

Marita Østereng

Kjønnede betydninger på omsorgssenter.

- en studie av enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner.

**Masteroppgave i Sosialt arbeid
Høgskolen i Oslo, Avdeling for samfunnsfag**

Sammendrag

Denne oppgaven handler om kjønnede betydninger i hverdagslivet på omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgsarbeidere. Formålet med oppgaven er å belyse det sosiale samspill som en arena hvor kjønn skapes, opprettholdes og utfordres. Gjennom et empirisk materiale skal to enslige mindreårige asylsøkerjenter og fem av deres omsorgspersoner fortelle om forståelser av kjønn, hvordan de gir kjønn betydning og hvordan de hele tiden er med på å forhandle frem kulturelle forståelser av hva kjønn kan innebære.

Med utgangspunkt i en sosialkonstruksjonistisk tilnærming ønsker jeg å vise hvordan kjønn får betydning i samhandlingen mellom enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner. Fokus vil derfor være på at forståelser av kjønn skapes gjennom sosial samhandling og at de kjønnede forståelsene og tolkningene kan sees i lys av den historiske, sosiale og kulturelle konteksten kjønn fremtrer i.

For å få frem det sosiale samspill på omsorgssenteret har jeg valgt å bruke tre sentrale begreper innenfor sosialkonstruksjonisme; Diskurs, posisjon og forhandling. Ved å bruke disse som analytiske begreper, blir bevegelsene av informantenes meningsdanning tydeliggjort. Jentene og omsorgspersonene har med seg forventninger og forståelser av kjønn i samhandling med hverandre og andre. Forventningene og forståelsene endrer seg som resultat av at ulike diskurser blir gjort til gjenstand for forhandlinger og ved at diskurser tilbyr bestemte posisjoner. Jentene og omsorgspersonene skaper dermed mening ved å benytte seg av ulike og kanskje motsetningsfylte diskurser.

Mitt kunnskapsmål er ikke å gripe et helt felt. Jeg har lagt vekt på å vise til variasjon av kjønnede betydninger blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner. Ved å belyse denne variasjonen har jeg spesielt ønsket å synliggjøre enslige mindreårige asylsøkerjenters ”kjønnede” hverdag, og samtidig få frem mangfoldet og dynamikken av kjønnede betydninger på omsorgssenter.

Høgskolen i Oslo, Avdeling for Samfunnsfag

Oslo 2010

Abstract

This dissertation takes into consideration the significance of gender in the everyday life at Care Centres for unaccompanied, minor asylum seeker girls and their care persons. The main purpose is illuminate the social interaction as an arena where gender is created, defined, sustained and challenged. Through the use of empirical materials, two unaccompanied, minor asylum seeker girls and five of their care persons will relate their understanding of and how they place meaning onto the concept of gender, and how they continuously negotiate cultural perceptions of what gender in various contexts can entail.

With consideration to a social constructionist approach, I wish to show how gender gains importance in relation to the interaction between unaccompanied, minor asylum seekers girls and their care persons. How the understanding of gender is moulded through social interaction will be my main focus, and further on how these understandings and interpretations are affected by historical, social and cultural contexts, in which gender has played a part.

To highlight the social interaction at the Care Centres, I have chosen to use three central terms within social constructionism; Discourse, position and negotiation. By the use of these as analytical terms, it allows for clearer insight into the fluctuating, underlying aspects from which the informants' opinions are moulded. Each individual brings with them understandings and expectations of gender into their interactions with others. These understandings and expectations change as a result of different discourses taking form through negotiations, thus offering defined positions. The girls and their carers therefore form opinions by the use of different and perhaps challenging discourses.

My goal is not to cover a whole research field, but rather to highlight the variation of gendered meanings among unaccompanied, minor asylum seekers girls and their care persons. By illuminating these variations, I wish to bring attention to the 'gendered' everyday life of unaccompanied, minor asylum seekers girls, which in turn will highlight the far-stretched and dynamical variations of gendered meanings in Care Centres.

Oslo University College, Department of Social studies

Oslo 2010

Forord

Først og fremst vil jeg takke de seks informantene mine som lot meg få innblikk i deres hverdagsliv på omsorgssenter. Takket være deres åpenhet har det vært mulig for meg å gjennomføre denne studien.

En spesiell takk til min veileder professor Liv Mette Gulbrandsen ved Høgskolen i Oslo, for å være en god støttespiller. Hennes faglige vurderinger og analytiske blikk har vært inspirerende og svært lærerike.

Masteroppgaven er skrevet i tilknytning til prosjektet ”Snakk med oss. Profesjonsutøvelse og barns deltakelse” ledet av professor Liv Mette Gulbrandsen ved HIO. Takk til gruppe D for de lærerike og interessante møtene vi har hatt. En spesiell takk til Emad Al- Rozzi for engasjement og konstruktive bidrag.

Jeg vil takke jentene på lesesalen for mange inspirerende og støttende samtaler. Og ikke minst for hyggelig sosial samvær. Studiet hadde ikke vært det samme uten dere!

Til sist vil jeg takke familie og nære venner for omsorg og oppmuntring. Min samboer Mikael som har hatt stor tålmodighet og ikke minst vært en stor støtte gjennom studiet. Jeg vil takke Therese, Irene og Moira for gjennomlesning, konstruktive tilbakemeldinger og oversettelse.

Marita Østereng

Oslo, mai 2010

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	ii
Abstract	iii
Forord	iv
1. Innledning	1
1.1 Oppgavevalg: ”Kjønne betydninger på omsorgssenteret	1
1.1.2 <i>Enslige mindreårige asylsøkere</i>	1
1.1.3 <i>Presentasjon av problemstilling</i>	2
1.1.4 <i>Formålet med oppgaven</i>	3
1.1.5 <i>Oppgavens avgrensninger og presiseringer</i>	4
1.2 En kort presentasjon av tidligere forskning.....	5
1.3 Oppgavens oppbygging.....	6
2. Kultur og kjønn	7
2.1 Kulturforståelse	7
2.1.1 <i>Kultur og etnisitet</i>	8
2.2 Ulike kjønnsforståelser.....	9
2.2.1 <i>Det sosiale kjønn</i>	11
3. Teoretisk perspektiv og analytiske verktøy	13
3.1 Sosialkonstruksjonisme	13
3.1.1 <i>Diskurs</i>	15
3.1.2 <i>Posisjonering</i>	17
3.1.3 <i>Forhandling</i>	18
3.3 Sluttord.....	19
4. Metodiske valg og utforming	20
4.1 Valg av forskningsdesign	20
4.2 Livsformsintervju som metode.....	21
4.3 Rekruttering av informanter og mitt endelige utvalg	23
4.3.1 <i>Å forske med barn</i>	24
4.4 Intervjusituasjonen	25
4.4.1 <i>Arbeid med tolk</i>	25
4.4.2 <i>Forskerrollen</i>	26
4.5 Metodiske refleksjoner og forskningsetiske dilemmaer.....	26
4.6 Studiens pålitelighet, gyldighet og relevans.....	27

4.7 Veien frem til analyse.....	28
4.7.1 Analysearbeid.....	29
4.7 Sluttord.....	30
5. Fremtredende diskurser på omsorgssenter	31
5.1 Å forholde seg til likestilling.....	31
5.2 Å gjøre likestilling.....	35
5.3 Vi har forskjellige roller. Vi er skrudd sammen forskjellig	37
5.4 Avsluttende kommentarer	40
6. Jenter på omsorgssenter	42
6.1 Kilden til et mykere miljø?.....	42
6.2 Kilden til bråk?.....	43
6.3 Laila og Eva	45
6.4 Når jentene forteller	47
6.5 Avsluttende kommentarer	50
7. Kjønn som relasjonelt fenomen	51
7.1 Jenterelasjoner på omsorgssenter	52
7.1.1 Tatiana og Ninas relasjon	54
7.2 Å sette og opprettholde grenser.....	57
7.3 Omsorgsarbeidernes kjønnede arbeidsoppgaver	60
7.4 Avsluttende kommentarer	63
8. Avsluttende betraktninger	65
8.1 En sosialkonstruksjonistisk studie.....	65
8.1.1 Diskurs, posisjon og forhandling som rammeverk.....	66
8.2. Metodevalg.....	66
8.3 Kjønnede betydninger på omsorgssenter	67
8.3.2 Fremtredende diskurser på omsorgssenter	67
8.3.3 Jentene på omsorgssenter	69
8.4 Sluttord.....	70
Litteraturliste.....	71
Vedlegg 1. Behandling av personvern	81
Vedlegg 2. Informasjonsskriv og samtykkeerklæringer.....	83
Vedlegg 3. Intervjuguider	91
Vedlegg 4. Taushetspliktskjema for tolk.....	99

1. Innledning

Denne oppgaven handler om kjønnede betydninger i hverdagslivet på omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgsarbeidere. Formålet med oppgaven er å belyse det sosiale samspill som arena hvor betydningen av kjønn skapes, opprettholdes og utfordres. Temaet for oppgaven har sitt utgangspunkt i en kombinasjon av deltakelse i prosjektet ”Snakk med oss. Profesjonsutøvere og barns deltakelse”, arbeidserfaring fra barnevernfeltet og tilegnet teoretisk kunnskap gjennom masterstudiet i sosialt arbeid. I dette kapitlet vil jeg presentere bakgrunn for tema, problemstilling, avgrensninger og presiseringer, tidligere forskning om temaet og oppgavens oppbygging.

1.1 Oppgavevalg: ”Kjønnede betydninger på omsorgssenteret”

Undersøkelsen som denne oppgaven bygger på, er en del av et større forskningsprosjekt ”Snakk med oss. Profesjonsutøvelse og barns deltakelse” ved Høgskolen i Oslo¹. Jeg er knyttet til delprosjekt D, hvor tittelen er: “Care in transition. Care as practiced, understood and experienced by professionals and by children who reside in Care Centers for unaccompanied, minor asylum seekers”. I denne studien skal vi gjennom et empirisk materiale møte to enslige mindreårige asylsøkerjenter og fem av deres omsorgspersoner. De forteller om forståelser av kjønn, hvordan de gir kjønn betydning og hvordan de hele tiden er med på å forhandle frem kulturelle forståelser av hva kjønn kan innebære. Oppgavens empiriske materiale bygger på et intervju med hver av jentene og omsorgspersonene. Gjennom intervjuene fikk jeg bli med jentene og omsorgspersonene inn i deres dagligliv, hvor mitt fokus var rettet mot hvordan jentene og omsorgspersonene gjorde kjønn betydningsfullt. I denne studien skal jeg derfor gi innblikk i dagliglivets forventninger, frustrasjoner og gleder, slik de opplever dem.

1.1.2 Enslige mindreårige asylsøkere

Enslige mindreårige er en fellesbetegnelse på asylsøkere/flyktninger som ved ankomst er under 18 år og kommer til Norge uten foreldre eller andre med foreldreansvar (Eide, 2000: 14). Dette tilsvarer en annen tolkning enn hvordan FNs høykommissær (UNHCR, 1994: 121) definerer denne gruppen:

¹ Les mer om prosjektet på <http://www.hio.no/SMO> (sist lest 06.05.10).

“Those who are seperated from both parents, and are not being cared for by an adult who by law or custom is responsible to do so”.

I følge denne definisjonen ville mange av de som i dag regnes som enslige mindreårige her i landet, ikke kommet inn under denne kategorien. Dette er begrunnet med at barn som er ledsaget av andre voksne enn foreldre, og som etter loven eller sedvanerett har ansvaret for dem, ikke defineres som enslige mindreårig i UNHCRs definisjon. Norske myndigheter derimot regner alle mindreårige som ankommer landet uten sine foreldre, som enslige mindreårige, uansett om de er ledsaget av voksne omsorgspersoner eller ikke (UDI, 1989 i Eide, 2000: 15).

Ved slutten av 2007 var det omkring 11.4 millioner flyktninger i ulike deler av verden, omtrent halvparten av disse var kvinner og barn (UNCHR, 2008). Dersom asylsøkere, internt fordrevne, returnerte flyktninger, statsløse og andre som er under UNCHR's beskyttelse inkluderes, er det totale antallet 31.7 millioner. Bare et fåtall av dem som har krysset grenser for å søke beskyttelse og trygghet kommer som flyktninger til vesteuropeiske land (Sveaass og Hauff, 1999). I 2008 søkte over 14 400 asyl i Norge. Omkring 3500 var barn, hvorav 1400 opplyste at de kom uten følge av foreldrene sine og 11 % av disse var jenter (UDI, 2008).

Enslige mindreårige asylsøkere bor i egne mottak eller egne avdelinger. UDI har ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år, mens barnevernet overtok i desember 2007 omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år. Omsorgssenterne er derfor forpliktet etter barnevernsloven § 5-A å gi enslige mindreårige asylsøkere en trygg bo- og omsorgsbasis, omsorg preget av forutsigbarhet og varme, behandling for traumer, savn og andre vanskelige opplevelser, hjelp til å tilpasse seg det norske samfunnet og å forberede en best mulig bosetting eller retur.

1.1.3 Presentasjon av problemstilling

Mitt første møte med et omsorgssenter var høsten 2009 i forbindelse med et møte med en av omsorgssenterets ledere. Etter møte fikk jeg anledning til å hilse på enslige mindreårige asylsøkere og deres omsorgspersoner. Det var gjennom å snakke med omsorgsarbeiderne at jeg ble interessert i kjønnete betydninger på omsorgssenter, og spesielt omsorgsarbeidernes kjønnete tolkninger og forståelser av barna. Noe av det som ble mest interessant for meg var

deres fortellinger om enslige mindreårige asylsøkerjenter. Hvorfor var det så få av dem? Hvem er disse jentene? Hvordan er det for dem å være jenter blant alle guttene? Hvordan er det for dem å komme til et land som Norge hvor kjønnslikestilling er et viktig ideal? Er likestillingsidealet fremmed for dem? Tar omsorgsarbeiderne i bruk likestillingsidealet i sitt arbeid med enslige mindreårige asylsøkerjenter? Hvordan er det de eventuelt snakker om eller gjør likestillingsidealet gjeldende? Min interesse ble derfor å belyse enslige mindreårige asylsøkerjentes situasjon på omsorgssenter. Siden det var få jenter på omsorgssenterne, ble rekrutteringen vanskelig. Jeg valgte derfor også å inkludere omsorgsarbeidernes forståelser og opplevelser av enslige mindreårige asylsøkerjenter. Fokuset for masteroppgaven er derfor betydninger av kjønn i enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgsarbeideres dagligliv på omsorgssenter. Min endelige problemstilling ble derfor:

Hvordan fremtrer og skapes kjønnede betydninger i sosiale samspill blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner?

1.1.4 Formålet med oppgaven

Kjønnede betydninger er et analytisk begrep som fremhever at en studerer hvordan mennesker blir og er kvinner og menn både for seg selv og andre, og på hvilke måter og for hvilke formål dette gjøres relevant i deres liv (Haavind, 2000:7). Å studere betydningen av kjønn kan dermed gjøres på flere måter. Jeg kunne for eksempel studert hvordan jentene og guttene er på omsorgssenteret, altså se etter forskjeller og likheter mellom kjønnene. I stedet valgte jeg en innfallsvinkel som skulle belyse hvordan kjønn kom til uttrykk i de enslige mindreårige asylsøkerjentenes og omsorgsarbeidernes sosiale samspill. Bakgrunnen for at jeg har valgt dette fokuset, er at jeg tenker at kjønnets betydning kommer til uttrykk gjennom interaksjoner med andre og at kjønn har stor relevans for hvordan vi blir forstått, både av oss selv og andre. Formålet med denne oppgaven er dermed å belyse sosiale samspill som arena hvor kjønnede betydninger skapes, opprettholdes og utfordres. Den grunnleggende ideen i denne studien er at kjønn er noe som spilles ut mellom mennesker snarere enn noe som sitter i mennesker. Hensikten med studien kan dermed oppsummeres på tre punkter:

- Å utforske kjønnede diskurser som blir gjort gjeldende på omsorgssenteret.
- Å belyse jentenes ”kjønnede” situasjon på omsorgssenter.

- Å belyse relasjoner hvor kjønn skapes, opprettholdes og utfordres gjennom forhandlinger og posisjoneringer.

1.1.5 Oppgavens avgrensninger og presiseringer

Å gjøre en studie av kjønnete betydninger kan, som nevnt, gjøres på flere måter. Mange temaer og felt rører derfor ved undersøkelsens formål. Mest iøynefallende kan være fraværet av gutter som informanter. Guttene er valgt bort, ikke fordi de er av liten betydning, men fordi jeg ønsket å fokusere på jentene og deres omsorgsarbeidere. Fraværet betyr også at jeg ikke har til hensikt å sammenligne jentene med gutter, men at det er samspillprosesser som utgjør oppgavens sentrale tema. Når gutter blir trukket frem, er det gjennom informantenes fortellinger.

Videre handler denne oppgaven om betydninger av kjønn i et avgrenset miljø på et omsorgssenter. Samtidig må det avgrensede fokus ses i nær sammenheng med kulturen rundt. Å plassere analysens gjenstandsfelt i en konkret tidsmessig og stedsmessig sammenheng, kaller Thorsen (1996: 17) å gjøre gjenstandsfeltet historisk. Dette innebærer at man fokuserer på personlige versjoner av samfunnsmessige og kulturelle vilkår innen en bestemt historisk epoke. Samtidig vil feltet der kunnskapen er innhentet, alltid være med på å bestemme kunnskapens rekkevidde i tid og rom (Malterud, 1996: 22).

I denne studien vil jeg bruke forskjellige benevnelser på den gruppen barn og unge jeg skriver om. Selv om det både politisk og administrativt/juridisk er et skille mellom asylsøkerbarn og enslige mindreårige flyktninger, velger jeg å kalle alle barn og unge på omsorgssenterne for asylsøkere. Jeg forkorter også omtalen av enslige mindreårige asylsøkere flere steder i teksten til kun benevnelsen jenter og gutter. Når det er ment andre barn og unge som ikke tilhører kategorien enslig mindreårig asylsøker vil dette bli spesifisert.

En siste presisering er at selv om min interesse er å forstå hvordan kjønn virker inn i dagliglivets samhandling, betyr ikke det at andre sosiale kategorier som for eksempel etnisitet, religion og alder er uinteressant. Tvert imot vil disse kategoriene også virke inn på kjønnete betydninger i hverdagslivet på omsorgssenter, men i denne studien vil de være bakgrunnskategorier.

1.2 En kort presentasjon av tidligere forskning

Det har blitt skrevet mange forskningsrapporter som omhandler enslige mindreårige asylsøkere. Jeg velger å bruke Eides (2005) tre grove inndelinger/ hovedområder som han hevder er temaene for de fleste forskningsrapporter. Fokuset vil være mest på den siste kategorien, da jeg anser at denne studien kan plasseres innenfor denne kategorien.

Den første kategorien omhandler organisering av hjelpearbeidet eller sektoransvar (Flatebø 1990; Gill 1997; Hjelde og Stenerud, 1999; Berg og Lauritsen 2002; Wold, 2002). Den andre kategorien forskningsrapportene representerer er rettighetsorientert, og spesielt opptatt av de juridiske sidene ved de enslige flyktningbarnas situasjon (Kristoffersen 1992; Kipperberg 1996; Solberg 1997; Engebrigtsen 2002; Andreassen 2003).

Rapportene i den siste og største kategorien er i betydelig grad opptatt av den psykososiale situasjonen for enslige mindreårige (Knudsen 1990; Fladstad 1993; Hushagen 1997; Eide 2000; Hjelde 2004; Røkke 2007; Bragason 2008; Oppedal m. fl 2008). Fellestrekk for disse rapportene er det individuelle aspektet og fokuset på de psykologiske konsekvensene av den situasjonen de enslige mindreårige er i. Det fokuseres på den enkeltes livshistorie, tilhørighet til det norske samfunnet og relasjonen mellom den mindreårige og hjelpeapparatet. Sentrale temaer som tas opp er psykiske traumer barna har opplevd i hjemlandet og på flukt, ventetid i forhold til asylsøknad og hvilke mestringsstrategier som er mulig for disse barna. Spørsmål om familiegjenforening er sentralt, hvilken omsorgssituasjon de skal ha, sosialt nettverk og forankring i de lokale sammenhengene de befinner seg i, og tilpasningen til de mange forventninger som stilles til dem både fra familien i hjemlandet, omsorgspersoner i eksil og det norske hjelpesystemet.

Nasjonalt er det ikke mye litteratur om enslige mindreårige asylsøkere under 15 år på mottakssentre. Hverken kjønn eller etnisitet er fremtredende i litteraturen, og der disse kategoriene dukker opp er det som regel i forbindelse med kartlegging av psykisk helse (Eide og Broch, 2010). Eide og Broch (2010) fremhever dermed alder og kjønn som sentrale bakgrunnskategorier som kan gi nye innsikter når forskningsresultater om enslige mindreårige skal analyseres. Det er grunn til å anta at både alder og kjønn har betydning for den livssituasjonen barna er i. Det trengs derfor mer kunnskap om blant annet hva det betyr å være

jente på mottakssentrene og hvilken betydning alder og kjønn mer generelt har for barnas utvikling og deltakelse i samfunnet (Eide og Broch, 2010).

I denne studien er ikke kjønn en bakgrunnskategori, men fenomenet som utforskes. Denne studien har derfor en annen type kunnskapsprosjekt. Jeg ønsker å gi ny innsikt i forskningen om enslige mindreårige ved å løfte frem kjønnete betydninger som en viktig del av enslige mindreårige asylsøkerjentes (og gutter) hverdagsliv på omsorgssenter. Hensikten med denne vinklingen er å rette fokus mot jentenes ”kjønnede” situasjon, for å synliggjøre et relativt nytt kunnskapsområde.

1.3 Oppgavens oppbygging

I det neste kapittelet, kapittel 2, vil det bli gjort rede for de forståelser av kjønn og kultur som er anvendt i oppgaven. I kapittel 3 vil jeg beskrive de teoretiske perspektivene som det empiriske materialet har blitt analysert ved hjelp av. Poenget er å vise hvilke forståelser av kjønn som disse perspektivene åpner for, samt presentere de analytiske redskapene som har fungert som en fortolkningsramme for oppgavens analyse. Neste kapittel, kapittel 4, fokuserer på metodiske og metodologiske avveielser som er tatt. Første del av analysen begynner i kapittel 5, hvor omsorgsarbeidernes forståelse og gjøring av kjønn blir belyst. I kapittel 6 vil jentene på omsorgssenteret være i fokus. Siste del av analysen, kapittel 7, vil omhandle kjønn som et relasjonelt fenomen. Til sist vil kapittel 8 oppsummere og avslutte oppgaven.

2. Kultur og kjønn

Kultur og kjønn er begreper som blir gjort sentrale i oppgavens analyse. Jeg ønsker derfor å gjøre rede for hvordan jeg vil bruke begrepene i denne oppgaven. Begrepene har det til felles at de blir gitt generelle betydninger i dagligtale. I likhet med Hauges studie (2002) har derfor en utfordring vært å gå bort fra etablerte hverdagsforståelser og istedet forsøke å reflektere over hvilke betydninger begrepene henviser til.

2.1 Kulturforståelse

Fra flere hold er det advart mot å essensialisere kultur som avgrensede enheter, og tendensen til å bruke kultur for å understreke forskjeller mellom grupper av mennesker er også kritisert (Søndergaard, 1995:26). Begreper som ”flerkulturell” og ”fremmedkulturell” gir assosiasjoner om kultur som noe som enhetlig, avgrenset og fremmed.

Ulike kulturdefinisjoner har til felles at de definerer kultur som et meningsdannende system som ordner og gir form til menneskelig erfaring og ”sannhet” (Solheim, 1990). Dette indikerer at kulturen har betydning for individets meningsdannelse. Kultur har blitt gjort til en fast, enhetlig og avgrensbar ”ting” som ligger utenfor menneskene og påvirker oss (Solheim, 1990). Slike definisjoner kan bidra til å tingliggjøre kultur til et stabilt og helhetlig fenomen som påvirker oss mennesker utenfra og er årsak til handlingene våre (Gulbrandsen, 2006). Det er ofte slik begrepet brukes i dagliglivet, for eksempel når vi snakker om ”vår” kultur i motsetning til ”deres” kultur. Prieur (2004) peker på at statiske og essensialiserende kulturbegrep innskrenker menneskets handlingspotensial og individet blir ”kulturens marionetter”. Dette gjør at andre sentrale forklaringer, som betydning av strukturelle forhold, makt og dominans kan bli skyggelagt (Prieur, 2004: 26), Prieur er kritisk til å bruke kultur som forklaringsvariabel og mener dette er for lettvent. Kultur som forklaring på menneskelig handling innebærer generaliseringer og tilslører variasjoner internt i grupper. Samtidig peker Prieur på det umulige i å avvise kultur som mulige forklaringer eller perspektiv for å forstå menneskelig fenomen i samfunnsvitenskaplig sammenheng. Dette ville innebære og avvise at mennesket lærer og blir preget av sosiale omgivelser. Å gripe kulturell dynamikk krever derfor et kulturbegrep som åpner opp for et slikt fokus. Solheim (1990:39) definerer kultur som:

Et bestemt system av meningssammenhenger, et "univers" av meninger som ordner og gir form til menneskelig erfaring og virkelighet.

Kultur, slik begrepet her blir forstått, er det vi som mennesker kommuniserer gjennom, som vi fortolker verden gjennom, det er selve mediet for forståelse av virkelighet (Noer, 2001).

Videre blir det vektlagt at kultur ikke ligger over eller utenfor sosiale relasjoner og menneskelig samhandling, men at kultur er dét mennesker kommuniserer og tolker verden gjennom (Solheim, 1990:39). Overført til hvordan kultur får relevans i dagliglivene til enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner, blir en tilnærming å utforske meningsforståelser og meningssammenhenger som de gir betydning i det sosiale feltet.

Kultur er altså ikke en virksomhet i seg selv, men de meningshorisonter mennesker og deres virksomheter fortolker seg og sine omgivelser gjennom (Grøtteland, 2009). Kultur, i betydningen delte meningshorisonter, forutsetter en sosial organisering. Det er i sosialt samspill med hverandre at mennesker utvikler og utfordrer felles meningssystemer (Grøtteland, 2009). Kulturforståelse må derfor romme det gjensidige og dynamiske forholdet mellom individ og kultur. Kultur har ikke absolutte grenser, snarere er meningsinnholdet i kontinuerlig endring ved at *"deres bærere og skapere er i bevegelse mellom ulike sosiale arenaer og ulike kulturelle meningshorisonter"* (Gulbrandsen, 2002: 104). Mennesket er altså ikke bare styrt av kulturen, men er i stadig forhandling med den og derfor også med på å endre og skape den. Kultur blir noe som læres og formidles gjennom praksiser, og ikke minst gjennom deltagelse i hverdagsliv med andre mennesker.

2.1.1 Kultur og etnisitet

Både innen fagterminologi og i det daglige språket blir "kultur" ofte benyttet i betydning av etnisitet. Hylland Eriksen (1998:363) sier at etnisitet er sosialt og kulturelt definert, da begrepet ikke viser til objektive kulturforskjeller, men til den sosiale kommuniseringen av kulturell forskjell. Hva som gjøres relevant vil derfor variere, men oftest viser begrepet til betydning av markører som skiller individer, som nasjonal opprinnelse, språk og religion (Winther, 2001). Barth (1994) foreslår, i likhet med Hylland Eriksen, å forstå begrepet etnisitet i betydning av en form for sosial organisering. Han påpeker at etnisk identitet blir gitt betydning når grupper kategoriserer seg selv og andre på bakgrunn av ulike tilhørigheter. Etnisitet vil i denne studien være i betydning av opplevelser av "hvor man er fra" i form av nasjonal eller folketilhørighet. Selv om det i denne studien er kjønn som er fokus, er etnisitet

også en kategori, som informantene gir betydning, når de forteller om kjønnete betydninger i deres hverdagsliv på omsorgssenter. Etnisitet blir derfor et sentralt begrep i deler av analysen.

2.2 Ulike kjønnsforståelser

Hva er egentlig kjønn? Er det noe som er i oss eller utenfor oss eller imellom oss? Er det noe stabilt eller er det noe som endrer seg?

Uenigheter om å forstå kjønn som en variabel til å forstå kjønn som et perspektiv, går igjen i flere faghistorier (Taksdal og Widerberg, 1992: 275). Forståelsene endres fra ”hvilken forskjell gjør kjønn” til ”hva er og hvordan skapes kjønn”. Faghistoriene bærer ofte preg av at mennesket er en mann, mens kvinnen er noe annet, fortrinnsvis kjønn. En variant er å slå fast at menn tilhører en offentlig sfære og kvinnene en privat, og samtidig bygge teorier som utelukkende henter begreper, dimensjoner og verdier fra den offentlige sfære (Taksdal og Widerberg, 1992:275).

Kjønn og kropp har både historiske, kulturelle og sosiale dimensjoner (Bondevik og Rustad, 2006:43). Haavind (1982:142) sier at kjønn sorterer alle mennesker i to sosiale kategorier. Sorteringskriteriet er biologisk, men det er starten på en prosess der alle blir gutt eller jente, mann eller kvinne, for andre, for så i neste omgang å bli det for seg selv. Det at mennesket har blitt inndelt i kategoriene kvinne og mann, har betydning for hvordan samfunnet har blitt strukturert og organisert. Ikke minst har forståelsen av hvordan kvinner og menn skal forholde seg til hverandre vært viktig for utformingen av så vel moral, normer for hvordan vi skal omgås hverandre, lovverk, som for utforming av arkitektur og idrettsorganisering. I nyere kjønnsforskning er man opptatt av å finne ut både hvilke konsekvenser det har hatt og hvilke konsekvenser det fortsatt har at vi på denne måten deler menneskene inn i to grupper (Lorentzen, 2006:23). Hvordan påvirker kjønnsforskjellen alle våre andre forestillinger om hva en mann og kvinne er og bør være, og kanskje vel så viktig, hva man ikke bør være? Få bestrider at det finnes biologiske forskjeller og at biologi er viktig, men i kjønnsforskningen diskuterer man kritisk hvor stor betydning biologien faktisk har, og ikke minst om ikke biologien historisk sett har hatt altfor stor betydning for hva vi tenker og mener om kvinner og menn (Lorentzen, 2006: 23).

I internasjonal samfunnsvitenskapelig og humanistisk kvinneforskning har det i flere år pågått en diskusjon om forholdet mellom ”biologisk kjønn” og ”sosialt kjønn”. Om hvordan

sammenvevingen av kjønn som natur eller biologi og kjønn som sosialt skapt best kan analyseres og forstås (Leira, 1992:181). Thomas Hylland Eriksen (1998:153) forstår skillet mellom biologisk og sosialt kjønn på denne måten:

Det er to grunnleggende måter å betrakte kjønnsforskjeller på. For det første er det visse medfødte, biologiske forskjeller mellom menn og kvinner, kjønnsorganene ser forskjellig ut og har forskjellig funksjonsmåter, kvinner ammer, menn er gjennomsnittlig større fysisk enn kvinner osv. På dette nivå snakker vi om det biologiske kjønn. For det andre skapes konkrete kjønnsrelasjoner sosialt og kulturelt (...) På engelsk beskrives dette skillet som sex og gender. Det er gender som er det sosiale kjønn.

Om det sosiale kjønn sier han:

Alle menneskelige samfunn har mer eller mindre bestemte begreper om forskjellene mellom menn og kvinner, og alle anser disse forskjellene for å være viktige i bestemte henseender. Det er neppe noen overdrivelse og si at kjønn er et viktig prinsipp for sosial klassifisering i alle samfunn. På den annen side finnes det grunnleggende variasjoner i forholdet mellom kjønnene, og det er derfor vanskelig å generalisere om hvordan sosiale kjønn ser ut. Det sosiale kjønn kan best studeres som en relasjon - menn er definert i forhold til kvinner, og omvendt, og denne relasjonen skapes på forskjellig vis i forskjellige samfunn. (Hylland Eriksen, 1998:153)

Den forståelsen av kjønn vi produserer beror på de temaene vi velger å belyse, og igjen hvilket utgangspunkt vi tar (Widerberg, 1992: 293). I denne oppgaven ønsker jeg å ta utgangspunkt i det sosiale kjønn. Mitt utgangspunkt blir derfor at kjønn ikke bare blir en egenskap ved personen, men noe som skapes og gjenskapes gjennom samhandling. Kjønn blir dermed noe en gjør i en pågående interaksjon med andre (West og Zimmerman, 1987). Forståelsen av kjønn flyttes fra å være et biologisk kjennetegn eller en egenskap ved individet til interaksjonen mellom mennesker. Det er snakk om kjønn i prosess. Hva kjønn betyr er derfor ikke fastlagt. Kjønn etableres gjennom sosiale prosesser på grunnlag av den kjønnskategorien en tilhører (Holter, 1989). Jeg er altså opptatt av hvordan kjønn skapes gjennom samhandling i en bestemt kontekst og relasjoner som forekommer her.

2.2.1 Det sosiale kjønn

Hanne Haavind (2000) påpeker at kjønn er et meningsinnhold. Kjønn fungerer som et kulturelt betydningssystem. Det vil si et organiserende prinsipp for hvordan kvinner og menn forstår hverandre og seg selv, og slik skaper mening til virkeligheten de lever i. Hva menn og kvinner gjør og hvordan de samspiller sammen med ideene om og tolkningene av kjønnsforskjeller, utgjør et kjønn betydningssystem. Begrepet kjønnssystem impliserer at de forskjellige elementene av kjønn er tenkt i relasjon til og vurdert i lys av hverandre (Melhus, Rudie og Solheim, 1992). I boken *Acts of meaning* (1990) åpner Jerome Bruner for at kultur i form av meningssystemer og meningsforståelser ikke er noe som er, men noe som konstrueres kontinuerlig. Han forstår individ og kultur som gjensidig konstruerende. Han påpeker at det er kultur som gjør det mulig å tolke og lage forståelser av alt som foregår (Bruner, 1990: 34).

På bakgrunn av Bruners teori blir det mulig å beskrive kjønn som systemer av meningssammenhenger som enkeltindividet møter og innskriveres i samtidig som enkeltindividet også er medskaper av disse meningssammenhengene (Hauge, 2002: 32). Kultur, i form av meningssystemer, blir ikke forstått som noe som er felles for alle i et samfunn. Tvert imot er det flere meningssammenhenger som virker parallelt, vevd i hverandre som kryssende eller sammenfallende (Sagatun, 2008:23). Kjønn kan ikke betraktes som en statisk tilstand. Snarere må det ses på som et verb, noe uavbrutt pågående, en prosess (Ambjörnsson, 2004:13).

Foucault (1995), Butler (1990) og Davies (1997) åpner for at kjønn er det vi gjør eller lever gjennom framturen, handlinger og tale som blir uttrykk for de kjønnede diskursene. I boken *Gender Trouble* (1990) argumenterer Butler for at det ikke er noen essensielle, universelle fakta som kan knyttes til det å være kvinne, og forskyver samtidig fokuset over fra å være kjønn til å gjøre kjønn. Å understreke at kjønn er noe som gjøres igjen og igjen er av Butler (1990) betegnet som siterende praksiser. Å gjøre seg til jente, dame eller mann ved å bruke gester eller ha interesser som knyttes til de ulike kategoriene, gjentatte ganger, bidrar til å skape og bekrefte opplevelsen av seg selv som kjønn. Kjønn eksisterer altså ikke løsrevet fra de handlinger vi daglig utfører. Det finnes altså ikke noe biologisk eller naturlig kjønn som bestemmer våre identiteter som mann og kvinne. Uttrykt på en annen måte er kjønn ikke en årsak til, men heller en effekt av ulike typer handlinger (Butler, 1990:140). En slik tilnærming til kjønn har som konsekvens at det ikke er relevant å snakke om en stereotyp femininitet og

maskulinitet som det er mulig å avklare og avdekke (Davies, 1997). Å gjøre dette vil være det samme som å forstå kjønn som en essensialistisk egenskap, hvor et sett trekk eller egenskaper kan betegnes som henholdsvis ”mannlig” eller ”kvinnelig”, et endimensjonalt begrep hvor kjønnskategorier utgjør hverandres motpol (Hauge, 2002).

I denne studien blir fortolkningsrammen for individers opplevelser, utsagn og handlinger hverken undersøkt i eller utenfor individet, men i interaksjon mellom individer innen kulturelt definerte systemer. Det er altså et indre forhold mellom individ og samfunn. Forutsetningene ligger i strukturer og betingelser på systemnivå, som konsekvens av reelle maktforhold i samfunnet. Men de samfunnsmessige betingelsene jentene og deres omsorgspersoner står overfor når de utnytter sine muligheter og foretar sine valg, møter de gjennom direkte interaksjon med andre mennesker. Det er dette utgangspunktet jeg ønsker å bruke i analysekapittelet.

3. Teoretisk perspektiv og analytiske verktøy

Når man velger teoretiske innfallsvinkler til forståelse av et fenomen gis noen muligheter, men også noen begrensninger. I dette kapitlet vil jeg utdype teoretiske perspektiver og begreper knyttet til forskningsspørsmålet, og gi en presentasjon av mine teoretiske valg.

Teori forstås her som sammenhengende systemer av begreper og underbygde antakelser om et fenomen (Gulbrandsen, 2006). Om de mer overordnede teorinivåene brukes gjerne begrepet *metateori* som handler om filosofiske valg, syn på menneskelighet og menneskelig utvikling (Gulbrandsen, 1998). Det handler også om vitenskapsteoretiske betraktninger om hva vi forstår som kunnskap og hvordan vi kan komme til kunnskap om et fenomen (Gilje og Grimen, 1993). Når jeg i denne oppgaven undersøker hvordan kjønn blir gjort betydningsfullt i sosiale samspill av enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgsarbeidere, vil sosialkonstruksjonistisk tilnærming bidra til å understreke at mennesket gjennom sosial samhandling er med på å skape forståelser om kjønn. Jeg har derfor valgt en sosial konstruksjonistisk tilnærming som forståleseramme. Videre i dette kapitlet er det denne tilnærmingen som belyses med særlig vekt på begrepene diskurs, posisjonering og forhandling. Begrepene skal anvendes som analytiske verktøy for å besvare problemstillingen.

3.1 Sosialkonstruksjonisme

I løpet av de siste tjue årene har det innenfor samfunnsfagene blitt en gradvis fremvekst av tilnærminger som vektlegger betydninger av sosiale, kulturelle og historiske forhold når de søker å forstå menneskers atferd (Hauge, 2002:25). En samlebetegnelse på disse retningene er sosialkonstruksjonisme, en teori som plasserer seg innenfor den postmoderne vitenskapsfilosofien.

I henhold til en sosialkonstruksjonistisk forståelse, vil fokus bli flyttet fra en forståelse av en objektiv virkelighet til en forståelse av at det vi opplever som ”virkelig” er sosialt konstruert (Berger og Luckmann, 2000). Det som kjennetegner sosialkonstruksjonisme slik den kommer til uttrykk i dag, er først og fremst ideene om at kunnskap frembringes som en sosial prosess, at den er kulturelt og historisk betinget og at de kategoriene vi benytter i vår kunnskapsforståelse ikke nødvendigvis refererer til en objektiv verden utenfor vår erkjennelse (Burr, 1995). Vår kunnskap om verden og om oss selv som sosialt konstruert, det vil altså si at det vi ser som kunnskap, er forståelser vi er blitt enige om (Burr, 1995). Dette innebærer ikke

at hver enkelt har vært med i diskusjoner om en diskusjon er riktig eller ikke, men individet blir født inn i et kunnskapsunivers der hun/ han møter resultatene av historiske diskusjoner, og disse tas gjerne for gitt. De historiske diskusjoner inngår i de kulturelle betydningssystemene som individet innleires i gjennom sine sosiale deltakelser (Gulbrandsen 2006: 257).

Burr (2005) skisserer fire hovedoppfatninger, som kjennetegner sosialkonstruksjonistisk perspektiv. Kjennetegnene er:

1. En kritisk holdning til kunnskap som blir tatt for gitt
2. Fokus på at forståelser er historisk- og kulturelt spesifikke
3. Forståelser skapes gjennom sosial samhandling
4. Forståelser og sosial handling relaterer seg til hverandre

Det første punktet handler om å ha en kritisk tilnærming til våre egne observasjoner og viten om verden, som den sikreste kilde til objektiv sannhet. Virkeligheten er kun tilgjengelig for oss gjennom våre kategorier. Vår viten og verdensbilder er ikke speilbilder av virkeligheten der ute, men et produkt av våre måter å kategorisere verden på. Et eksempel kan være forståelsen av kjønn som to kategorier, mann og kvinne, jente og gutt. Disse kategoriske inndelingene har ført til en forståelse av kjønn som enten eller, som dikotome egenskaper med ulike karakteristika. Et sosialkonstruksjonistisk perspektiv gjør derfor at det kan stilles spørsmålstegn ved disse og andre ulike kategorier og betegnelser. Nettopp ved at denne tilnærmingen åpner for å stille spørsmålstegn til kategoriene mann- kvinne og jente- gutt, gjør tilnærmingen høyest relevant for min studie.

Det andre punktet refererer til at mennesker er grunnleggende historiske og kulturelle vesener, og synet på og viten om verden er alltid kulturelt og historisk merket. Det vil si at mennesket forstår og fortolker det som ses i lys av den historiske, sosiale og kulturelle konteksten fenomenet fremtrer i. Samtidig som mennesker er vare for den konteksten dem selv er en del av og hvordan den påvirker forståelsen. Et eksempel for å illustrere dette kan være dagens forventninger om at flere unge jenter tar utdanning, ettersom kvinner har forflyttet seg fra hjemmets sfære og over til arbeidslivet utenfor hjemmet.

Punkt tre refererer til at kunnskap om verden skapes og opprettholdes i sosiale interaksjoner mellom mennesker. "Sannheter" sees derfor som nåtidige måter å forstå et fenomen på. Dette

er nødvendigvis ikke sannheter, fordi forståelsene hele tiden endrer seg. Gjennom sosiale forhandlingsprosesser blir mange ulike måter å forstå verden på konstruert og gjennom disse legges det føringer på ulike måter å oppfatte og møte for eksempel enslige mindreårige asylsøkere på.

Det siste punktet tar for seg at menneskets forståelser påvirker hvordan hun/ han handler. Ulike forståelser er forhandlet frem, og de kan ha en rekke forskjellige uttrykk. Det kan derfor snakkes om et stort antall sosiale konstruksjoner av verden hvor hver enkelt konstruksjon inviterer til forskjellige handlinger fra de menneskene som forholder seg til dem. Knyttet til kjønn innebærer dette at for eksempel jenter forholder seg til ulike diskurser om kjønn, og dermed ulike forståelser av måter å være jente på. Sosialkonstruksjonistene undersøker dermed hvordan kategorier som for eksempel kjønn utvikles, og hvordan de i gitte samfunnsmessige og kulturelle kontekster vinner legitimitet som naturlige eller inneforståtte forståelseskategorier (Søndergaard, 1995: 20).

Ut fra denne fremstillingen kan en si at sosialkonstruksjonistiske grunntanker er et overordnet blikk for denne oppgaven. De representerer et par briller jeg ser verden gjennom, og som dermed både åpner opp og lukker blikket mitt for hva jeg ser og hvordan jeg fortolker det. Et hvert blikk vil synliggjøre noen aspekt og skygge for andre og det vitenskapelige produktet representerer *en* av mange mulige måter å forstå verden på (Gulbrandsen, 2002). Med et sosialkonstruksjonistisk perspektiv vil jeg utforske *hvordan kjønnede betydninger fremtrer og skapes i sosiale samspill av enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner i en gitt sammenheng eller kontekst, her på et omsorgssenter.*

I de neste avsnittene skal jeg se nærmere på tre sentrale begreper innenfor sosialkonstruksjonisme. Begrepene er diskurser, posisjonering og forhandling. Begrepene skal anvendes som analytiske verktøy for å svare på problemstillingen for studien.

3.1.1 Diskurs

En sentral oppfattelse innenfor sosial konstruksjonisme er at det språket vi har tilgang til virker inn på hvordan mennesker seg imellom konstruerer ulike versjoner av verden (Jørgensen og Phillips, 1999). Språket, og hvordan fenomener blir snakket om, er sentrale for konstruksjonen av diskurser. Diskursbegrepet vil i denne studien bli forstått som ”en bestemt

måte å snakke om og forstå verden eller utsnitt av verden på” (Jørgensen og Phillips, 1999:9). Davies og Harré betegner diskurs som en mellommenneskelig prosess for meningsdannelse og bruker uttrykket diskursiv praksis om ” all the ways in which people actively produce social and psychological realities” (1990: 45). Det er således gjennom de diskursive praksisene at mennesker skaper og gjenskaper diskursene. Mennesker er dermed med på å sette preg på kulturen han/ hun er en del av. Diskurs blir derfor forstått som en institusjonalisert bruk av språket (Davies og Harré, 1990: 45) (min oversettelse). Davies og Harré utvikler dermed en teoretisk forståelse og anvendelse av diskursbegrepet som står i kontrast til begrepets lingvistiske opphav hvor vekten legges på abstrakt språkstruktur, og hvor analyser blir svært dekontekstualisert (Toverud, 1998). Slik Davies og Harré (1990) utformer sin teoretiske posisjon, er det de diskursive praksiser og deres makt som det fokuseres på. Davies og Harrés forståelse og bruk av diskursive praksiser vil også trekkes inn i denne oppgaven.

Når man tar som utgangspunkt at det ikke finnes en objektiv forståelse av verden, vil det eksistere ulike diskurser rundt et fenomen eller hendelse (Burr, 1995). Diskurser kan forekomme på politisk, kulturelt og individuelt nivå, og det kan eksistere diskurser som utvikles rundt spesielle temaer som kjønn og klasse. Norsk likestillingskultur er for eksempel en overordnet kjønn diskurs som alle i Norge må forholde seg til. Siden det eksisterer flere diskurser samtidig kan diskursene konkurrere med hverandre om definisjonsrett til et fenomen eller en kategori (Hauge, 2002). Det som blir viktig i denne sammenheng, er at en person vil kunne oppleve å forholde seg til ulike kjønnete diskurser som stiller motstridende krav til hvordan man bør fremstå som kjønn person. En jente på et omsorgssenter kan for eksempel oppleve at hun forholder seg til andre diskurser om kjønn på omsorgssenteret, enn hva hun gjør på skolen.

Verden tillegges betydning gjennom de forestillinger som er knyttet til ulike kategorier og symboler. Når vi for eksempel hører ”mann” eller ”kvinne” tar vi i bruk et komplisert nettverk av forestillinger som er knyttet til kategoriene kvinne og mann (Blakar, 1989). Kvinne og mann har og har alltid hatt en mengde forestillinger knyttet til seg, men ordenes meningsinnhold er ikke konstant (Hauge, 2002). Hva en mann eller en kvinne ”er” eller ”bør være” er en kontinuerlig diskusjon. Det finnes altså ulike måter å se verden på, og oppfatninger vil være preget av eget ståsted og ulike typer kunnskap. Jentene og deres omsorgspersoner i denne studien vil skape kontinuerlig mening med sine erfaringer om det å

være jente/ kvinne, gutt/ mann. Det vil ikke finnes et konsist bilde av hva det vil si å være en jente/ kvinne og gutt/ mann på et omsorgssenter, men en rekke helt forskjellige, og ofte motsigende bilder.

Den forståelsen av kulturbegrepet jeg presenterte i kapittel 2, kommer svært nær diskursbegrepet, slik jeg anvender det her. Kirsten Thoresen anvendelse av kulturbegrepet kommer enda nærmere: ”Kultur er fortolkningsmønstre som igjen danner utgangspunkt for handling. Jeg anvender kulturbegrepet i denne betydning av en delt symbolsk fortolknings- og meningskontekst, som gir føringer for individenes handlingsmønstre og deres oppfatninger” (Thorsen, 1996: 19). Til tross for de to begrepenes ulike historikk og faglig opphav er likhetene store og gir grunnlag for å antyde at når vi tar diskursanalytiske strategier i bruk innen sosialt arbeid, bedriver vi en form for kulturanalyse, selv om gjenstandsfeltet vil være mer avgrenset enn ved andre former for kulturanalyse.

Jeg bruker diskursbegrepet fordi jeg har vært opptatt av å utforske hvordan kjønnede betydninger som kommer til uttrykk i intervjuene, kan fortelle meg noe om forståelser på et mer overordnet nivå. Samtidig har jeg vært opptatt av diskursive praksiser som skaper og gjensker diskursene. Å forstå hvordan kjønnede betydninger forstås og erfares av de enslige mindreårige asylsøkerjentene og deres omsorgspersoner er derfor knyttet til en større sammenheng, samt deres diskursive praksiser.

3.1.2 Posisjonering

Davies og Harré (1990) fremhever posisjoneringsbegrepets mer dynamiske fokuserende potensialer, som en kritikk av det gamle rollebegrepet. Hos Davies og Harré (1990) er posisjonsbegrepet nært knyttet til diskursbegrepet. De argumenterer for at det er gjennom mulighetene for posisjoneringer at viktigheten og innflytelsen av en diskursiv praksis avgjøres. Subjekt posisjoner handler i følge forfatterne om både begrepsmessig repertoar og ”locations of persons within the structure of rights for those that use that repertoare” (Davies og Harré, 1990: 46). I diskurser finnes det altså posisjoner som subjektet kan innta. På et omsorgssenter finnes det for eksempel posisjonene ”jente” og ”mann”. Til disse posisjonene knyttes det forventninger om hvordan man skal oppføre seg, og hva man kan si og ikke si.

Davies og Harré (1990) er videre opptatt av ideen om "the multiplicities of self", som handler om individets skiftende posisjoneringsmuligheter. Hvem individet er, kan variere over tid og mellom forskjellige arenaer. Posisjonsbegrepet gjenspeiler en persons posisjon eller lokalisering i forhold til ulike diskurser, altså individet posisjonerer seg i forhold til de diskurser som er tilgjengelige (Søndergaard, 1996: 22). Det er ved å plassere seg selv inn i kulturelt tilgjengelige diskurser at den enkelte skaper sin egen posisjon som subjekt i en sosial verden (Toverud, 1998). Det er slik et individ inntar en subjektposisjon, ikke som den eneste mulige, men som finner sted fortløpende og er under stadige endringer. Subjektposisjonen vil inneholde en kombinasjon av posisjoner som vil påvirke hverandre og som brukes i de løpende forhandlinger om mulige posisjoneringsmuligheter (Davies og Harré, 1990). Hvor en person selv posisjonerer seg, og hvilken posisjon hun blir tildelt av andre, har implikasjoner for hvordan hun oppfatter seg selv. Et eksempel kan være at en enslig mindreårig asylsøkerjente blir posisjonert til å være sårbar og traumatisert, mens jenta selv posisjonerer seg som en stille og rolig jente.

3.1.3 Forhandling

Forhandling er det tredje sentrale begrepet innenfor sosialkonstruksjonisme som jeg ønsker å bruke som analytisk verktøy i denne studien. Begrepet blir ofte brukt i forbindelse med en grunnleggende forståelse om at den sosiale virkelighet og sosiale fenomener ikke er noe som er i seg selv, men at forståelser skapes gjennom forhandlinger (Hauge, 2002). Et grunnleggende trekk i denne tenkingen er at betydninger ikke er fastlagde, men er i stadig bevegelse. Forhandling er dermed et premiss for all meningskonstruksjon, men kan også brukes som analytisk begrep for å forstå samhandling mellom mennesker (Ulvik, 2005).

Forhandlinger foregår på ulike nivåer (Hauge, 2002:28) i større kontekster hvor religion og kultur trekkes inn og en mindre kontekster som på et omsorgssenter, hvor egne meningssystemer forhandles frem. Det som er felles for de ulike nivåene er at de overhengende diskursene hele tiden er i forandring. Det finnes med andre ord ikke *én* gyldig forståelse. Forventninger og forståelser forandrer seg som resultat av at betydninger av ulike uttrykk blir gjort til gjenstand for forhandlinger.

All samhandling mellom mennesker kan forstås som forhandling (Hauge, 2002). Forhandling skjer ikke kun i en uttalt konflikt, men også i harmoniske samhandlingsprosesser. Mennesket

forhandler med seg selv og andre om hvordan han/ hun skal forstå det som hender. Mennesket innretter seg etter hvem han/ hun samhandler med og hvordan han/ hun oppfatter situasjonen. Ved hjelp av språket og bruk av fortellinger forhandler mennesket seg fram til et resultat som gir mening, og dette gir i sin tur retning til praksis (Ulvik 1987, 2005). Hvordan mennesket forhandler er avhengig av hvordan han/ hun posisjonerer seg selv og den andre i forhold til hverandre (Aronsson, 2001).

3.3 Sluttord

Å anvende et sosialkonstruksjonistisk perspektiv for å studere kjønn gjør at jeg kan se på kjønn som sosialt forhandlet. Sosialkonstruksjonisme vil derfor være styrende for analysen av det empiriske materialet. Jeg ønsker imidlertid ikke å anvende empirien til å illustrere teorien, men heller anvende teorien til å tydeliggjøre og forstå meningsinnholdet i jentenes og omsorgspersonenes beskrivelser. Jette Fog (2004) anvender begrepet teoriladet sansning, som vil si at observasjonene må være teoriladete, men ikke teoristyrte. Hun advarer dermed mot å presse forståelsen nedover materialet. Det er forskerens teoretiske forståelse som gjør det mulig å løfte dataene opp fra ren ”common sense” kunnskap. Teorien må altså være treffende, men ikke tvingende.

4. Metodiske valg og utforming

Metodiske tilnærminger og refleksjoner er fokus for dette kapitlet. De metodiske tilnærmingene henger nøye sammen med de teoretiske tilnærmingene som ble beskrevet i de forrige kapitlene, og utgjør tilsammen premisset for fokuset i analysen. Jeg skal nå gå nærmere inn på valg av forskningsdesign, for så å beskrive intervjuformen jeg valgte som metode. Deretter vil utvalget og intervjusituasjonen bli presentert. Avslutningsvis vil jeg gå nærmere inn på metodiske refleksjoner og veien frem til analyse.

4.1 Valg av forskningsdesign

Da jeg skulle velge fremgangsmåte for å belyse min kunnskapsinteresse, var det viktig at innsamling av datamateriale, analyse og fremstilling, korresponderte med den sosialkonstruksjonistiske tilnærmingen jeg arbeidet ut fra. Undersøkelsen måtte derfor primært legges til rette slik at den fungerte hensiktsmessig i forhold til å belyse kjønnete betydninger i sosiale samspill. Jeg valgte derfor kvalitativt design for å hjelpe meg å få kunnskap om forskningsspørsmålet.

Kvalitativ metodologi søker generelt å komme til forståelse av meningsbærende fenomen og utfordre kategorier som forhandles frem relasjonelt (Haavind, 2000; Widerberg, 2001; Kvale 2006). Når et fenomen betraktes som meningsbærende handler det om at det ikke er gitt hva det betyr og derfor må fortolkes for å forstås (Gilje og Grimen, 1993). Min forskningsinteresse handler om meningsbærende fenomen; det sosiale samspill hvor kjønnete betydninger skapes, opprettholdes og utfordres av jenters, kvinners og menns meningsskaping, opplevelser og forståelser. Jeg har dermed valgt kvalitativdesign, som innebærer en empirisk tilnærming hvor kunnskapen søkes produsert i menneskelige interaksjoner. Empirien vil således ikke være en gjenspeiling av virkeligheten, men en fortolkning av den, et perspektiv og selektivt utvalg (Johannessen og Tufte 2002; Gulløv og Høylund 2003). Vitenskapssynet som ligger til grunn for en slik forståelse har røtter i sosialkonstruksjonistisk teori og innebærer at kunnskap må forstås som menneskeskapte konstruksjoner (Thorsen og Toverud 2002; Skjær Ulvik 2005). For denne studien innebærer dette at jeg har med meg sosialkonstruksjonisme, som en grunnleggende oppfattelse av individ, samfunn og kultur, samt interaktive prosesser mellom disse. Sosialkonstruksjonisme leverer derfor de første bestemmelsene og avgrensningene av kjønnete betydninger. I

forskningsprosessen foregår alt dette imidlertid som en vekselvirkende påvirkning. Metateoretisk perspektiv, kjønnede betydninger og metode interagerer med hverandre. En sosialkonstruksjonistisk forståelse omfatter derfor selve forskningsprosessen. Kjønn ligger ikke stabilt eller stille og venter på å bli oppdaget. Kjønnede betydninger eksisterer allerede i forskjellige former for meg, som for eksempel de oppdagelser andre har gjort før meg og de teoretiske perspektiver jeg har med meg.

Det finnes ikke en enhetlig oppskrift på hvordan kvalitative studier skal utføres (Kvale, 2006). Kunnskapsinteresse og problemstillinger blir styrende for valget. Jeg ønsket å få vite mest mulig om kjønnede betydninger blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner på omsorgssenter. Valget falt derfor på kvalitative intervjuer. Kvalitative intervjuer kombinert med observasjoner på omsorgssenter var noe jeg vurderte, men fant ut at det ble for omfattende både med tanke på tid og datamengde. Formålet med det kvalitative forskningsintervju er å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, særlig med hensyn på tolkninger av meningen med fenomenet som blir beskrevet (Kvale, 2006:39).

Å intervju 10- 15 års gamle jenter med innvandrerbakgrunn regnet jeg med ville by på særlige utfordringer, spesielt språk. Bruk av tolk ble derfor en løsning jeg benyttet meg av. Samtidig kan det sies om det å intervju barn at jo mindre relevante spørsmålene er for barns hverdag, jo mindre pålitelig er svarene (Tiller, 1988). Det er derfor viktig at intervjuet blir lagt opp på en måte som gir barnet mulighet til å fortelle så konkret som mulig om sine erfaringer (Tiller, 1988). Når også muligheten for språklige misforståelser kunne være til stede i større grad enn ellers, ble det ekstra viktig å legge opp til en konkret og virkelighetsnær intervjuform. I intervjuene ønsket jeg også å benytte samme intervjumetode for jentene som for omsorgsarbeiderne. Jeg antok derfor til slutt at livsformsintervjuet slik det er utformet av Hanne Haavind og Agnes Andenæs ville være godt egnet til formålet med denne undersøkelsen (Haavind, 1987; Andenæs, 1991).

4.2 Livsformsintervju som metode

Livsformsintervju er en metode som bygger på hverdagslivsteorier, og har tid som organiserende prinsipp. Målet i denne studien var å lage en samtale som baserte seg på at jentene og deres omsorgspersoner skulle fortelle om sitt liv. Da det ofte er lettere å snakke og reflektere over hva som skjedde i de nære tidssoner enn det som skjedde for lenge siden

(Andenæs, 1991), ønsket jeg å snakke om hendelser som hadde skjedd for kort tid siden. Livsformsintervjuets formål er å følge informantenes handlinger og søker etter hva som er viktigst for dem ved å legge minst mulig føringer for samtalen (Andenæs, 1991). Refleksjoner kan da forankres i de beskrevne erfaringene og blir ikke bare generelle ”synsinger”. I denne studien er det å få tak på hvordan enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner handler, tenker og opplever det de gjør. Hensikten med intervjuformen er å få vite mer om hverdagslivet deres og samtidig å skape en kommunikasjonssituasjon egnet for at informant og forsker sammen kan reflektere over kjønnede betydninger (Andenæs, 1991).

Intervjumetoden gikk ut på å spørre detaljert om konkrete hendelser i jentenes og omsorgsarbeidernes liv, slik de utspiller seg i løpet av et bestemt tidsrom. Det dreier seg altså om å få tak i informantenes beskrivelse og forståelse av det som skjedde dagen før, hendelse for hendelse. Ved beskrivelser av alle de sosiale anledningene² som fulgte etter hverandre, hva som foregikk, hvem som deltok og hvordan interaksjonen foregikk, fikk jeg en oversikt av informantenes sosiale miljø. Videre ble intervjuet styrt i forhold til tid som strukturerer spørringen, ikke av hva jeg som forsker oppfatter som viktig og uviktig (Andenæs, 1991). Temaene introduseres av informantene selv. Jeg kan dermed flytte oppmerksomheten dit informantene beveger seg, og utforske informantenes perspektiv og forståelse (Andenæs, 2000). Svarene kan på den måten oppfattes som mer pålitelige enn hvis temaene introduseres ut ifra hva jeg oppfattet som viktig. Ved å få informasjon om hvorvidt det som skjedde var vanlig eller uvanlig, ønsket eller uønsket, kan slike refleksjoner fortelle hva jentene og omsorgspersonene ønsker å oppnå eller søker å unngå, og hvordan nye situasjoner sammenfaller eller kolliderer med kjente rutiner (Haavind, 1987).

I livsformsintervjuet blir altså rammer og interaksjon hele tiden forbundet. De løper parallelt og utgjør til sammen *konteksten* personen befinner seg i. Livsformsintervjuets styrke ligger i mulighetene til å få del i den oversikt og helhetsforståelse som personen har, samt i å få tilgang til det en utenforstående ikke kan se, men som personer som kjenner hverandre baserer seg på når de samhandler (Haavind, 1987).

² Med sosiale anledninger forstås hverdagslivets anledninger som for eksempel vekkesituasjoner, måltider og leggesituasjoner

4.3 Rekruttering av informanter og mitt endelige utvalg

Etter at studien ble godkjent av Norsk samfunnsvitenskaplige datatjeneste begynte prosessen med rekruttering av informantene. I begynnelsen av studien hadde jeg et ønske om å intervju seks enslige mindreårige asylsøkerjenter. Etter å ha opprettet kontakt med to omsorgssentre i Oslo og Akershus, fant jeg ut at dette var vanskelig å gjennomføre da det befant seg totalt tre jenter på omsorgssentrene. Samtidig som det var få jenter å intervju hadde jeg også gjennom arbeidserfaring lært at det innenfor barnevernfeltet kan skje raske forandringer med hensyn på botid, avvikling av samtykker³ og andre forhold som kunne gjøre rekrutteringsarbeidet vanskelig. Jeg vurderte det derfor som hensiktsmessig å ikke ha for rigide rammer om verken antall deltakere eller inklusjonskriteriene.

I løpet av rekrutteringen kom det to nye jenter til et av omsorgssentrene. Jeg forsøkte å rekruttere alle fem jentene, men tre av jentene ønsket eller kunne ikke av ulike grunner delta i studien. Andre muligheter måtte derfor vurderes. Da ønsket med studien var å synliggjøre enslige mindreårige asylsøkerjenter, ville jeg ikke miste fokus på jentene. Jeg valgte derfor å intervju jentenes hovedkontakter, som jeg antok kjente jentene best. Hovedkontaktene var ikke vanskelig å rekruttere. Fire hovedkontakter meldte raskt sin interesse. Utvalget ble derfor til slutt to enslige mindreårige asylsøkerjenter og fire hovedkontakter. Fire av intervjuene ble gjennomført høsten 2009 i en periode på litt over en måned, mens det siste intervjuet ble gjennomført vinteren 2010. Klokkeslett og sted for intervjuet ble avtalt ut fra det som var mest ønskelig og praktisk for informantene.

Siden jeg også er en del av et større prosjekt, har jeg også anledning til å bruke materiale som andre prosjektdeltakere har samlet inn. Jeg benytter meg derfor av et livsformsintervju som er gjort av en annen deltaker i prosjektet. Jeg velger å gjøre dette fordi det forekommer interessante innspill fra omsorgspersonen i intervjuet som jeg anser som relevante for denne studien.

Denne studien ender derfor opp med jentene Aisha og Sheila, og deres omsorgspersoner Tor, Anne, Heidi, Geir og Silje. En nærmere beskrivelse av informantene ønsker jeg ikke å presentere, grunnet fare for å avsløre deres identitet. Det vil også i løpet av analysen forekomme beskrivelser av andre enslige mindreårige asylsøkerjenter som er bosatt på

³ Jeg måtte innhente samtykke av omsorgsarbeiderne, jentene og jentenes verge. Se vedlegg.

omsorgssenterne. Navnene på disse jentene er Tatiana, Nina, Eva, Kelly og Laila. Videre jobber omsorgsarbeiderne i medlevertturnus, som innebærer at de jobber tre dager på og tre dager av. De har også en ideologi om at kvinner og menn jobber sammen i team. Det vil si at på hver vakt er det en dame og en mann sammen, fra morgen til kveld. I organiseringen av arbeidsteamene blir derfor kjønn gjort relevant, noe jeg skal komme nærmere tilbake til i analysen.

4.3.1 Å forske med barn

Forskning hvor barn er informanter har ingen lang tradisjon, sett i et historisk perspektiv. Selv om det i Norge var en interesse for å trekke inn barn som informanter (Tiller 1984; Andenæs 1989), var det først i 1990 da James og Prout kom ut med boken "*Constructing and Reconstructing Childhood. Theorising childhood*", at et paradigmeskifte på forskningsfeltet utløste seg. Fra å tidligere forske *på* barn, i form av eksperimenter og ikke-deltakende observasjon, eller å forske *om* barn hvor voksne er meningsbærere til forståelser av barns livsverdener, utviklet det seg prosjekter hvor det ble forsket *med* barn. Barn og barndom ble ikke lenger forstått som en ufullstendig periode i livet, på vei mot en fullverdig voksentilstand. Barn ble nå forstått som fullverdige små mennesker med grunnleggende medmenneskelige verdier. I følge Prout (2008) skulle barn i det nye paradigme bli sett på som "beings" istedenfor "becomings". Perspektivet fokuserer på barn som sosiale aktører i eget liv og undersøker barnas muligheter til å influere sine sosiale omstendigheter, og samtidig hvordan de sosiale omstendighetene påvirker dem (Christensen og Prout, 2005).

Backe-Hansen (2009) fremhever at litteratur om barns deltakelse i forskning ofte framhever barnekonvensjonens bestemmelser som argument for at barn har rett til å delta i forskning for å få sine synspunkter fram. Parallelt med argumentasjonen går argumenter om kompetanse; at barn har evne til å formidle dekkende og troverdig kunnskap, foruten at de har viktige og unike bidrag å komme med om sine egne liv. Denne kunnskapen gir andre bilder av barndom og oppvekst enn det de voksne formidler (Backe- Hansen, 2009). Ved å gjøre jentene til sosiale aktører med erfaring og perspektiver på sitt eget liv, kan det forstås som et ledd i å gi jentene en stemme. Men, selv med "stemmer" og redegjørelser for hvordan de vil inngå i fortolkninger, vil uttalelsene bli formidlet gjennom teorier og analyser. På den måten vil en studie som denne aldri være en avbildning av jentenes stemmer, men være forskningsskapte fremstillinger.

4.4 Intervjusituasjonen

Alle intervjuene ble gjennomført på et møterom på omsorgsenteret. Jeg intervjuet begge jentene, sammen med tolk, på kveldstid etter at de hadde vært på skolen. En av jentene ønsket også at en av hovedkontaktene var tilstede under intervjusituasjonen. Når det kommer til intervjuene av omsorgsarbeiderne ble to av intervjuene gjennomførte i arbeidstiden deres og to rett etter at deres arbeidstid var over. Hvert intervju varte cirka en time og intervjuene ble tatt opp på bånd.

4.4.1 Arbeid med tolk

Alle samtaler med tolk blir annerledes og tar omtrent dobbel så lang tid som ”normale” samtaler (Jareg og Pettersen, 2006). Tolken må kunne begge språkene godt, men dette er ikke tilstrekkelig for å være en kompetent tolk. Det er viktig at tolken har tolkeutdanning. Tolken må kjenne begge språks samfunn og kultur, ha tolketekniske ferdigheter, forstå sin rolle i samhandlingen og opptre profesjonelt, yrkesetisk reflektert og ansvarlig (Jareg og Pettersen, 2006). Videre må tolken forstå konteksten, situasjonsbildet og hensikten med samtalen for å få til gode samtaler med barn. Dette krever et godt samarbeid mellom tolk og fagperson.

I denne studien ble tolk brukt, som nevnt tidligere, under intervjuene med jentene. En av tolkene fikk jeg anbefalt av en hovedkontakt, mens en annen ble bestilt gjennom Noricom⁴. Begge tolkene hadde tolkeutdanning. Før jeg bestilte tolkene tok jeg sammen med hovedkontaktene en vurdering om det var nødvendig å ta spesielle hensyn, og da spesielt til tolkens kjønn. To av hovedkontaktene ytret at det kanskje ville være hensiktsmessig å bruke kvinnelige tolker, men at det ikke var et krav. Jeg tok derfor dette til etterretning og forsøkte å få tak i kvinnelige tolker. Jeg fikk til slutt tak i en kvinnelig asiatick tolk, men det viste seg å være vanskelig å få tak i en afrikansk kvinnelig tolk. Jeg måtte derfor bruke en mannlig afrikansk tolk. Jeg valgte også å ha frammøtetolking, som vil si at tolken var til stede i samme rom under intervjuet, da jeg mente at dette ville gi best lyd- og lytteforhold.

Før intervjuet ble tolkene tilsendt prosjektbeskrivelse, slik at de kunne være forberedt før intervjuene. Jeg avtalte også å møte tolkene tre kvarter før intervjuene skulle begynne slik at vi fikk en ansvars- og rolleavklaring. Jeg hadde også tenkt gjennom plasseringen av partene

⁴ Noricom er en tolketjeneste, som betrakter seg selv som en av de største aktørene innenfor tolketjeneste i Norge.

på forhånd, for å få til en best mulig samtale mellom jenta og meg. Intervjuet begynte med at tolken og jeg i fellesskap klargjorde den enkeltes rolle og taushetsplikt overfor barnet.

Underveis i intervjuene støtte jeg på ulike dilemmaer i forbindelse med bruk av tolk. Ved noen anledninger pratet jentene over lengre perioder, hvor tolken oversatte dette til få setninger. Jeg fikk derfor inntrykk av at enkelte ytringer ikke ble oversatt. Det var også tilfeller hvor tolkene avbrøt jentene i sine fortellinger, hvor jeg opplevde samtalen som hakkete og usammenhengende. Det oppstod også forstyrrelser under intervjusituasjonen ved at noen kom inn i rommet, og at latter og prat hørtes godt fra personer som oppholdt seg utenfor rommet. I et av intervjuene ble også tolken så ivrig at han selv stilte et spørsmål til jenta, noe som ble forstyrrende for meg.

Selv om det oppstod ulike dilemmaer underveis mener jeg at jeg ikke hadde fått tatt del i jentenes fortellinger like godt uten bruk av tolk. Jeg opplevde også at jentene synes det var positivt å ha en tolk tilstede under intervjuet.

4.4.2 Forskerrollen

Det kan være vanskelig å undersøke et felt og fenomen jeg selv er tett på. Jeg må derfor i denne studien prøve å sette parentes rundt meg selv og min egen ”kunnskap” så godt jeg kan, slik at mine vurderinger ikke overskygger analysen. Ettersom jeg som forsker er en del av den ”kjønnede” kulturen jeg undersøker, deler jeg mange av de selvfølgeligheter som ligger i materialet mitt. Jeg må derfor forsøke å fremmedgjøre meg fra materialet. Å se verden gjennom en bestemt teori kan bidra til at jeg fremmedgjør meg fra noen selvfølgeligheter og stiller andre spørsmål til materialet. Det er dette jeg har til hensikt å gjøre gjennom en sosialkonstruksjonistisk tilnærming.

4.5 Metodiske refleksjoner og forskningsetiske dilemmaer

Selv om mine informanter gjennom livsformsintervjuet får mulighet til å bringe opp og reflektere fritt omkring temaer, skal materialet likevel analyseres og tolkes ut fra mine rammer som forsker (Kvale 1983, i Haavind 1987:91). Informantenes uttrykk og det jeg som forsker oppfatter er nødvendigvis ikke det samme. Min måte å videreformidle materialet på, vil også være annerledes enn måten informanten formidlet historien til meg (Kvale,

2001:178). Når jeg i tillegg har brukt tolk i to av intervjuene, kan tolkens oversettelse formidle historien på en annen måte enn informanten hadde til hensikt. Temaer jeg velger å fremheve i analysen vil videre være farget av min forforståelse og mine forutsetninger. Jeg kan dermed ha oversatt temaer som andre ville fremhevet. For eksempel er fokus lagt til enslige mindreårig asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner. Enslige mindreårige asylsøker gutter er dermed valgt bort.

Livsformsintervjuet som metode har vært med på å skape en felles referanseramme for intervjusituasjonen, nemlig det hverdagslige. Å snakke om hverdagslivet kan bidra til en trygghet, siden det er noe vi alle kan kjenne oss igjen i. Informantene kan dermed få mot til å reflektere åpent over sitt eget liv og sin livssituasjon. Samtidig synes jeg det var vanskeligere å utføre livsformsintervju på de voksne, enn på jentene. Grunnen til dette var at intervjuet gikk lett over til generelle synspunkter og betraktninger. Vi kunne ved flere anledninger avspore fra livsformsintervjuets form. Sett bort fra avsporingene kom vi oss til slutt gjennom intervjuet og jeg kjente det trygt å ha tid som organiserende prinsipp, da det var lett å hente seg tilbake.

Videre er informantene rekruttert på kun to omsorgssenter, som gjorde det ekstra utfordrende i forhold til anonymisering. Ved å kun anonymisere informantene ut fra navn, men beskrive ulike kategorier som alder, utdanning, nasjonalitet og yrkeserfaring, ville jeg fort komme til å avsløre deres identitet. Jeg har gått flere runder for å finne ut hvordan jeg best kan bevare deres anonymitet samtidig som jeg framhever deres kjennetegn. Selv om hverdagslivet kan ansees som trivielt, er kunnskap om det av ytterst privat og sensitiv karakter. Når informantene åpner opp og deler fra sine liv, skal en slik informasjon behandles med forsiktighet. For å forsvare at informasjonen løftes ut av informantenes hverdagslige kontekst og plasseres inn i en større meningskontekst, blir det et etisk viktig poeng at undersøkelsen har et intensjonelt formål som kan komme de intervjuede til gode.

4.6 Studiens pålitelighet, gyldighet og relevans.

Det kan stilles spørsmål ved om det lar seg gjøre å utforske sosiale samspill gjennom framgangsmåten jeg har valgt. Gir min studie et riktig bilde av virkeligheten? Dersom vi går tilbake til studiens teoretiske rammeverk handler studien ikke om å finne en sann virkelighet, men jeg har lagt vekt på å vise til variasjon av kjønnede betydninger blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner. I anvendelsen av intervjuene har jeg forsøkt å gi et

bilde av hva jentene og omsorgsarbeiderne fortalte, men jeg har også gjennom analysene tilført ny mening. Andre tolkere vil derfor kunne finne andre meninger i teksten. Det som da blir viktig for studiens gyldighet er om andre, ved å innta det samme perspektivet og stille de samme spørsmålene som forskeren, ser det samme (Kvale, 2006). Det betyr ikke at andre må være enige i resultatene, men teorien og metoden må være relevant som en brytning mot empirien for å skape en forståelsesmodell (Andenæs, 2000). Gjennom beskrivelsene av fremgangsmåten som er benyttet i arbeidet med denne masteroppgaven, har jeg derfor ønsket å tydeliggjøre valgene og resultatene underveis i prosessen, slik at dette lar seg gjøre. Det er blant annet gjort rede for utvalg av informanter, intervjusituasjonen og grunnlag for tolkning og analyse. For å kunne ta del i disse vurderingene har det vært et mål å gjøre forskningsprosessen transparent, og forskerposisjonen tilgjengelig for kritikk. På den måten har jeg ønsket å invitere leseren med i vurderingen av om forskningsarbeidet er reliabelt, til å stole på (Andenæs, 2000).

4.7 Veien frem til analyse

I denne undersøkelsen er siktemålet å utforske kjønnede betydninger på omsorgssenter ved å belyse det sosiale samspill som arena hvor betydningen av kjønn skapes, opprettholdes og utfordres av enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner. Samtidig ønsket jeg at de enslige mindreårige asylsøkerjentene skulle ha størst fokus. Betydninger av kjønn kommer til uttrykk gjennom informantenes spontane kommentarer og gjennom de refleksjonene som sammen med intervjuer utvikles i løpet av intervjuet. I tillegg vil blant annet informantenes ordvalg, fortellerstil, pratsomhet, interesse og annet gi gode holdepunkter for analytiske slutninger. Jeg velger derfor å gi materialet en skriftlig form, der informantenes uttalelser blir ordrett nedskrevet. Dette gjør det mulig å fortolke enkelt svar eller episoder ut fra den totale samtalekonteksten de inngår i og ikke som isolerte ytringer og kontekstuhengige opplysninger (Mishler, 1986).

Intervjusamtalene ble tatt opp på bånd og siden transkribert som full tekst. Det som ble sagt, pauser og lyder ble tatt med som koder for å forsøke å gjenskape fortellingenes følelsesmessige aspekt. Av anonymitetsmessige årsaker valgte jeg imidlertid å fjerne dialekter i intervjuutsnitt som jeg bruker i analysen. Videre bruker jeg sitater i analysen, både som egne avsnitt og som en del av teksten. Når (...) forekommer i teksten, betyr det at deler av intervjuutsnitt er tatt bort. Dette er gjort når jeg mener at utsnittene ikke er av like stor relevans for analysen. Tre av intervjuene transkriberte jeg selv, mens de resterende fikk jeg

hjelp til. Av validitetsmessige årsaker valgte jeg å høre gjennom intervjuene med de transkriberte intervjuene foran meg. Jeg fikk dermed dobbeltsjekk at transkriberingen stemte overens med hva som ble sagt i intervjusituasjonen. Ved å transkribere blir imidlertid selve intervjusituasjonen usynliggjort. Allikevel blir den relevant for forståelsen av møtet med informanten og forståelsen av hvordan materialet fortolkes. Av hensyn til validitet i intervjusituasjonen, har jeg derfor valgt å gi leseren et bilde av intervjusituasjonen i forgående avsnitt (Kvale, 2006).

4.7.1 Analysearbeid

En viktig del av min metode har først og fremst bestått i at teori og empiri i en gjensidig prosess har påvirket hverandre og mine resultater. Det betyr at min arbeidsprosess ikke har foregått ved at jeg først har funnet de analytiske begreper og deretter bearbeidet empirien. Mitt teoretiske fokus er kjønn, derfor er det kjønn jeg har tilrettelagt både intervjuene og analysearbeidet etter.

Min analysestrategi bestod i at jeg i analysen har arbeidet med analytiske perspektiver og analytiske spørsmål. Det overordnede perspektivet ligger i sosialkonstruksjonisme, som jeg beskrev i forrige kapittel. Etter hvert som arbeidet beveget seg fremover, begynte jeg å foreta ytterligere fokuseringer i materialet. Det har jeg gjort gjennom teoretiske og empiriske genererende spørsmål, som fungerte som analyse spørsmål jeg stilte til materialet. Følgende analyse spørsmål ble utformet:

- Hvordan opplever og forstår informantene kjønnede betydninger på omsorgssenter?
- Hvordan opplever og forstår de seg selv innenfor disse betydningene?
- Hvordan fortelles det om relasjoner til andre jenter, gutter, kvinner og menn?
- Hvilke muligheter og begrensninger opplever og forhandler informantene?
- Hva oppleves som kjønnede forventninger?
- Hvor og når sammenlignes samme kjønn? Og motsatt kjønn?
- Hva fortelles om kjønnede diskursive kategorier og praksiser, og hvilke fungerer hegemonisk?
- Hvordan forhandles det om ulike kjønnede posisjoner i fortellingene?

Da mitt empiriske materiale var lest gjennom og sammenlignet med disse spørsmålene, arbeidet jeg for å nå et høyere abstraksjonsnivå enn det empiriske nivået som beskrevet over. Jeg stilte derfor kontekstualiserende spørsmål til materialet mitt av typen:

- Hvor og når sa informanten hva?
- I sammenheng med hvilke andre handlinger, fenomener og arenaer?
- Hvordan legitimerer informanten handlingen eller utsagnet?
- Hvem har lignende forståelsesformer?
- Hvem har andre forståelsesformer, som adskiller seg fra informanten?

Analyseprosessens forløp var at jeg leste materialet ved å skrive ned, spesifisere de analytiske spørsmålene, lese gjennom igjen, tilføye nye analytiske begreper, lese gjennom igjen, rette til og flytte rundt og så videre. Gjennom denne prosessen kom altså variasjoner til syne som ga opphav til nye kommentarer, spørsmål og analytiske poeng. Slik ble analysen utviklet videre fra informant til informant. Fremstillingen av den endelige teksten er derfor ikke en trinnvis gjennomgang av de analytiske spørsmålene, men en mer sammenhengende strukturering.

4.7 Sluttord

I dette kapitlet er undersøkelsens metodologiske grunnlag og praktiske gjennomføring beskrevet. De metodiske tilnærmingene som nå er blitt presentert representerer noen forståelser som blir en premiss for hvordan jeg har møtt mitt materiale på. I den videre fremstillingen av det empiriske materialet og den analytiske bearbeidingen av dette, danner de tre analytiske temaene grunnlag for hvert sitt kapittel. Det er disse kapitlene som nå vil presenteres.

5. Fremtredende diskurser på omsorgssenter

I et multietnisk og multireligiøst land som Norge er i dag, finner vi ulike diskurser om det mannlige og det kvinnelige. Den enkeltes identitet som mann og kvinne konstitueres i relasjon til ulike diskurser eller kulturelle strømmer (Jacobsen, 2002:145). Det finnes altså ikke en måte å være kvinne eller mann på i Norge, eller hvor som helst ellers i verden. Selv om en enkelt diskurs kan være dominerende i gitte sammenhenger, vil denne endres over tid og bli møtt med motdiskurser (Jacobsen, 2002). Diskursen vil bli erfart og levd på ulike måter avhengig av blant annet alder og seksualitet. En og samme person vil også kunne oppleve at ulike diskurser stiller motstridende krav til hvordan man skal være som kjønnet person. Ulike kulturelle og sosiale krav om hvordan man skal være kvinne og mann, og hvilke standarder som skal gjelde for forholdet mellom kjønnene, kan derfor komme i konflikt med hverandre.

I denne studien er det spesielt to kjønnsdiskurser som fremtrer samtidig: Likestillingsdiskurs og forskjellsdiskurs. Likestillingsdiskurs, i betydningen av likhet og likeverd, holdes frem som ideal for kjønnsrelasjoner på omsorgssenter. Forskjellsdiskurs handler om at det er og skal være en forskjell mellom kjønn, men at likeverd mellom kjønnene fremdeles er et ideal. Jeg ønsker videre i kapittelet å belyse hvordan disse to diskursene gjøres gjeldende av omsorgsarbeidere på omsorgssenterne.

5.1 Å forholde seg til likestilling

Norge er et land hvor forholdet mellom kjønnene er forholdsvis avslappet i de fleste henseender, sammenlignet med de fleste andre samfunn (Prieur, 2004: 46). Likestilling mellom kjønnene er en offisiell målsetting og en viktig fellesverdi, men likestillingsbegrepet er ikke så selvsagt og entydig som det ofte kan synes. Likestilling innebærer vanskelig definerbare verdier om rettferdighet og frihet, både fra diskriminering og krenkelser og frihet til valg og deltakelse uavhengig av kjønnstilhørighet (Skjeie og Teigen, 2003).

På omsorgssenteret sier de voksne informantene på forskjellige måter at likestilling har en sentral plass og gjøres mer eller mindre eksplisitt. Silje har en klar formening når hun sier at *en av de jobbene vi har på omsorgssenteret er å tvinge fram at de (ungene) skal forholde seg til likestilling i Norge*. Hun begrunner utsagnet med *for vi tenker så kolossalt forskjellig fra deres land og jeg tror at en av de viktigste tingene vi kan gi ungene, i tillegg til språket, er en*

forståelse av hva som skjer og hvorfor. Så ikke Norge blir så totalt uforståelig. For Norge er et mystisk land som krever utrolig mye sosial intelligens(...), og med et rollemønster i forhold til kjønn som er totalt annerledes. En helt annen religion. Det er harde krav til ungene og jeg tror det beste vi kan gjøre for dem er å lære dem kodene. Forstå hvorfor vi gjør det vi gjør.

Å lære barna hvordan Norge fungerer og hvorfor det fungerer på denne måten blir av Silje gjort til sentralt i arbeid med enslige mindreårige asylsøkere. For Silje forekommer det ulike etniske identifikasjoner og kulturer blant nordmenn og barna, og for at barna skal ”klare” seg i det norske samfunn blir det viktig å lære dem de ulike kodene. Hun etablerer dermed en grense for tilhørighet og oppretter kategoriseringer av ”vi” og ”de”, hvor ”vi” skapes som en motsetning til ”de”. ”Vi” betraktes av Silje om både de som arbeider på omsorgssenteret og som referansepunkt for alle nordmenn. Mens ”de” betraktes som barn av andre land og som blir plassert på omsorgssenteret. ”Vi” kan derfor tolkes som majoriteten, mens ”de” kan betraktes som minoriteten. Avtar Brah (2003) bruker verbet ”minoritising” for å sette fokus på at minoritet, i den betydning det brukes i et såkalt flerkulturelt samfunn, dreier seg om prosesser som gjør noe til ”det andre”. Bestemte tegn kan dermed aktualisere diskursivt og sosialt som markører for kategoriens grenser og som vitner om hvordan de (og vi) ”er” av natur eller grunnet den aktuelle kulturen (Narayan, 1997). Det er ”minoritising” Silje gjør ved å løfte frem at ”vi” tenker og gjør forskjellige fra ”de”, blant annet når det gjelder kjønn og religion. Silje refererer derfor til kjønn som markør for etnisk og kulturell gruppeidentitet, som et sammenlignende element i kategoriseringen ”vi” og ”de”. ”Vi” og ”de” brukes derfor som en organisering av hvem som tilhører de forskjellige kategoriene. Det kommer altså tydelig frem at Silje mener det er stor avstand mellom forståelser og alminnelige praksisformer av kjønn i Norge og de som er rådende i landene barna kommer fra. Silje sier derfor at barna på omsorgssenteret kjenner til andre verdier og praksisformer av kjønn enn de som forekommer i Norge. Siden barna har andre forståelser og praksisformer, mener Silje at det beste de kan gjøre for barna er å lære dem de norske verdier og tradisjoner. ”Vi” får dermed av Silje en overordnet posisjon til å lære barna å forholde seg til likestillingen i Norge. Makten for å skape en endring tillegges derfor omsorgsarbeiderne. Ved at barna læres inn i likestillingen kan de få mulighet til å endre sine tidligere kjønnsforståelser og sine ”kjente” posisjoner fra hjemlandet.

Et annet kjønnsaspekt av ”vi” og ”de” konstruksjoner, er regler og normer knyttet til forholdet mellom menn og kvinner. Heidi tydeliggjør dette med å si at *ungene har i mye større grad,*

enn hva vi er oppdratt med, veldig store kjønnsforskjeller og bestemte kjønnsroller. Damene har sine plikter og sin jobb, mens mannfolka har sine. Heidi knytter her kjønns spesifikke plikter og arbeid som uttrykk for spesielle måter å være mann og kvinne på. Hun forstår det som at det er store kjønnsforskjeller og bestemte kjønnsroller i barnas hjemland som gjør at det blir ulike arbeidsoppgaver og plikter for kvinner og menn. Hun oppretter dermed et ”vi” og ”de” knyttet til kvinner og menn i barnas hjemland som er forskjellig fra hva nordmenn er oppdratt til. Hun skaper dermed også en tydelig avstand mellom ”vi” og ”de” ved å påpeke at barnas oppdragelse er annerledes enn nordmenns.

Det eksisterer ikke bare en forskjell i ”oppdragelse” av kjønn mellom barna og nordmenn. Omsorgsarbeiderne knytter også ”kjønnsoppdragelse” til hvilken etnisitet og religion barna tilhører. ”De” kategorien inneholder dermed flere variasjoner. Silje gir et eksempel på dette:

Man skal vel kanskje ikke si det, men det er klart at den som har størst i forhold til kvinneroller fordi de er lært opp til det ekstreme i sine land, det er jo muslimer fra fundamentalistiske land. Fordi de har en helt annen bakgrunn enn oss. En tamil som er hinduist eller som er katolikk, har avslappa rolle i forhold til, ja på Sri Lanka er de selvfølgelig tradisjonelle kvinneroller, men de har ikke det ekstremt mannsautoritære. De har ikke det vi vil si likestilling, men de er ikke så ekstremt autoritære mennene der. Så det er forskjell. For eksempel så tror jeg det er lettere å, sånn som jeg har sett det tsjetsjenerne har ikke hatt en så ekstremt muslimsk, de er muslimer, men de er ikke ekstrem totalitært muslimer, og de har lettere, de har sett et mer komplisert oppegående samfunn fra før så de fungerer og skjønner mye mer (...) Mens Afghanistan er så ødelagt så det, det er så primitivt back – to -basic med et autoritært styre og da er overgangen større. (...) Jeg tror det er mer forskjell fra hvilke land de kommer fra enn hvilke alder de har, hvilke syn de har, hvor mange nøkler de må kode.

Silje tydeliggjør at det forekommer variasjoner av ”kjønnsoppdragelse” mellom barna. Hun gjør etnisitet, kultur og religion sentralt i forhold til kjønnete forståelser hos barna. ”De” blir derfor av Silje differensiert og nyansert til hvilket land barna tilhører. De som bor i fundamentalistiske land, som Afghanistan, er i følge Silje de som har vanskeligst for å innrette seg etter likestilling i Norge. Silje sier klart at afghanerne har en helt annen bakgrunn enn oss, hvor det er ekstremt autoritære menn som styrer og kontrollerer kvinnene. Hun posisjonerer dermed menn i en overordnet posisjon i forhold til kvinnene.

Fundamentalismebegrepet har en sterk klang på norsk, idet det ofte knyttes til forestillinger om fanatisme og intoleranse. I Jacobsen (2002) var flere av de unge muslimene opptatt av å distansere seg fra ”fundamentalismen”, på grunn av de negative assosiasjonene begrepet gir. Andre omtalte seg selv som fundamentalister, men understreket at dette ikke måtte forstås i negativ forstand, men som et uttrykk for at de ønsket å finne tilbake til ”fundamentene for islam”. Fundamentalisme er en svært bred kategori som rommer ulike forståelser og betydninger. Siljes forståelse av fundamentalisme kommer videre til uttrykk i en fortelling om en afghansk gutt som har bodd på omsorgssenteret tidligere. Moren hans var 14 år da gutten blir født. Faren dør, og gutten blir familiens overhode i ung alder. Det er nå guttens ansvar å tjene penger for å forsørge familien. Han må derfor begynne å jobbe i en fabrikk. Det kan ikke mor, *for mor er tross alt dame*. Gutten har dermed blitt oppdratt til å være mannen i huset. Det kan derfor bli en utfordring, når gutten kommer til Norge hvor det er knyttet andre forestillinger til kjønnsrollene, enn hva gutten er vant til. Dette skaper derfor problemer for gutten, siden han er vant til å være den som bestemmer over kvinner. Silje forteller her om en ulik kjønnspraksis i Afghanistan, enn hva det er i Norge. Kjønnspraksisen som gutten er vant til får konsekvenser i Norge, for her er kvinner og menn likestilte. For som Silje sier litt senere i intervjuet *jeg er dame. Jeg tillater meg selv å mene at det betyr at jeg skal ha mye respekt*.

De afghanske guttene er ofte i fokus, da det kommer til ulike kjønnsforståelser knyttet til etnisitet, religion og kultur. Det kommer igjen i ulike utsagn som, *en jente må liksom fortjene respekten deres og det afghanske mannsidealet skal du ikke tulle med*. Men hva med de afghanske jentene? Hvor kommer de inn i bilde? I følge Geir har det aldri vært en afghansk jente på omsorgssenteret hvor han arbeider. Han begrunner dette med at *der nede tror jeg ikke kvinner er mye verdt, for å si det sånn. Der tror jeg de er veldig lite verdt. Jeg tror det er litt spesielt også for Afghanistan sånn i forhold til de andre landa rundt*. Geirs forståelse av kvinner i Afghanistan er at de har en lavere status og verdi enn mannen, som igjen kan bety at det er derfor ingen av jentene kommer seg til Norge. Han har dermed, i likhet med Silje, en forståelse av at menn har en overordnet posisjon i forhold til kvinnen i Afghanistan. Tor uttrykker dette på en annen måte ved å si:

De (jentene) går til en helt annen industri. Hvis du ser i den arabiske verden, så er det ikke noen vits i å sende fra seg kvinner, for hva er de verdt liksom? Det er ikke noe vits at dem skal komme hit og ha utdanning og sende penger hjem. (...) Veldig ofte så

velger mor å holde dem hjemme for å da... for dem har arbeidsoppgaver fra dem var små. Guttene løper rundt og leker og går på skolen og... dem (jentene) er en del av husholdningen da på lik linje med gris og ku og høns og gjess og sånn.

Tor har en klar forståelse av hva det vil si å være jente i den arabiske verden. Han stiller seg spørsmålet om hvor mye kvinner er verdt, samtidig som han ansvarliggjør kvinnene, da han sier at det er mor som velger å holde jentene hjemme. Mødrene er derfor med på å opprettholde forskjellene mellom kvinner og menn. Videre beskriver Tor et stort skille mellom gutter og jenter. De har ulike arbeidsoppgaver og de blir betraktet forskjellig i forhold til verdighet. Han betrakter dermed jentene og guttene til å ha ulike posisjoner i Afghanistan. De ulike posisjoner gir ulike muligheter for jentene og guttene, for i følge Tor er guttene ute og leker, mens jentene er en del av husholdningen.

Informantenes beskrivelser og forklaringer av ulike kjønnsforståelser, kjønnsoppdragelser og kjønnsroller som barna har med seg fra eget hjemland og kultur, gjør at likestilling blir viktig for omsorgsarbeiderne i samhandlingen med enslige mindreårige asylsøkere. Ved at likestilling er et sentralt og viktig ideal i Norge får blant annet jentene muligheten til å endre sin "kjente" posisjon i forhold til guttene ved å læres opp av omsorgsarbeiderne til at de har like rettigheter og lik verdi som guttene. Guttene derimot må læres av omsorgsarbeiderne til å forstå at kvinner og menn er likestilte i Norge. Guttene posisjon begrenses derfor i forhold til hva de er vant med fra hjemlandet sitt. Omsorgsarbeiderne har dermed en overordnet posisjon til å lære barna om likestilling slik at de mest mulig skal integreres i det norske samfunn. Makten tillegges dermed omsorgsarbeiderne for å skape en endring i barnas kjønnsforståelser.

Men hvordan jobbes det med å "lære" barna om likestilling i Norge? Hva er det omsorgsarbeiderne gjør for at barna skal forstå likestilling? Hva innebærer likestilling for omsorgsarbeiderne? Og hvilke ideer har omsorgsarbeiderne om likestilling?

5.2 Å gjøre likestilling

Allerede fra barnas første dag på omsorgssenteret forteller Silje at innlæringen av likestillingsidealet begynner. I førstegangssamtalen tydeliggjør de hvordan kjønnsrollene forstås og gjøres i Norge ved at det er en mannlig og kvinnelig omsorgsarbeider med på samtalen, og at det som oftest er den kvinnelige omsorgsarbeideren som leder samtalen.

Førstegangssamtalen kan dermed ses på som en diskursiv praksis. Anne spesifiserer videre: *er det en gutt, så er det jeg som leder samtalen uansett*. Anne gjør her en forskjell mellom jenter og gutter. Ut fra hennes spesifisering antyder hun at det er spesielt guttene som trenger innføring i norske kjønnsforståelser. Hun sier ingenting om å lære jentene de norske kjønnsforståelser. Det er altså guttenes posisjon som er i fokus som må endres. Jentenes muligheter til å lære om kvinnes posisjon i Norge er dermed satt i bakgrunnen. Å la en kvinne styre samtalen gjør omsorgsarbeiderne for å vise at de ikke foreligger overordnede og underordnede posisjoner mellom norske kvinner og menn. Silje markerer det ved å si at *vi gjør det helt bevisst og for med engang å legge grunnlaget*. Silje forteller videre at hun *alltid begynner med hvem som er sjefen her og det er jo liksom en dame*. Og så er det *avdelingslederen som er en dame og jeg er en dame, ikke sant*. Ved å si dette tydeliggjør og viser Silje den norske kvinnens posisjon for barna. Hun gjør derfor likestillingsidealet om kjønnsverdier i Norge til noe eksplisitt. Både Silje og Anne markerer at menn og kvinner er likestilte, og at dette er noe barna, spesielt guttene, må finne seg i. Det kan derfor tolkes som at de snakker om en realitetsorientering rundt kjønn, hvor barna fra dag én skal integreres i det norske samfunn.

Å realitetsorientere barna i forhold til likestillingsidealet, snakker omsorgsarbeiderne en del om. Det meste av realitetsorienteringen gjør de ved å snakke med barna. Tor viser dette med et eksempel om at når barna kommer til omsorgssenteret er de *hellig overbevist om at jeg og Ruth er gift*. Det trengs derfor, i følge Tor, å snakke med barna om at i Norge får kvinner og menn lov til å jobbe sammen uten å være gift. Samtidig får de kunnskap om at kvinner også kan ha lønnet arbeid på lik linje med menn. Geir forteller også om realitetsorientering, men han knytter det særlig opp mot guttene. Han sier at når de voksne på avdelingen hører at guttene, spesielt de afghanske, snakker stygt om eller viser dårlige holdninger overfor kvinner, sies det klart fra at dette ikke aksepteres. Silje knytter også realitetsorienteringen opp mot gutter. Hun forteller om *en styrkekamp* hun har hatt med en av de afghanske guttene, som handlet om at han viste henne lite respekt fordi hun er kvinne. De har hatt flere diskusjoner knyttet til at i Norge respekteres kvinner på lik linje med mannen. Det er guttene som kommer i fokus når det gjelder omsorgsarbeidernes gjøringer av likestilling. Det er guttenes holdninger og ”kjente” posisjoner som må endres, og ikke jentenes eventuelle muligheter det snakkes om.

Det er ikke bare gjennom å prate med barna at omsorgsarbeiderne ”lærer” barna om kjønnslikestilling. Det gjøres også i praksis av omsorgsarbeiderne ved for eksempel å vise

barna at mannen lager mat og vasker klær eller at damene kan skifte dekk på bilen. Som Anne sier: *Det er ikke noe selvfølge at du som mann kjører på fotballtrening altså, mens jeg står hjemme og lager middag. Det er absolutt ikke sånn. Vi gjør alt, og vi er bevisste på det å gjøre typiske gutteting, vi jentene.* Da hun blir bedt om å utdype dette, sier Anne: *Sparke fotball er faktisk den eneste tingen jeg faktisk ikke gjør altså, for da tror jeg dem tar livet av meg. Men veldig mange av damene gjør det.* Anne sier her at det er en selvfølgelighet at omsorgsarbeiderne ikke knytter kjønn opp mot ulike gjøring og praksiser på omsorgssenteret. Hun knytter dermed likhet mellom kjønnene, som en viktig del av likestilling og arbeid på omsorgssenteret. Likevel kan det tolkes gjennom Annes beskrivelser at det er kvinnene som må være bevisste ”kjønnede” gjøring, siden hun oppretter et ”vi” i betydning kvinnene. Hennes forståelse kan dermed se ut til å være i tråd med kjønnslikestilling, hvor det ofte er kvinnene som skal gjøre seg likere menn og ikke omvendt. Menn kan derfor betraktes som normen kvinnene skal oppnå lik status som.

Den ”norske måten” med forholdsvis stor likhet mellom kjønnene ser ut til å ha et kulturelt hegemoni på omsorgssenteret. Dette kommer eksplisitt frem av omsorgsarbeiderne gjennom deres forståelser av å ”lære” barna likestilling og deres ”gjøring” av likestilling på omsorgssenter. Fokuset blir imidlertid hovedsakelig på gutter. Det er guttene som må endre sine holdninger og ”kjente” posisjoner, mens det snakkes lite om jentenes eventuelle muligheter til å endre sine ”kjente” posisjoner.

Samtidig med en likestillingsdiskurs fremtrer det også en annen diskurs, nemlig en forskjellsdiskurs i omsorgsarbeidernes fortellinger. Selv om omsorgspersonenes beskriver viktigheten av å formidle likhet mellom kjønnene til barna fordi de mener at barna kommer fra land hvor det er stor forskjell mellom kjønnene, snakker omsorgsarbeiderne også om at det er en forskjell mellom kjønnene på omsorgssenter og i Norge. Noe neste avsnitt handler om.

5.3 Vi har forskjellige roller. Vi er skrudd sammen forskjellig.

*Ut fra den erfaringa jeg har, så er det helt nødvendig å ha en kvinne og mann som utfyller hverandre og gjør hverandre trygge og ordner opp i forskjellige ting (...)
Vi har forskjellige roller. Vi er skrudd sammen forskjellig (Tor).*

Litt senere i intervjuet sier han:

Vi (menn) har en helt annen måte å kommunisere med gutter på... og jenter, som jeg tror er sunt. Samme som damene har også en måte å kommunisere med gutter og jenter på. Vi har forskjellige oppgaver.

Selv om Tor i forrige avsnitt var opptatt av å realitetsorientere barna i forhold til likestillingsidealet på omsorgssenteret, knytter han samtidig kjønn til forskjellige egenskaper og posisjoner blant kvinne og mann. Samtidig gjør han kjønn til et organiserende prinsipp for arbeidsdeling. Tor forholder seg dermed til hva jeg kaller en forskjellsdiskurs. Han knytter videre kjønn opp mot den biologiske kroppen, ved å si at *vi er skrudd sammen forskjellig*. Når Tor setter kroppslige forskjelligheter i fokus for kjønn, fremstår det derfor ikke som noe Tor kan bestemme over, men som noe han må innrette seg etter (Haavind, 1992). Heidi har også en lik forståelse av forskjellene mellom kjønnene, da hun sier:

Jeg tror det viktige er hvor man er hen, om man er på et kontor så synes jeg at damer har sin måte å tenke på og mannfolk har sine måter å tenke på, så jeg tror en balanse der er viktig. Uansett hvor man er.

Tor og Heidis beskrivelser av kjønn kan også forstås på en annen måte enn biologiske forskjeller. Tradisjonelt sier vi at det vi ser er enten kvinnelig eller mannlig, for å antyde at det har vært slik lenge, men kvinnelighet og mannlighet kan også forstås som noe foranderlig. Kjønn kan på sett og vis være en kollektiv illusjon (Butler, 1990; Søndergaard, 1995). Kjønn kan derfor betraktes som et kulturelt betydningssystem, som ikke kan bli brukt til å kategorisere menneskers kropp, men som kan plassere alle slags fenomener som henholdsvis kvinnelige og mannlige. Kjønn er derfor ikke bare en egenskap ved personen, men noe som skapes og gjenskapes gjennom samhandling. I dette tilfelle kan det tolkes at Tor og Heidis forståelse av forskjellene mellom kjønnene er noe de gjør i en pågående interaksjon med andre (West og Zimmerman, 1987). Forståelsen av kjønn flyttes da fra å være et biologisk kjennetegn eller en egenskap ved individet til interaksjonen mellom mennesker. Det er snakk om kjønn i prosess. De ulike kjønnsrollene som Tor snakker om kan være et eksempel på det.

Og det er så enkelt som at jeg kan ikke være med en jente på ti år inne på badet, som er livredd for å dusje alene. Da må vi ha en dame. Det samme som det skal ikke være

med en dame med en elleve år gammel gutt, eller være med en femtenåring som skal begynne å barbere seg, inn på badet og lære han det. Det er så enkle ting. Det kommer ikke en liten jente til meg og forteller at hun har fått mensen. Da vil hun selvfølgelig gå til en kvinne. Og en som barberer seg og lurert på ting og sliter med å få på seg buksa når han er gutt i verste alderen og må få litt tid aleine, det har jeg mere forståelse for, og liksom... sånn er det. Og spørsmål rundt jenter: Hva er det for noe? Da er det mer naturlig å spørre meg.

Tors beskrivelser viser at han knytter ulike forventninger til kvinner og menn. Han viser til en arbeidsdeling, hvor de ulike kjønnene knyttes til ulike roller, erfaringer, forventninger og forståelser. Det må en dame til når en jente trenger bistand i form av kroppslige ting, som mensen og når hun skal dusje. Samtidig som han sier at damer ikke skal være med en gutt på badet. Han er tydelig på at det ikke kommer jenter til han og forteller intime ting, men de kommer til han når de lurert på noe i form av praktiske ting. Guttene derimot, kommer til han når de både lurert på og sliter med noe. Tor bruker altså de ulike kjønnsrollene som forklaring på hvordan jenter og gutter forholder seg til han. Han stiller ikke spørsmålsteget ved at menn har ulike roller overfor kvinner, og omvendt. Ulike kjønnsroller fremstår for han som en selvfølgelighet. Forskjellsdiskursen strukturerer dermed en rekke posisjoner, som gir ulike muligheter og rettigheter for kvinner og menn.

Geir er også inne på ulike forventninger og forskjeller mellom kjønnene da han sier at *jeg er litt typisk mann på en del ting da, og så er Trine veldig typisk dame på en del ting da*. Han begrunner dette med at *Trine er mer oppmerksom på litt ting som jeg ikke er så flink med*. Spesielt er *hun oppmerksom på de mykere tingene*, som i følge han selv Trine må minne han på, da *hun biter seg merke i ting*, som han ikke gjør. Han derimot er *mere aktiviteter og sånn*. Geir har altså en tradisjonell forståelse, om at kvinner er mer følsomme og legger mer merke til de mykere tingene, enn han som mann gjør. Han har også en ide om at *guttene hører kanskje litt mer på en mann da. Ikke mer... men at en mann har lettere for å være litt streng med dem*. Heidi har også forventninger til de ulike kjønnene når hun sier at hun har opplevd og følt seg annerledes på jobb, fordi hennes kjønnsidentitet⁵ er dame, og fordi guttene som bor på omsorgssenteret er *vant med at det er menn som bestemmer*. For å utdype dette sier hun:

⁵ Jeg oppfatter her kjønnsidentitet i likhet med (Nielsen og Rudberg, 1989) som en oppfatning av at jeg er kvinne/ mann og derfor er jeg slik og sånn. Kjønn forstås som en "forklaringsmodell" eller "begrunnelsesmodell" for hvorfor vi oppfører, forstår og fremtrer slik vi gjør.

hvis jeg skal stå i et krav, så er det godt å ha en mann der som kan hjelpe meg for da er det ofte enklere å få sagt noe. Hun sier dermed at som kvinne trenger hun i enkelte situasjoner menn for å nå gjennom til enkelte av barna.

I de ulike beskrivelsene er omsorgsarbeiderne med på å opprettholde et skille mellom kjønnene. De stiller ikke spørsmålsteget ved den kulturelle premiss om at menn og kvinner er forskjellige. Det er således ikke til forhandling, men ligger i kulturen som en kode at menn og kvinner er forskjellige. Det forstås som en selvfølgelighet, som ikke trengs nærmere utdyping.

5.4 Avsluttende kommentarer

Det er et grunnleggende trekk ved vår forståelse av oss selv at vi framstår som motsetningsfylte (Davies og Harré, 1990). Davies og Harré bruker, som omtalt i kapittel 3, uttrykket ”multiplicities of self” for å illustrere denne forståelsen. Omsorgsarbeiderne beveger seg i dette avsnittet mellom to ulike diskurser knyttet til kjønn. Hvordan omsorgsarbeiderne fremstiller seg selv og andre, foregår dermed på forskjellige arenaer og gjennom skiftende posisjoneringsmuligheter.

Likestillingsdiskursen fremtrer som et ideal for kjønnsrelasjoner i Norge, som barna skal lære å forholde seg til. Når konteksten endrer seg for barna, gir nye forutsetninger muligheter og begrensninger for andre posisjoner. Det viser seg imidlertid at det er guttene på omsorgssenteret som er mest i fokus når det gjelder å markere de norske kjønnsforståelsene. Jenters muligheter til å endre sin ”kjente” posisjon som underordnet gutter/ menn snakkes det derimot lite om. Videre opprettes ”Vi” og ”de” konstruksjoner fordi omsorgsarbeiderne mener det er stor avstand mellom barnas hjemland og Norge i forhold til forståelse og alminnelig praksisformer av kjønn. Kjønn blir derfor gjort som markør for etnisk og kulturell gruppeidentitet.

Ved en nærmere nærlesning beskriver omsorgsarbeiderne en praksis som er nær knyttet til det de tar avstand fra i ”vi” og ”de” konstruksjonene. Forskjellsdiskursen bygger nemlig på omsorgsarbeidernes forestillinger om at det er et grunnleggende skille mellom menn og kvinner også i Norge. De forteller her om forskjellene mellom kvinner og menn i form av egenskaper, oppgaver og roller. Det forekommer derfor ulike forventninger til kjønnene. Omsorgsarbeiderne opprettholder dermed også et skille mellom kvinner og menn i Norge,

men dette skillet betraktes som et kulturelt premiss, en selvfølgelighet, som det ikke stilles spørsmålstegn ved.

Det forekommer derfor en likestillingsdiskurs, hvor likhet mellom kjønnene er et sentralt ideal, samtidig som omsorgsarbeiderne har en forståelse av at kvinner og menn er forskjellige i forhold til egenskaper, oppgaver og posisjoner. Jentene (og guttene) på omsorgssenteret vil dermed kunne oppleve og måtte forholde seg til ulike kjønnede diskurser som stiller motstridende krav til hvordan de bør fremstå som kjønnet person. Det er blant annet disse diskursene som jentene kan benytte seg av for å skape en kjønnet forståelse og mening på omsorgssenteret.

6. Jenter på omsorgssenter

Det blir tradisjonelt knyttet ulike forventninger til jenter og gutter. Et eksempel kan være at selvstendighet og det å være aktiv gjerne knyttes til gutter, mens det å være omsorgsfull gjerne knyttes til jenter. Skjævelands (2009) studie om kjønn og moderne kompetansekrav viser at foreldre snakket om egenskapene omgjenglighet, aktivitetsnivå, selvstendighet og å være omsorgsfull, da de omtalte barna sine. Egenskapene omtaltes både hos gutter og jenter, men ikke nødvendigvis på samme måte. Et av Skjævelands funn er at en omgjengelig gutt er en gutt som har mange venner, mens en omgjengelig jente er en som retter seg etter andres vilje. Omsorgsarbeiderne i denne studien omtaler også at det er forskjeller knyttet til jenter og gutter. Dette kan knyttes til ”forskjellsdiskursen” som ble presentert i forrige kapittel. I diskursen ligger det føringer og forventninger om hvordan jenter er og bør være til forskjell fra gutter, noe som jeg skal komme nærmere innpå i dette kapittelet. Dette kapittelet er imidlertid rettet mot jentene på omsorgssenter. Det analytiske fokus er dermed på jentene. Det betyr ikke at guttene velges bort i analysen, for som analysen vil komme nærmere innpå blir nettopp jentene ”jenter” av å ikke være gutter ved at det stadig foretas sammenligninger mellom dem.

Jeg ønsker derfor i dette kapittelet å belyse hvordan omsorgspersonene opplever og forstår det å ha jenter på omsorgssenter, samt hvordan jentene selv opplever det å være jente på omsorgssenter. Samtidig ønsker jeg å knytte opplevelsene og forståelsene opp mot ulike handlingsrom som gjøres gjeldende. I neste avsnitt blir dermed de mer generelle opplevelsene og forståelsene av jenter beskrevet av omsorgsarbeiderne, før omsorgsarbeiderne Anne og Geir forteller om jentene Eva og Laila. Avslutningsvis vil Sheila og Aisha fortelle sine opplevelser av å være jente på omsorgssenter.

6.1 Kilden til et mykere miljø?

Alle omsorgsarbeiderne uttrykker på forskjellige måter det positive av å ha jenter på omsorgssenter. Omsorgsarbeiderne Silje, Geir og Tor uttrykker seg på disse måtene:

Det er veldig hyggelig for oss å ha en jente. Det er det. Det blir annerledes i miljøet bare av å ha en, enn hvis alle er gutter. Det er, det høres jo veldig ut som om man har sånne fordommer, men de er lært opp til å gjøre mye mer sånne hyggeting. Hun her,

hun setter i gang med å lage vafler eller lage et eller annet og hun har den latteren, masse jenteting som gjør at miljøet blir mykere enn hvis det bare er gutter. Og det skjer noe med gutter hvis det er jenter der, kontra hvis det ikke er jenter der. Så et miljø som er blandet på kjønn er et mye mykere miljø enn hvis det bare er gutter, synes jeg da (Silje).

Gutter vil jo alltid roe seg ned lite granne når det er jenter tilstede liksom. Det er samme om det er yngre jenter eller hva det er. Jeg tror det er at de roer seg mere ned. Gutter er mer oppspilte med bare hverandre (Geir).

Det er trygt å ha ei jente på avdelingen. Skulle gjerne hatt to og to av dem altså, for det tror jeg dem... dem har en litt annen måte å leke på, og litt annen måte å være og opptre på og litt annen måte å søke kontakt på (Tor).

Omsorgsarbeiderne ser på jenter og gutter som forskjellige i sine beskrivelser. Silje sier at jenter og gutter har blitt lært opp forskjellig. Gjennom at jentene er lært opp til mer hyggeting, tenker hun at de skaper en forskjell ved at miljøet myker opp på avdelingen. Kjønn ligger derfor som etablerte sosiale organiseringsformer og kulturelle betydningssystemer i hennes beskrivelser. Hanne Haavinds (1987) studie viser noe av det samme. Studien viser hvordan mødre fortolker samme atferd hos jenter og gutter forskjellig gjennom den ulike sosialiseringen av jenter og gutter. Kjønn gjøres derfor til en sosial kategori som alle tilordnes. Siljes beskrivelser kan derfor være at barnas kjønn er en forutsetning for hvordan hun opplever dem. Det samme gjør Geir og Tor. De knytter ulike egenskaper opp mot jenter og gutter. Samtidig som de knytter jentenes og guttenes sosiale samspill til hvordan miljøet er og hvordan det endrer seg. Omsorgsarbeiderne skaper dermed et skille mellom kjønnene. Deres forståelser av jentene knyttes dermed opp mot deres forståelse av gutter, og omvendt. De oppretter dermed en forskjelldiskurs, hvor jentene blir plassert inn i bestemte posisjoner ved at de er jenter, og dermed knyttes det andre forventninger til dem, enn til guttene. Ved at jentene og guttene er forskjellige mener omsorgsarbeiderne at en blanding av gutter og jenter tilsier et mykere miljø på avdelingen.

6.2 Kilden til bråk?

Å ha jenter på omsorgssenteret beskrives derimot ikke bare som smertefritt av omsorgsarbeiderne, siden det tydeligvis også oppstår utfordringer. Tor sier for eksempel: Å

kjøre fire jenter på en avdeling, det hadde bare vært å be om bråk. Han begrunner utsagnet med å si:

Det er litt prinsessenykker som alle spiller ut mot hverandre, og så er man venn med en én dag, og så er ikke den inne i varmen neste dag og sånn, og det skaper litt usikkerhet hos hele gruppa.

Tor bygger her på sin kjønnede tolkningsramme av jenter når han beskriver jentenes samhandling med hverandre. Hans forståelse er at for mange jenter på en avdeling vil forårsake bråk ved at de spiller ut prinsessenykker mot hverandre. Hva Tor eksakt mener med prinsessenykker sier han ikke, men det er i følge han "noe" som utspiller seg i jentenes relasjoner med hverandre. Han har videre en forståelse av at jentene skaper utrygghet ved at den enkelte jenta ikke vet fra en dag til en annen om hun er en del av "jentefellesskapet". Noe også Heidi kjenner seg igjen i. Hun sier: *Jeg kjenner liksom igjen de intrigene med tre jenter kriger, sånn typisk jentegreier, det går liksom ikke an å være tre stykker. Det går liksom igjen.* Heidi bruker her en tradisjonell kjønnet tolkningsramme. Hun karakteriserer intriger som typisk jentegreie. Det er hennes forståelse av en diskursiv praksis, som foregår i jenterelasjoner. Ved at hun normaliserer intriger til å være typisk for jenter, kan det innebære at hun tenker at jenteintriger er noe som ikke vil endre seg. Dette er en nokså tradisjonell forståelse av jenteforhold, hvor intriger og usikkerhet nærmest blir tatt for gitt, som en del av det å være med i et "jentefellesskap".

Det er ikke bare mellom jentene det vil oppstå utfordringer, for ifølge Tor har *de større jentene en oppveinende effekt. Det er sånn... det er midt i hormonelle tida, og hvis det er piker, så er det ikke alltid det er like lett å få dem (guttene) tilbake fra besøk og sånn.* Tor knytter her alder og kjønn sammen i sin forståelse av jenter og gutter. Hvor Tor tidligere i kapitlet gjør kategoriseringer av jenter og gutter relativt dikotome og uforanderlige, gjør han kategoriseringen av liten og stor til relativ og foranderlig. For i følge Tor blir guttene "påvirket" av de eldre jentene, som kan føre til vanskeligheter med å få guttene ut av avdelingen. I Tors forståelse av "jentethet" gjøres derfor (igjen) også "guttethet" relevant. Jentenes (og guttenes) muligheter og begrensninger er derfor blitt satt innenfor bestemte rammer, som etablerte sosiale organiseringsformer og kulturelle betydningssystemer.

Det foreligger altså motstridende opplevelser av å ha jenter på omsorgssenter i de ulike beskrivelsene fra omsorgsarbeiderne. På den ene siden forteller omsorgsarbeiderne om et mykere miljø og at jentene har en beroligende effekt på guttene, men samtidig vil det oppstå utfordringer hvis det er for mange jenter plassert på samme avdeling. Da vil det lett oppstå intriger, og miljøet på avdelingen kan derfor endres til et konfliktfullt sted. Jentene kan derfor betraktes både som en kilde til et mykere miljø og som en kilde til bråk av informantene. Med andre ord oppstår det to ulike diskurser om jentethet, hvor ulike diskursive praksiser finner sted.

6.3 Laila og Eva

Ut fra de ulike generelle beskrivelsene av jenter i forrige avsnitt, ønsker jeg nå å se nærmere på omsorgsarbeidernes, Geir og Annes, fortellinger om jentene Laila og Eva, som bor på omsorgssenteret. Beskrivelsene går derfor fra det generelle til det mer spesifikke. Laila og Eva er jentene som Geir og Anne er hovedkontakter for. Grunnen til at jeg har valgt disse jentene, er at jentene blir beskrevet svært ulikt, nærmest som motpoler av omsorgsarbeiderne. De ulike beskrivelsene fører derfor, slik jeg ser det, til ulike handlingsrom for jentene. Noe jeg ønsker å belyse videre i avsnittet.

Geir har en ide om at Laila har blomstret på avdelingen i det siste. Da hun kom til omsorgssenteret var hun nemlig utrygg og redd. Geir forteller blant annet at Laila måtte ha døren til rommet sitt åpen om nettene. Dette har endret seg mener han, for nå virker hun tryggere på seg selv og på andre mennesker rundt seg. Han sier videre at guttene har roet seg ned etter at Laila kom til avdelingen, siden de ikke er så oppspilte og girete som før. Geir synes også at guttene oppfører seg som storebrødre for Laila ved at de hele tiden er oppmerksomme og snille med henne. Geir gir et eksempel på hvordan guttene viser sin omtanke for Laila ved at de godtok endring av ”TV- titting” rutiner. Laila legger seg klokken ni i ukedagene, som vil si at hun er den første som legger seg på avdelingen. Siden hun legger seg klokken ni har det blitt innført at klokken ni må de som er på besøk gå og klokken halv ti skrus TV-en av. Før Laila kom til avdelingen kunne nemlig guttene se på tv til klokken ti og ha besøk til klokken halv ti. Det vil da si at ”TV- titting” og besøk har blitt forminsket med en halv time på grunn av Laila. Guttene tok endringene av tidene helt greit, da de i følge Geir *skjønte det at hun var yngre og måtte ha det sånn*. Geir begrunner guttenes snillhet og positive oppmerksomhet mot Laila, med at hun er en stille og rolig jente.

Eva derimot blir beskrevet av Anne som ei jente som skaper mye bråk og irritasjon på omsorgssenteret. Anne begrunner irritasjonen med at Eva er en hyperaktiv og veldig pratsom jente, og at hun lett kommer opp i konflikter med de andre barna. Et eksempel på en konflikt er i følge Anne når Eva *bestemmer seg for å se på TV, så om det sitter ti gutter der og spiller playstation eller det er midt i en fotballkamp, så kan hun gå og skru av TV'n*. Anne mener at det er å be om bråk. Slike episoder ender stort sett i konfrontasjoner og krangling mellom Eva og guttene, sier Anne, fordi Eva *tar mye plass, er veldig egenrådig og har lav impuls kontroll*. Videre synes Anne at det til tider er vanskelig å ha kontroll over hvor Eva er, siden hun er veldig *flaksete*. Anne sier selv at hun kunne ønske mer oversikt over hvor Eva er, fordi hun blant annet er bekymret og opptatt av Evas måte å flørte med guttene på. Anne karakteriserer Eva som en godt utviklet og åpen jente, og siden det er mange gutter på omsorgssenteret har Anne pratet mye med Eva om hennes måte å flørte med dem på. Hun har også uttrykt sin bekymring om Evas flørting til de andre vaktlagene på omsorgssenteret. Da jeg spør om hva Eva svarer til Annes bekymring angående flørting, sier Anne at hun tror Eva synes det er helt greit, for hun får oppmerksomhet både fra guttene og de voksne.

Ut fra beskrivelsene til Geir og Anne foreligger det en prinsipiell forskjell mellom jentenes væremåte. Beskrivelsene viser at jenter i dag møter forventninger om å være forsiktige, rolige, kontrollerte, empatiske og tolerante for å unngå irritasjon og bråk. Det ligger dermed kulturelle idealer og forståelser til grunn for hvordan ei jente bør være for å få et hyggelig miljø på avdelingen. Med andre ord er normene for hvordan jentene skal oppføre seg kjønnet. Ambjörnsson (2004) kaller den passende adferden som jentene har for den normative femininitet. Begrepet normativ femininitet forklarer hun som det hegemoni som ligger rundt den ønskerverdige femininitet i kulturen, forestillingene om hvordan man skal oppføre seg som jente, og som ingen stiller spørsmål til (Ambjörnsson, 2004:57). Den normative femininitet skapes med bakgrunn i historiske forestillinger som kjønn, klasse, seksualitet og maskulinitet (Ambjörnsson, 2004:295). Ambjörnsson hevder at media fremstiller hvilke idealer samfunnet har for hvordan en skal være ei jente, og jenter har en idé om hva som er rent normativt i måten de skal være jenter på. I dette tilfellet blir det Anne og Geirs forventninger om hvordan jenter skal være og ikke være.

Anne mener at Eva ikke overholder de kjønnsnormene som er ønskelige for jenter. Hun kommer derfor inn under diskursen som omsorgsarbeiderne refererte til i forrige avsnitt, som

en kilde til bråk. Laila blir derimot betraktet av Geir som ei som følger normene for jentethet, og blir dermed betraktet som et positivt tilskudd til avdelingen. Hun plasseres derfor inn under diskursen som omsorgsarbeiderne refererte til som en kilde til et mykere miljø. Det er blant annet omsorgsarbeidernes forståelser av jentenes diskursive praksiser som er med på å opprettholde de ulike diskursene, som for eksempel når Eva skrur av tven og dermed blir betraktet som et irritasjonsmoment. Jentenes praksiser skaper videre ulike handlingsrom. Laila blir for eksempel fremstilt som en lillesøster for guttene, og kan dermed få økt sitt handlingsrom blant guttene. Eva derimot blir fremstilt som et irritasjonsmoment for guttene, som kan tyde på at hun ikke har like stort handlingsrom blant guttene. Jentenes atferd og handlinger er derfor med å klassifisere og kategorisere kjønn og grenser for kjønn på omsorgssenter.

6.4 Når jentene forteller

I avsnittet over beskrev Anne og Geir sine opplevelser og forståelser av to av jentene på omsorgssenteret. Jentenes opplevelser av seg selv og hverandre er dermed uvisst. Fokuset vil derfor nå rettes mot jentene, Sheila og Aishas, egne fortellinger av å være jente på omsorgssenter.

Sheila beskriver seg selv som en aktiv, sosial og engasjert jente. Hun liker å høre på musikk, spille fotball, jogge, danse, se på tv og lese ukeblader. Sheila har en drøm om å spille fiolin, noe som har vært vrient å få til siden det ikke har vært ledige plasser hos fiolinlærere i området. Videre går hun på barneskole, hvor hun er mye sammen med to norske jenter, samt ei jente på omsorgssenter fra avdeling D. Sheila tilhører avdeling B. I friminuttene bruker jentene å være på noe Sheila kaller lekeland, hvor det er forskjellige typer leker, som huske, klatrestativ og lignende. På omsorgssenteret er hun den eneste jenta på avdelingen med syv barn. Da intervjuet fant sted var det totalt fire jenter på hele omsorgssenteret. Sheila sier selv at hun trives best sammen med jentene, og aller mest er hun sammen med jenta fra avdeling D. Sammen bruker jentene å leke, se på TV og høre på musikk. Hovedsakelig møtes jentene på avdeling D, fordi *det er jo like mange gutter på den avdeling også, men vanligvis så er de borte hele tiden. Det er.. Da er det mye koseligere og lettere for oss å se på tv og leke sammen og sånn.*

Aisha derimot tar ikke like stor avstand fra guttene som det Sheila gjør, selv om det kommer frem i løpet av intervjuet at hun også er mest sammen med jenter både på omsorgssenteret og på skolen. Aisha beskriver seg, i likhet med Sheila, som en aktiv og sosial jente. På avdelingen hennes bor det to jenter og fem gutter, og hun deler rom med en jente fra hjemlandet sitt. Det var totalt tre jenter på omsorgssenteret da intervjuet fant sted. Aisha synes alle som bor på omsorgssenteret er hyggelige mennesker, men på grunn av språkvansker er hun mest sammen med jenta hun deler rom med, siden de har samme morsmål. Når jentene er sammen pleier de i følge Aisha å gjøre lekser, tegne, se på tv og leke ute. Hun forteller videre at også guttene pleier å være med når jentene ser på tv. I motsetning til Sheila virker det derfor ikke som det spiller så stor rolle for Aisha at guttene er tilstede når hun er sammen med jenta hun deler rom med. Hun forteller blant annet om en tv-serie som i følge Aisha er spennende og morsom, og som både barna og voksne sitter sammen og ser på. Videre går Aisha på ungdomsskolen, noe hun sier hun trives med. På skolen er hun mest sammen med tre jenter, som ikke er etnisk norske. Hun synes det er problematisk å være sammen med norske barn på grunn av språkproblemer. De hilser på hverandre, men ikke noe mer enn det.

Ut fra fortellingene til Sheila og Aisha ser det ut som at jentene har en ganske ”normal” hverdag, som jenter flest i Norge. De går på skole, er sammen med venner, går på forskjellige fritidsaktiviteter og så videre. Det kan tyde på at jentene har et nokså uproblematisk liv på omsorgssenteret. Jentene forteller ikke om konflikter, som omsorgsarbeiderne snakket om tidligere i kapittelet. Det kan være ulike grunner til det. Jentene behøver ikke å være enige eller ha samme oppfattelse av hva en konflikt er. Det kan være at jentene ikke ønsket å snakke om utfordringer og konflikter med meg som de ikke kjente så godt. Eller det kan være at jentene ikke var opptatt av konflikter da de fikk anledning til å snakke om hverdagslivet sitt med meg.

Det som fremtrer som særlig betydningsfullt for jentene er de gode venninnerelasjonene. Guttene har også en plass i jentenes fortellinger, men det er jenterelasjoner Sheila og Aisha snakker mest om. Det at jentene på omsorgssenter gjerne holder seg til samme kjønn, kan ses på som en implisitt grensemarkering. Sosialkonstruksjonistiske teorier peker på at barndommens kjønnsgranse opprettholdes aktivt av barna selv (Bjerrum Nielsen, 2009:64). Fenomenet blir kalt ”grensearbeid”. Kjønn får betydning og forhandles hele tiden gjennom grensearbeid. Grensearbeid finnes spesielt i offentlige sammenhenger hvor barn er til stede og dermed er hverandres vitner (Thorne, 1993). Når guttene er borte blir det i følge Sheila andre

handlingsrom for jentene. Hun synes det blir enklere å se på tv og leke sammen. Hun er dermed eksplisitt i sin grensemarkering. Sheilas forståelse av guttene er at de tar mye plass og hun tillegger dem en form for makt. Når guttene er borte får jentene anledning til å bestemme mer, som for eksempel hva de skal se på tv. Hun stiller seg derfor ikke likegyldig til hvilke kjønn som er på omsorgssenteret. Aisha derimot synes ikke det gjør noe at guttene er tilstede når hun er sammen med andre jenter. Hun sier i alle fall ikke noe om det. En måte å forstå dette på er at Aisha ikke har det samme behovet for et "fristed" med jenter, som Sheila har. En av grunnene kan være at hun deler rom med ei jente. Aisha forteller nemlig at jentene bruker å snakke en del sammen på rommet sitt før de legger seg. Det kan derfor tyde på at Aisha og hennes "romvenninne" får alenetid sammen der. At Aisha har samme morsmål som "romvenninnen" kan også være en årsak til at behovet for "jentetid" ikke er like nødvendig for Aisha, som for Sheila. For slik jeg forstod det var det kun Aisha og hennes "romvenninne" som snakket samme språk på avdelingen. Jentene kan derfor ha samtaler i samme rom som guttene, uten at guttene vil forstå hva som blir sagt. Språket kan dermed bidra til at det sosiale rommet for jentene utvides. Denne "fordelen" har ikke Sheila. Ingen av jentene snakker hennes morsmål. Samtalene med andre jenter gjøres derfor på norsk, som igjen også guttene forstår. Det kan derfor forstås som om Sheila ønsker et sted hvor jentene fritt kan snakke om sine ting, uten innblanding fra guttene. Utenfor omsorgssenteret, nærmere bestemt skolen, kan derimot språket begrense Aishas sosiale rom. Hun sier at det er vanskelig å være sammen med norske barn på grunn av språkproblemer. For Sheila ser ikke det ut til å være noe problem, siden hun har to norske venninner på skolen. Når språket tillater det utvides derfor det sosiale rommet for jentene.

Fortellingene til jentene åpner opp for at jeg kunne få mer innblikk i hverdagslivet deres på omsorgssenteret og spesielt på utsiden av omsorgssenteret. Valg av livsformsintervju som metode var heller ikke tilfeldig, siden denne formen blir styrt av tid som strukturerer spørringen, og ikke av hva jeg som forsker oppfatter som viktig og uviktig. Temaene introduseres dermed av jentene selv. Det var for eksempel jentene selv som introduserte språkvansker for meg og det var de som var spesielt opptatt av deres vennskap med andre jenter. Livsformsintervjuet åpnet dermed opp slik at jeg kunne få ta del i hva jentene var opptatt av i sitt hverdagsliv.

6.5 Avsluttende kommentarer

I dette kapitlet er det jentene som har vært i fokus. Hensikten med kapitlet har vært å belyse jentenes situasjon på omsorgssenteret ved å få frem jentenes egne opplevelser og omsorgsarbeidernes forståelser og opplevelser av dem.

Omsorgsarbeiderne snakker også i dette kapitlet innenfor ”forskjellsdiskursen”, men denne gangen knytter de det opp mot forskjellen mellom jenter og gutter. Det som blir tydelig er at for å skape mening i deres forståelse av ”jentethet”, gjøres også ”guttethet” relevant. Sagt på en annen måte; Jenter blir jenter av ikke å være gutter. Deres syn på jentene knyttes til noe positivt, men også til ulike utfordringer. Det opprettes derfor to ulike forståelser av jentethet; Kilden til et mykere miljø og kilden til bråk. Videre beskriver omsorgsarbeiderne deres forståelse av den normative feminitet, som omhandler hvordan jentene forventes å være og oppføre seg. Når en av jentene ikke overholder dette, blir hun betraktet som et uromoment.

Jentene derimot beskriver sin hverdag som nokså uproblematisk på omsorgssenter. For selv om omsorgsarbeiderne snakker om jentenes konflikter med guttene, og hverandre, nevner ikke jentene noe om det. En av grunnene til dette kan være deres ulike oppfattning og forståelse av jenterelasjoner, samt konflikter. Videre forteller jentene om implisitt grensemarkering, som blant annet innebærer at de trives best med å være sammen med sitt eget kjønn. Jentene tillegger også språket betydning for sine handlingsrom.

Ut fra de ulike beskrivelsene fremtrer det for jentene ulike handlingsrom på omsorgssenter. Mye kan tyde på at jentenes egenskaper og væremåter får betydning for hvordan de kan være og er jenter. Omsorgsarbeidernes og jentenes ulike forståelser og forventninger bidrar derfor til å skape og vedlikeholde kjønnete betydninger på omsorgssenter. Kjønnete betydninger gjøres derfor til noe bevegelig, og ikke til noe fast og tidløst.

7. Kjønn som relasjonelt fenomen

I dette kapitlet er det, som tittelen over indikerer, det relasjonelle plan som er i fokus. Kjønnede utforminger foregår ikke isolert sett, men i interaksjon med andre. Selv om det analytiske blikket er rettet mot relasjoner, vil handlinger og forståelser også være til stede i informantenes fortellinger. Jeg vil i dette kapitlet presentere ulike forhandlinger som foregår på omsorgssenteret og hvordan omsorgsarbeiderne posisjonerer seg selv, hverandre og jentene. Forhandlingsbegrepet viser til handling, samhandling og kommunikasjon som inngår i bestrebelsene på å skape en felles forståelse av et fenomen eller en situasjon (Gulbrandsen 1998:110). En posisjon er noe som forhandles i relasjon med andre innenfor en gitt kontekst (Grøtteland, 2009:20). Jentene og deres omsorgspersoner i denne studien befinner seg i en forhandlingssituasjon mellom flere ulike relasjonsforståelser. Det være seg mann – jente relasjonen, dame – jente relasjonen, jente – jente relasjonen og lignende. Informantene balanserer derfor sin posisjon mellom en rekke ulike hensyn (Aarset og Sandbæk, 2009). Hensynene omhandler ikke kun de personene som inngår i den gitte ”omsorgssenterkontekst”, men omhandler også hensyn til det øvrige lokalsamfunn og nasjonalstaten (Grøtteland, 2009). Utforming av kjønn påvirkes dessuten av samfunnets strukturer og dominerende diskurser, noe som ble belyst i de forgående kapitlene.

Jeg vil i dette kapitlet være opptatt av hvordan omsorgsarbeiderne ”skaper” og ”posisjonerer” hverandre, jentene og seg selv, som jenter, kvinner og menn. En slik posisjonering foregår ikke i et vakuum, men må sees og forstås innenfor den konteksten det foregår i, og med de mennesker som er involvert i prosessen (Grøtteland, 2009). Ved å ta utgangspunkt i kjønn som et relasjonelt fenomen, ledes oppmerksomheten mot prosesser mellom mennesker: hvordan kjønnede betydninger kommer til uttrykk og hvordan kjønn forhandles i ulike relasjoner med andre (Gulbrandsen 2006, Hennum 2002). For å belyse dette vil jeg begynne med å se på omsorgsarbeidernes beskrivelser av jentenes relasjoner, for deretter å ta for meg jentenes og omsorgsarbeidernes forhandlinger når det gjelder å sette og opprettholde grenser i relasjonen. Avslutningsvis vil jeg belyse omsorgsarbeidernes forhandlinger om arbeidsoppgaver på omsorgssenteret.

7.1 Jenterelasjoner på omsorgssenter

Enslige mindreårige asylsøkerjenters deltakelse i det sosial landskap med jevnaldrende skaper muligheter for personlig innflytelse og bekreftelse, samtidig som det foreligger en risiko for å ikke få være med, og for ikke å bli sett og hørt. Det er ingen sosiale sikkerhetslinjer i jevnaldringsnettverket, ingen voksne som kan ta ansvaret om jentene snubler i usynlige eller synlige tråder eller markører (Gulbrandsen, 1998:138). Ansvaret for å bygge opp, vedlikeholde og eventuelt avvikle forholdet til jevnaldrende er først og fremst jentenes eget.

Jentene i denne studien velger sine nærmeste venner til å være av samme kjønn, som jeg også nevnte i forrige kapittel. Dette er imidlertid ingen ny observasjon. En rekke studier har påpekt fenomenet, og mange har forsøkt å forklare det (Nielsen og Rudberg, 1989; Thorne; 1993). I denne studien betyr ikke det at jenter og gutter har lite med hverandre å gjøre. På omsorgssenteret bor jentene sammen med gutter og i nesten alle former for voksenorganisert virksomhet som skole, fritidsklubb og fritidsaktiviteter er de sammen. Poenget er når jentene velger selv, velger de først og fremst blant samme kjønn. Som Silje sier *på et såpass mannsdominert sted som omsorgssenter er. Det er tre jenter blant alle de guttene. Så det, ja, jentene holder nok mest sammen.*

Blant jentene på omsorgssenteret forhandles det ikke bare om hvordan relasjoner skal utformes. Det forhandles også om hvorvidt det overhode skal være en relasjon. Stilt overfor de andre ungene forhandler jentene på vegne av seg selv og med seg selv som det viktigste forhandlingskortet (Gulbrandsen, 1998). Silje beskriver relasjonen mellom tre av jentene på omsorgssenteret slik:

Veldig opp og ned. Det er sånn på og av, av og på. Ja, et komplisert jenteforhold med alt som hører til av dramatik. De trenger hverandre selv om de kiver litt og er litt forskjellig, samtidig som de prøver hvem som er sterkest. To er sterke jenter og begge vil vel bestemme mye. Det er to jenter på avdeling E som er litt likere etnisk enn henne, enn henne vår. Og da blir det litt sånn, nja, fram og tilbake og hvem vil være sammen med hvem og litt frysing ut av våres av og til og litt kjiving. Men stort sett så går det ganske bra fordi de er sterke alle sammen, men de furter litt av og til, men så går det seg til igjen.

Relasjonen mellom jentene handler i følge Silje om både positive og konflikthfulle episoder i hverdagen på omsorgssenteret. Utviklingen av relasjoner mellom jentene blir derfor klart forankret i dagliglivets organisering, og jentenes forbindelser med andre jenter virker tilbake på denne organiseringen (Solberg, 1994). Silje refererer til en mer eller mindre allmenn forståelse av et jenteforhold, hvor det dreier seg om dramatikk, kjiving og utfrysning av hverandre. Samtidig sier hun at det stort sett går bra, fordi de er sterke jenter alle sammen. Silje beskriver her en forhandling som forgår mellom jentene om å være ”en av jentene”. I disse forhandlingene utspiller det seg ulike dramatikk, som blant annet stadige kjivinger mellom to av jentene, som kan tyde på at jentene prøver ut ulike måter å delta i jentefelleskapet. Silje knytter utprøvelsen til ulike maktposisjoner i relasjonen. Hun sier at jentene prøver ut hvem som er sterkest og at to av jentene vil bestemme mye. Silje gjør dermed likhetsbegrepet sentralt. I forskningslitteraturen er betydning av likhet og nærhet sentralt som forklaring på hvorfor noen jenter blir venninner og hvordan venninnerrelasjoner skapes (Bjerrum Nielsen og Rudberg, 1989; Griffiths, 1995). Nærhet dreier seg blant annet om betydningen av å bo i samme område, hvilke klasser man går i på skolen og plassering i klasserommet, mens likhet kan omhandle like interesser, sosial og etnisk bakgrunn (Hauge, 2002: 50). Nærhet og likhet utgjør altså dimensjoner som er sentrale for å få en forståelse av hvordan venninnerrelasjoner forhandles og skapes.

Likhetsbegrepet, slik Silje beskriver det, blir bidragsyter til å skape utfordringer i en relasjon. Ved at to av jentene beskrives som sterke og liker å bestemme, utløser dette stadige *kjivinger*. Men likhetsbegrepet blir ikke bare brukt i forhold til utfordringer mellom jentene. Silje sier også at to av jentene er av likere etnisk bakgrunn, som gjør at to av jentene holder mer sammen. Jentene med lik etnisk bakgrunn posisjoneres dermed av Silje til å ha en overordnet posisjon, ovenfor den tredje jenta. Felles språk, som tidligere nevnt, og kulturelle likheter kan derfor få betydning for jentenes sosiale handlingsrom. Det kan derfor forstås som at jentene bruker sine posisjoner til å muliggjøre, men samtidig å begrense det sosiale handlingsrommet i jenterelasjonen. Utfordringene blir for jenta som ikke er av samme etnisitet som de to andre. For i følge Silje skjer det til tider ”utfrysning” av denne jenta. Hun blir dermed fremstilt som en jente som til tider velges bort av de andre jentene, og som dermed blir betraktet som å innta en underposisjon i jentenes relasjon.

Siljes beskrivelser åpner for refleksjoner omkring antakelser om likeverdighet i jenterelasjoner. Dette er et sentralt perspektiv i en del nyere sosialvitenskapelige arbeider som

omhandler barns sosialisering og sosiale relasjoner (Gulbrandsen, 1998). Barn- barn relasjoner er preget av horisontalitet, kompleksitet og foranderlighet, og av at relasjoner er noe som må oppnås og vedlikeholdes, mens barn- voksen relasjoner er prinsipielt komplementære (Frønes, 2006). Sett fra en voksen posisjon er jevnaldrende jenterelasjoner i vår kultur likeverdige ut fra sin sosiale forankring i blant annet skole og fritidsaktiviteter og ut fra kompetansenivå (Gulbrandsen, 1998). Dette bildet kompliseres når jentenes forhandlende likeverd i jenterelasjoner fremtrer. Når jeg undersøker jentenes relasjoner, er det derfor det forhandlede likeverd og hva som ikke er likeverd som fremtrer.

Dette datamaterialet kan ikke gi konkret svar på hvordan jentene havner i ulike utfordringer og eventuelt løser dem, siden det er Silje som beskriver relasjonen. Derimot kan en av jentenes mangelfulle etniske likhet akkumuleres til en posisjon i denne beskrivelsen av jentefellesskapet. Jentene med lik etnisk bakgrunn gjør det slik at den tredje jenta til tider ikke betraktes som en del av fellesskapet. Denne jentas muligheter for deltakelse i de andre jentenes felleskap blir derfor langt mer avgrenset. Samtidig som to av jentenes likhet i forhold til å ville bestemme gjør at det til tider er konflikter i jentefellesskapet.

Siljes beskrivelse av jentenes relasjoner til hverandre inneholder både forståelser og refleksjoner omkring relasjonelle aspekter. Hun beskriver jentenes handlinger som prosesser som skaper betydningsfulle relasjoner og mangelfulle relasjoner. Det som preger Siljes fremstilling av jentenes relasjoner er hennes forståelse av relasjonene som nokså kompliserte. Relasjonene fremstilles som både konfliktfulle og fredfulle. Jeg ønsker dermed å gå nærmere inn på en slik bestemt relasjon, ved å belyse Annes beskrivelser av relasjonen mellom Tatiana og Nina.

7.1.1 Tatiana og Ninas relasjon

Melding fra skole er at Tatiana er flinkere til å ha andre venner på skolen. Når Nina har vært sammen med barna som bor på andre avdelinger, så har ikke Tatiana vært med i gjengen. Men når Nina har vært alene, så har Tatiana plutselig vært god nok. Jeg tenker litt sånn typisk jentegreie. Men Tatiana har en del norske venninner i klassen sin, og det har ikke Nina hatt. Så Tatiana har ikke hatt det behovet på skolen. Så hun hadde svart nå... Nina hadde kommet og sagt en dag som hun var alene da, og da hadde Tatiana plutselig vært god nok, og

da hadde Tatiana sagt: Gå! Jeg gidder ikke å leke med deg, for jeg kan leke med de her. Jeg har andre venner! Det er sånn typisk jenteleking... krangling, tenker jeg, er helt normalt.

Anne forteller litt senere i intervjuet om Ninas utflyttingsfest, hvor et annet bilde av jentenes relasjon kommer frem. Anne forteller:

Det var flyttefest, og alle barna var invitert, men Tatiana sa: Jeg er ikke invitert, så jeg skal ikke dit. Nina sa i går at jeg ikke får komme på festen. Men det var id-fest her også.. Det var et alternativ. Men alle barna kom for å si "ha det", og da var Tatiana med, og da så du at hun var veldig ukomfortabel med den situasjonen. Veldig flakkende i blikket, så bort på Nina, hadde nok veldig lyst til å si noe. Men da på lørdag kveld så kommer min makker inn med et sånt halvt sånn hjerte, sånn som det står "best friend" på, og sier: Den her er fra Nina til deg. Det var stort altså. Du så hun slappa av i skuldra og bare strålte. Men så ble hun veldig usikker: Hva skal jeg si nå? Så sa vi det at: Du trenger ikke å si noen ting, men det betyr kanskje at Nina angrer på at dere har vært uvenner og at du ikke var velkommen på festen og sånn. Men det du kan gjøre er at når de skal reise i morgen tidlig... så kan du gå ut og så kan du si "ha det bra, ha det fint, kanskje du kan besøke meg". Og det gjorde hun.

Når Anne forteller om Tatiana og Ninas relasjon beskriver hun de ved å fortelle om ting som blir sagt og hva som blir gjort av jentene. Hun beskriver jentenes intensjoner, handlinger og reaksjoner overfor hverandre. Annes første fremstilling av relasjonen tyder på at det foreligger en vanskelig relasjon mellom jentene. Deres relasjon blir videre normalisert ved at Anne generaliserer jentenes "gjøring" av relasjonen som noe typisk for jenter. Anne stiller dermed ingen spørsmålstegn ved dette, sånn er det bare, et kulturelt premiss som ikke ligger åpent for forhandling eller trenger nærmere refleksjon. Jentene blir dermed posisjonert som "normale" jenter av Anne. Anne bringer dermed inn sin forforståelse av jenterelasjoner når hun fremstiller relasjonen mellom Tatiana og Nina. Hennes vurderinger av jentenes relasjon foretar hun da opp mot sine forestillinger av hvordan disse relasjonene er, og blir hennes tolkningsramme av jenterelasjoner. Ut fra Annes beskrivelser kan det derfor leses noen av de kulturelle kodene om jenterelasjoner som hun henter sin forståelse fra.

Det ser videre ut til at konflikt fungerer som en slik kode som angir premissene for jenterelasjonen i Anne første fremstilling. Ut fra hennes beskrivelser forholder Tatiana og Nina seg til konflikten ved å ta avstand fra hverandre, siden hun forstår det som at Nina kun

ønsker å være sammen med Tatiana på egne premisser, noe Tatiana ikke finner seg i. Det foreligger dermed en jentekrangling, som Anne betrakter som normalt. Ved at Anne ”normaliserer” konflikten mellom jentene gjør at hun ikke anser konflikten som et ”unormalt” problem. Det er en *typisk jenteleking* som Anne ser på som en del av en jenterelasjonen. Fremdriften av ”jentelekingen” kommer gjennom Annes beskrivelser av jentenes innspill, hvor hver enkelt jentes intensjon for samhandling følges opp av den andres. Konfliktprinsippet henger dermed sammen med de samhandlingsformene som utfolder seg innenfor hva Anne betrakter som relasjonens rammer.

Det er ikke bare et konfliktprinsipp som fremtrer i Annes beskrivelser av jentenes relasjon. Hun forteller også om en ”forsoning” mellom jentene, som skjer når Nina skal flytte fra omsorgssenteret. I ”forsoningen” sier Anne at Nina inntar en mer ydmyk posisjon ovenfor Tatiana, enn hva som har blitt beskrevet tidligere i avsnittet. I følge Anne aksepterer Tatiana Ninas ydmykhet. Ved at Nina velger å gi smykket til Tatiana kan det tyde på at jentenes relasjon har vært mer positivt mellom jentene, enn det som har kommet frem i Anne beskrivelser. Noe som kan tyde på at jeg ikke har vært like utforskende rundt den positive siden av jentenes relasjon i intervjuet med Anne. Jeg har kanskje ikke klart å fremmedgjøre meg fra materialet, som jeg hadde til hensikt å gjøre⁶. Samtidig gjør intervju metoden jeg har valgt det slik at det er Annes temaer og interesser som er i fokus. Annes valgte temaer kan derfor anses som noe hun er opptatt av og at dette er hennes forståelse av relasjonen mellom jentene. Videre kunne jeg også fått andre beskrivelser av jentenes relasjoner, hvis jeg hadde intervjuet jentene. Jentenes beskrivelser og forståelser av relasjonen er derfor uvisse, siden det er Annes beskrivelser om jentenes handlinger og samhandling med hverandre som har vært i fokus.

I dette og det forrige avsnittet har jeg presentert Silje og Annes opplevelser av jentenes relasjoner på omsorgssenter. Kvinnene beskriver hvordan jentene forhandler om utforming av relasjonen og om ulike posisjoner i relasjonen til hverandre. Forhandlinger er i stadig bevegelse og utfallet ser ut til å variere. Selv om kvinnene forteller individuelle opplevelser av jentene, deler de også forestillinger om hva jenterelasjoner innebærer. Det eksisterer dermed idealer og normer for hvordan jenterelasjoner gjøres i kvinnenes fremstillinger. Deres samsvar av jenterelasjoner kan derfor innebære en kulturell forståelse av slike relasjoner på

⁶ Se avsnitt 4.4.2 om forskerens rolle.

omsorgssenter og/ eller i samfunnet generelt. Disse forståelsene kan dermed ha påvirket innholdet i kvinnenens beretninger om jenterelasjoner. Samtidig som jeg tenker at deres forståelser av relasjonene har innvirkning på hvordan de møter jentene i samhandlinger med dem.

Jeg ønsker nå å gå nærmere innpå forhandlinger som skjer mellom jentene og omsorgsarbeiderne. Det foregår ulike forhandlinger mellom jentene og omsorgsarbeiderne i dette materialet, men det er spesielt forhandlingene rundt å sette og opprettholde grenser som jeg har bemerket meg og som kom tydelig frem. I neste avsnitt blir dermed dette belyst. Anne og Tor beskriver dette på gode måter, som gjør at det er deres fortellinger som skal gjengis.

7.2 Å sette og opprettholde grenser

At barn trenger grenser, og at foreldrene må sette grenser, har siden åttitallet blitt mer og mer fremtredende i alle diskurser som omhandler barn og barneoppdragelse (Hennum, 2002: 265). Diskursen om grenser og grensesetting har sitt utspring i en forestilling om at foreldre ikke setter grenser, og derfor trenger de å bli bevisstgjort at de må gjøre det. Flere og flere tidsskrifter som henvender seg til foreldre, handler også om grensesetting, det vil si om måter grenser skal settes på (Hennum, 2002). I denne studien er det omsorgsarbeiderne som inntar posisjon som far eller mor, fordi enslige mindreårige asylsøkere ikke har foreldrene sine i Norge. Det blir derfor omsorgsarbeidernes som blir grensesettingens gjørere overfor barna på omsorgssenter. I Tors beskrivelse av relasjonen sin til Kelly blir grensesetting et tema. Tor forteller:

Hun er et barn på lik linje med de andre seks jeg har. Krever litt mere til meg i forhold til det at jeg er mann. Jeg må tenke meg mye mer om når jeg prater med henne (...) Du kan ikke være like røff og... du må tenke mer, ikke bare plumpe ut med ting, for hun kan komme fire vakter seinere og lure på hva du mente og vært lei seg siden det liksom (...) Det kan være at du har vært litt rå eller bruker et språk som da ikke er akkurat prinsessevennlig. Hun er litt sånn fintfølende på grensesetting. Guttene har mye lettere for å akseptere: Sånn er det. Trenger ikke svære forklaringer og utredninger. Men hun lurte mye på hvorfor og hvorfor det og det.

Tor forteller videre at grensesetting har lenge vært en utfordring med Kelly. *Hun har skriket og utagert og hylt til hun har fått det som hun ville. Hun er veldig sånn manipulerende i*

*forhold til hva hun får lov av enkelte ting. Tor har derimot ikke funnet seg i dette. Hun kan skrike til malinga ramler av. Det spiller ingen rolle for meg. Tor gir videre et eksempel fra en tur avdelingen hadde hatt, hvor Kelly slo seg helt vrang og måtte omtrent bære henne i bilen. Kelly ble sittende i bilen til hun hadde roet seg ned. Tor sier videre at *det er sånn du ikke har råd til å tape, for taper du en sånn så skal en annen en ikke være med neste gang. Nå kommer hun. Hun har knekt den koden på menn at hvis hun er hyggelig og smilende og blid og har gjort en ting i forkant, så er det lettere å få det til.**

I sine beskrivelser av relasjonen knytter Tor grensesetting til kjønnete praksiser. Han knytter kjønnsforskjeller til ulike måter å håndtere grensesetting, samtidig som han må endre kommunikasjonsform og væremåte i henhold til hvilket kjønn han samhandler med. Tor knytter spesielt håndteringen og endringen av grensesetting til Kelly. For etter hans mening har guttene lettere for å akseptere grensesetting enn hva hun har, siden han må være mindre tøff og bruke et mer prinsessevennlig språk i sin samhandling og grensesetting med henne. Tor knytter dermed kjønn som en tolkningsramme, i sin forståelse av Kelly. Han må endre tonen og språk i sin kommunikasjon med henne som gjør at han trenger en annen form for kommunikasjon i deres samhandling, enn det han trenger i samhandlingen med guttene. Det at Kelly er jente gjør derfor at hun krever mer av han, enn hva guttene gjør. Han må dermed posisjonere seg annerledes i forhold til Kelly, fordi hun er en jente. Ut fra Tors beskrivelser foregår forhandlinger primært omkring hennes posisjon som jente. Det er med fokus på henne og hennes posisjon som jente i forhold til han, og ikke omvendt, som gjør at forhandlingene foregår. Det kan videre forstås som at Tors kunnskaper om gutter gjøres gjeldende i forhandlingene med Kelly. Nettopp fordi han sammenligner henne med guttene. Det forekommer derfor tre parter i forhandlingen som Tor fremstiller. Tor, Kelly og Tors forståelse av gutter. Kjønn knyttes av Tor til en forhandlingsramme når grenser skal settes. Å sette grenser blir dermed gjort til en kjønnets praksis.

Kelly derimot tar ikke grensene for gitt, slik Tor beskriver det. Hun utforsker sitt eget handlingsrom og prøver ut forskjellige strategier i forhold til grensen som blir satt for henne. Hun gjør dermed sin forhandlingsposisjon synlig ved å stille spørsmålsteget ved Tors grenser. Grensene er derimot ikke lette å diskutere eller forhandle om i følge Tor. Han tar avstand fra Kellys utageringer ved å posisjonere seg selv som en tydelig og autoritativ voksen person ved å la henne få utagere uten at han griper inn. Samtidig som han posisjonerer henne som en manipulativ jente, fordi hun skriker og hylter til hun får det som hun vil.

Forhandlingsmulighetene hennes blir dermed begrenset ved at han er så tydelig og bestemt, samt at hun blir forstått som manipulativ. Kellys atferd har imidlertid endret seg, i følge Tor, som resultat av at de voksne har vært tydelige og bestemte i sine grenser overfor henne. Hun har funnet ut at det heller lønner seg å være hyggelig og ha gjort ting i forkant, for så å få det som hun vil. Tor fremhever her at det er spesielt menn hun har *knekt den koden* på. Koden får dermed et kjønnnet preg av Tor. Tors kjønnete tolkningsramme er dermed at Kelly har reflektert over sin egen væremåte og justert dem slik at hun nå møter andre reaksjoner fra menn. Det kan derfor se ut som at Kelly har inntatt *den andres rolle*, som vil si å sette seg inn i en annens situasjon (Gulbrandsen, 2006: 254- 255). Ved at Kelly har endret væremåte i forhold til menn, gjør at det blir enklere for henne å få det slik hun ønsker i følge Tor. Forhandlingsmulighetene hennes åpnes derfor opp.

En annen forhandling om å sette og opprettholde grenser, forekommer i Tors beskrivelser av Kellys måte å kle seg på. Tor sier selv han er *en konservativ mann* og at *skjørtelengde under en viss lengde og topper som da kryper langt over navlen sånn, det er ikke aktuelt å gå ut med, sånn er det bare*. Siden Kelly undrer seg og ikke helt forstår dette, bruker Tor tid på å snakke med henne om hvordan hun skal kle seg. For *det sømmer seg ikke for en jente i den alderen, fordi det sender feil signaler*. Hvem Kelly sender ut feil signal til blir ikke tydeliggjort. Tor knytter her alder og kjønn sammen, som et argument for hvordan jenter skal kle seg. Samtidig som han setter ramme for Kellys muligheter for jenteatferd. Tor posisjonerer seg igjen som en autoritativ person, ved å lage regler for hva som er gjeldende. Han setter grenser som fremstår som normer om hvordan den riktige måten å kle seg på er for jenter. Å sette grenser fremstår av Tor som noe som utøves for å markere moralske verdier i det offentlige rom, da han sier at korte topper og skjørt kan sende ut feil signaler. Ved at grenser oppfattes som offentlige og ikke private av Tor, får de større legitimitet (Hennum, 2002). Tor vet hvilke normer som gjelder og mener at Kelly bør forholde seg til ”klesnormer” som er gjeldende i samfunnet. Det vil si at han indirekte definere hvordan verden er og skal se ut for henne. I Annes beskrivelser av sin relasjon til Eva fremtrer også antydninger om dette. Anne sier:

Jeg ser jo... jeg ser hennes (Eva) nytte av å vite at jeg er hennes hovedkontakt. Men for meg så er det veldig viktig å se alle barn likt på sine premisser hver gang jeg er på vakt, ikke bare henne. Jeg er veldig bevisst på å ikke forfordlele henne. (...)Eva har en tendens til å bli sjalu når jeg snakker med de andre barn, men hun må vente på tur.

Anne beskriver her hvordan hun setter grenser og samtidig opprettholder grensen med Eva. Anne posisjonerer seg her både som en god omsorgsperson og som en autoritativ person. For selv om hun har et ekstra ansvar overfor Eva, er det også viktig for henne at alle barna blir sett og hørt. Eva må derfor lære seg å vente til Anne blir ferdig med andre samtaler før hun kan få Annes oppmerksomhet. Anne forsøker i sin forhandling med Eva en form for sosial læring, som går ut på at Eva må lære seg å vente og ikke avbryte en samtale. Anne ønsker dermed å få frem en viss atferd hos Eva, som hun anser som mest passende og rettferdig ovenfor alle barna på omsorgssenteret.

I motsetning til Tor knytter ikke Anne kjønn eksplisitt til en forhandlingsramme når grensesetting skal forhandles. Men begge beskriver ulike former for grensesetting i deres relasjoner med jentene. Grensesettingen kommer til uttrykk gjennom autoritet, omsorg, hvordan kle seg og oppdragelse. I diskursen om grenser, muliggjøres ulike posisjoner som Anne og Tor trer inn i. Posisjonene gjør det mulig for Tor og Anne å fremtre som tydelige voksenpersoner, som har det siste ordet, men også til å skape tillit og trygghet blant jentene. Samtidig kan forhandlingsmulighetene til jentene begrenses ved at deres meninger kan bli overhørt. Posisjonene kan dermed muliggjøre og begrense jentenes forhandlingsrammer i samhandling med de ulike omsorgsarbeiderne.

Anne og Tors forhandlinger på omsorgssenteret fremtrer ikke bare i deres samhandling med jentene. Forhandlinger kommer også til syne i deres relasjoner med kollegaer eller såkalte ”makkere”. Det er særlig forhandlinger om arbeidsoppgaver som kommer tydelig frem. Noe det neste avsnittet handler om.

7.3 Omsorgsarbeidernes kjønnete arbeidsoppgaver

De kvinnelige og mannlige omsorgsarbeidere, såkalte ”makkere”, i denne studien innretter seg ikke på samme måte, men de innretter seg etter hverandre når det kommer til arbeidsdelingen knyttet til barna på omsorgssenteret. Det er mange fellestrekk ved det systemet ”makkerne” utformer med barna. Studien skal nå gi et bilde av hvordan ”makkerne” finner frem til dette systemet der de to møtes. Vanligvis sier de ikke til hverandre at dette er din jobb fordi du er mann, eller dette passer deg best fordi du er kvinne. Partenes kjønn er ofte

en stilletiende forutsetning i forhandlingene om arbeidsdeling og utforming av omsorgsfunksjonene (Haavind, 1987).

I følge Anne har hun og sin ”makker” Bjørn funnet *hver sin rolle* i deres relasjoner med barna. Hun forteller at *en sånn rar greie med meg og disse barna, er at jeg alltid får litt sånn tåredryppende og litt sånn ekle historier. Jeg pleier ofte å sette meg ned enten i stua eller ved TV'n, og så begynner de å snakke.* Hun sier videre at dette er noe hun bruker tid på *for en sånn historie er veldig krevende å forstå, fordi det er språkvansker. Men jeg ser når de da får tid... noe jeg tror jeg er veldig god på.* Anne fortsetter videre med å si *det er ikke de samme samtalene som kommer når han (Bjørn) er der.* For i følge Anne har Bjørn *en helt annen connection.* *Han tøyser veldig med damerollen - manssrollen, og når han vasker golvet, så forteller han veldig gjerne hvor fælt han har det. Han fortalte et barn at han skulle søke asyl i Kurdistan, og barna holdt på å le seg i hjel. Og når jeg da hysjer på han, ikke sant, en dame kan ikke hysje på en mann. Så vi har på en måte hver vår rolle.*

Anne karakteriserer her Bjørn og hennes ulike roller i samhandling med barna. Hun forteller at en av hennes roller er å lytte på de vanskelige historiene som barna forteller. Hun posisjonerer seg dermed som en barna stoler på og er trygge på. Anne åpner dermed opp for et handlingsrom, som gir rom for at slike samtaler kan forekomme. En begrensning derimot kan være at hun ikke kan spøke på samme måte som Bjørn gjør med barna, fordi barna kan slutte å se på henne som en fortrolighetspartner og heller en skøyer slik Anne beskriver Bjørn. For i følge Anne inntar Bjørn en mer skøyeraktig og humoristisk posisjon i sin samhandling med barna. Anne sier dermed at han har en annen form for relasjon med barna og skaper derfor et annet handlingsrom, enn hva hun har og gjør.

Selv om Anne ikke eksplisitt gir kjønn betydning i de ulike rollene kan det allikevel forstås slik, siden Anne beskriver nokså tradisjonelle kjønnsroller, hvor hun påtar seg den alvorlige samtalen med barna, mens Bjørn bruker humor i sin samhandling med barna. Det kan derfor se ut som at Anne gjør kjønn til en stilletiende forutsetning når hun beskriver arbeidsdelingen mellom seg og sin makker.

Tor derimot knytter eksplisitt kjønn til de ulike rollene til han og hans ”makker” Trude. Han sier at Trude og han har funnet ut *et sånn kjønnsmonster* når de jobber sammen.

Kjønnsmonstret går ut på at når barna har behov for å snakke om vanskelige ting, *da kommer*

*Trude inn og så tar hun den der praten der, men er det snakk om praktiske problemer, som å henge opp et speil er det Tor som tar ansvar for det. Begrunnelsene fra Tor om hvorfor han unngår de vanskelige samtale er fordi det ikke er hans sterkeste side. Han sier videre at *blir det den der tunge, tårevåte på sengekanten, så skjønner også Trude etter noen minutter at nå sitter jeg litt i det, så da må jeg da skifte en lyspære på badet, og så får du ta over det liksom.**

Tor knytter selv arbeidsoppgavene til kjønn ved å si at Trude og han har funnet et kjønnsmonster, som fungerer for dem. Kjønn blir derfor ikke gjort som en stilletiende forutsetning i arbeidsdelingen i hans beskrivelser. Tor framstiller her tradisjonelle kjønnsroller som ramme for forhandlinger med barna. Trude tar den alvorlige praten, mens han selv ordner praktiske problemer. Tor knytter derfor praktiske problemer, som å skifte lyspære til mannen, mens kvinnen knyttes til den alvorlige samtalen. Samtidig muliggjør og begrenser Tor forhandlingsrommet med barna ved å distansere seg bort fra de tunge samtale. En mulighet kan være at han slipper å bli konfrontert med sine svakere sider, mens en begrensning kan være at han går glipp av en del i barnas liv ved ikke å ta del i samtale. I følge Tor er også Trude med på å opprettholde denne distanseringen ved at hun kommer han til unnsetning når hun skjønner at et barn trenger å snakke om noe vanskelige. De erfaringene barna da får av Trude og Tor, kan gjøre at de anser de for to slags forskjellige ”kjønnede” personer. Noe også Tor er inne på da han sier at *unger skjønner godt at du har... de kommer til meg med praktiske problemer og skal ha gjort det og det og lurer på det og det. Det er sånn. Skal det henges opp et speil, så er det meg de kommer og spør. Er det en tung samtale eller noe de lurer på om mamma eller sin egen kropp eller... så er det ofte Trude.* Tor sier her at forhandlingen om arbeidsoppgaver mellom Trude og Tor er noe barna har fått med seg og som de forholder seg til og gjør gjeldene. Barna har dermed blitt sosialisert inn i Trude og Tors kjønnede arbeidsdeling.

Anne og Tor markerer seg som forskjellige fra det motsatte kjønn, samtidig som de opprettholder den tradisjonelle oppfattelse av ”kjønnede” arbeidsoppgaver. Som følge av dette blir arbeidsdelingen kjønns spesifikk. Arbeidsdelingen kan både være nødvendig for barna slik at de kan integreres i hvordan nordmenn gjør ulike kjønnsroller gjeldende, samtidig som det kan være uheldig, fordi barna blir påvirket til å følge bestemte kjønnsroller i stedet for å være seg selv.

Når Anne og Tor forhandler med sine makkerer om arbeidsoppgavene, skjer det ut fra et tradisjonelt kjønn grunnlag. Når Anne og Tor forteller seg selv innenfor disse forståelsesrammene, betyr dette at de orienterer seg i forhold til en kulturell innenforståthet, som utspringes av felles diskurser i samfunnet.

7.4 Avsluttende kommentarer

I dette kapittelet er det forhandlinger i ulike relasjoner som har blitt belyst. Hvordan jentene og omsorgsarbeiderne jeg har intervjuet posisjonerer seg i forhold til de ulike relasjonene, er en forhandling mellom aktuelle personer i et fellesskap i den gitte kontekst. De ulike posisjonene skjer eksempelvis ikke uavhengig av hverandre, men er noe som forhandles samtidig. Kjønn blir gjort både eksplisitt og implisitt av informantene i deres forhandlinger. Kjønn blir således et relasjonelt fenomen.

I relasjoner mellom jentene på omsorgssenteret beskriver omsorgsarbeiderne hvordan det forhandles om relasjonenes utforming og om hvorvidt det i hele tatt skal være en relasjon. Likeverd og ikke likeverd blir her en sentral forhandling. Videre både åpner og begrenser kulturelle og språklige likheter for et sosialt handlingsrom for jentene. Relasjonene kan dermed sies å være i stadig bevegelse, og er ikke statisk og tidløs.

I forhandlingene om grenser blir kjønn gjort til tolkningsramme av omsorgsarbeiderne for hvordan grensene skal settes og opprettholdes. Grensene blir dermed gjort til kjønn praksis. Når jentene forholder seg til disse grensene øker deres handlingsmuligheter og kan bidra til at grensene blir mer tøyelige.

Når det forhandles om arbeidsoppgaver, skjer det ut fra et tradisjonelt kjønn grunnlag av omsorgsarbeiderne. Kjønn blir her gjort både som en stilletende forutsetning og som en eksplisitt forutsetning i deres beskrivelser. Omsorgsarbeiderne orienterer seg her i forhold til en kulturell innenforståthet som utspringes av felles diskurser om kjønn i samfunnet. Hvordan de voksne posisjonerer seg til hverandre, påvirker hvordan de posisjonerer seg til barna. Disse posisjonene påvirker med andre ord innholdet i relasjonen til barna.

Hvordan forhandlinger foregår i de ulike relasjoner henger en del sammen med omsorgsarbeidernes forståelse av det å være kjønnete personer. Hva som for eksempel

oppfattes som kjønn har sammenheng med de rådende forstillingene om hva kjønn innebærer i samfunnet samtidig som også ulike erfaringer av kjønn spiller inn. Dette ble belyst i de to forgående kapitlene. Omsorgsarbeiderne tillegger derfor kjønnete handlinger mening ut fra sine egne kulturelt forankrede forestillinger og tilbyr dermed jentene (og guttene) kollektive betydningssystemer som de kan ta i bruk for å skape mening (Gulbrandsen, 1998).

8. Avsluttende betraktninger

Hvordan fremtrer og skapes betydninger av kjønn i sosiale samspill blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner?

Å forsøke og synliggjøre et komplekst bilde og nyansere en dynamisk virkelighet av kjønnede betydninger på omsorgssenter, er et stort og omfattende prosjekt. En fremstilling vil aldri kunne gripe hele bildet. Mitt kunnskapsmål har heller ikke vært å gripe et helt felt. I stedet har jeg lagt vekt på å vise til variasjon av kjønnede betydninger blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner. Ved å belyse denne variasjonen har jeg spesielt ønsket å synliggjøre enslige mindreårige asylsøkerjenters ”kjønnede” hverdag, og samtidig få fram mangfoldet og dynamikken av kjønnede betydninger på omsorgssenter. Formålet var å belyse det sosiale samspill som arena hvor kjønnede betydninger skapes, opprettholdes og utfordres. I dette kapittelet vil de forgående analysene være utgangspunkt for en drøfting av kjønnede betydninger på omsorgssenter. Avslutningsvis vil jeg ta for meg studiens relevans og pålitelighet.

8.1 En sosialkonstruksjonistisk studie

Ved å søke etter kjønnede betydninger i denne studien ønsket jeg å studere hvordan informantene er jenter, kvinner og menn både for seg selv og hverandre, og på hvilke måter og for hvilke formål dette gjøres relevant i deres hverdagsliv på omsorgssenter (Haavind, 2000). Den analytiske tilnærmingen jeg skulle bruke, måtte derfor legge vekt på at kjønn ikke bare var noe ved ham eller henne, men den måtte se kjønn som en tolkningsramme for deres handlinger. Valget falt dermed på en sosialkonstruksjonistisk tilnærming.

Med utgangspunkt i en sosialkonstruksjonistisk tilnærming har jeg vist hvordan kjønn får betydning i samhandlingen blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner. Det har vært fokus på at forståelser av kjønn skapes gjennom sosial samhandling og at de kjønnede forståelsene og tolkningene kan sees i lys av den historiske, sosiale og kulturelle konteksten kjønn fremtrer i. Poengene i denne oppgaven har derfor vært å løfte frem de skapte forståelsene som jentene og omsorgsarbeiderne etablerer og forhandler seg

imellom. Fortellingene inneholder altså jentenes og omsorgspersonenes opplevelser og forståelser av kjønn i samhandlingen med hverandre.

8.1.1 Diskurs, posisjon og forhandling som rammeverk

For å få frem det sosiale samspill på omsorgssenteret blant enslige mindreårige asylsøkerjenter og deres omsorgspersoner valgte jeg å bruke tre sentrale begreper innenfor sosialkonstruksjonisme. Diskurs, posisjon og forhandling.

Ved å bruke begrepene som analytisk verktøy, ble bevegelsene ved informantenes meningsdanning tydeliggjort. Jentene og omsorgspersonene har med seg forventninger og forståelser av kjønn i samhandling med hverandre og andre. Forventninger og forståelser av kjønn endrer seg som resultat av at ulike diskurser blir gjort til gjenstand for forhandlinger og ved at diskurser tilbyr bestemte posisjoner. Jentene og omsorgspersonene skaper dermed mening ved å benytte seg av ulike og kanskje motsetningsfylte diskurser. Det er variasjon i hva posisjonen deres forventer av dem, samtidig som posisjoner også har vært gitt av andre, både formelt og uformelt. Jentene og omsorgspersonene posisjonerer seg derfor i forhold til de diskursene som er tilgjengelige. Posisjoner kan dermed forhandles om, og slik blir jentene og omsorgsarbeiderne medskapere til hvordan samhandling blir seende ut i praksis.

8.2. Metodevalg

Sammen med de teoretiske tilnærmingene utgjorde livsformsintervjuet premissene for analysen, og dermed også kunnskapsbidraget mitt. Når formålet var å få frem kjønn i sosiale samspill, synes jeg at livsformsintervjuet gav mer relevante og mer pålitelige data enn om jeg hadde stilt jentene og deres omsorgspersoner direkte og avgrensede spørsmål om for eksempel deres relasjoner til hverandre. Livsformsintervju som metode gir en unik tilgang til å forstå andre menneskers livsbetingelser og forutsetninger. Å snakke om hverdagslivets konkrete handlinger, aktiviteter og rutiner gjør det enklere å identifisere seg med, siden hverdagslivet er noe ”alle” deltar i (Andenæs, 1991). Hverdagslivet blir en felles referanseramme fordi det er ”kjent” selv om erfaringene er ulike. Samtidig bidrar livsformsintervjuet til mangfoldig kunnskap fordi det åpner opp for at informantene kan snakke om temaer som opptar dem. Valg av livsformsintervju som metode har vist at det som kan oppfattes som trivielt og hverdagslig, ikke utelukker at vi samtidig kan tenke komplekst om de samme fenomen (Gullestad, 1989). Oppgaven viser dermed en måte å snakke med

jentene og omsorgsarbeiderne på som bringer frem deres fortellinger, og som gir betydningsfull kunnskap som har ført til en større og mer nyansert forståelse av den andre.

8.3 Kjønnede betydninger på omsorgssenter

Formålet med denne oppgaven er, som nevnt tidligere, å belyse sosiale samspill som arena hvor kjønnede betydninger skapes, opprettholdes og utfordres. Den grunnleggende ideen i denne studien er derfor at kjønn er noe som spilles ut mellom mennesker snarere enn noe som sitter i mennesker. Hensikten med studien og utgangspunktet for analysen kan dermed oppsummeres på tre punkter.

1. Å utforske kjønnede diskurser som blir gjort gjeldende på omsorgssenteret.
2. Å belyse jentenes ”kjønnede” situasjon på omsorgssenter.
3. Å belyse relasjoner hvor kjønn skapes, opprettholdes og utfordres gjennom forhandlinger og posisjoneringer.

8.3.2 Fremtredende diskurser på omsorgssenter

Det er særlig to diskurser som har vært fremtredende i materialet. En likestillingsdiskurs og en forskjellsdiskurs. Disse diskursene opererer samtidig, som nokså motstridende diskurser.

Omsorgsarbeiderne tar i bruk likestillingsdiskursen som et ideal for likhet mellom kjønnene i Norge, som barna skal lære å forholde seg til. Omsorgsarbeiderne oppretter ”vi” og ”de” konstruksjoner fordi de mener det er stor avstand mellom barnas hjemland og Norge i forhold til forståelse og alminnelige praksisformer av kjønn. Kjønn blir derfor gjort som markør for etnisk og kulturell gruppeidentitet. Gjennom førstegangssamtalen, snakk og praksis viser omsorgsarbeiderne den norske kjønnsforståelsen til barna. Spesielt er det kvinnene som med stort ansvar deltar i disse ”gjøringene”. Det er kvinnene som snakker om å gjøre ”typisk manning”, mens blant annet en av mennene undergraver likestillingen med å fleipe den bort. Likestillingen kan dermed se ut som et hierarki, hvor kvinnen etterstreber det å være mer lik mannen, enn omvendt.

Siden konteksten endrer seg for barna når de kommer til Norge, gir nye forutsetninger muligheter og begrensninger for andre posisjoner. Det viser seg imidlertid at det er guttene på

omsorgssenteret som er mest i fokus når det gjelder å markere de norske kjønnsforståelsene. Det er guttenes ”kjente” posisjoner som må endres. Jenters muligheter til å endre sin ”kjente” posisjon som underordnet gutter/ menn snakkes det derimot lite om.

Ved en nærmere nærlesning beskriver omsorgsarbeiderne en praksis som er knyttet til det de tar avstand fra i ”vi” og ”de” konstruksjonene. Forskjellsdiskursen bygger nemlig på omsorgsarbeidernes forestillinger om at det er et grunnleggende skille mellom menn og kvinner. De forteller her om forskjellene mellom kvinner og menn i form av egenskaper, oppgaver og roller. Når det for eksempel forhandles om arbeidsoppgaver mellom omsorgsarbeiderne, skjer det ut fra et tradisjonelt kjønn grunnlag. Omsorgsarbeiderne orienterer seg her i forhold til en kulturell innenforståthet, som utspringes av felles diskurser om kjønn i samfunnet. Omsorgsarbeiderne opprettholder dermed også et skille mellom kvinner og menn i Norge, men dette skillet betraktes derimot som et kulturelt premiss, en selvfølgelighet, som det ikke stilles spørsmålstegn til. Det er således ikke til forhandling, men ligger i kulturen som en kode.

Dette reiser nye spørsmål. ”Vi” og ”de” konstruksjonene som omsorgsarbeiderne oppretter utfordres. Sammenlignes ”vårt” likestillingsideal med det i barnas hjemland oppstår det forskjeller. Sammenlignes derimot kjønnete praksiser både på omsorgsenter (og i Norge) og barnas hjemland forekommer det likheter. Det oppstår dermed tvetydigheter i omsorgsarbeidernes framstillinger.

Det er et grunnleggende trekk ved vår forståelse av oss selv at vi framstår som motsetningsfylte (Davies og Harré, 1990). Davies og Harré bruker, som omtalt i kapittel 3, uttrykket ”multiplicities of self” for å illustrere denne forståelsen. Omsorgsarbeiderne beveger seg mellom to ulike diskurser knyttet til kjønn. Hvordan omsorgsarbeiderne fremstiller seg selv og andre foregår dermed på forskjellige arenaer og gjennom skiftende posisjoneringsmuligheter.

Jentene (og guttene) på omsorgssenteret vil dermed kunne oppleve og måtte forholde seg til ulike kjønnete diskurser, som stiller motstridende krav til hvordan de bør fremstå som kjønn person. Det er blant annet disse diskursene som jentene kan benytte seg av for å skape en kjønn forståelse og mening på omsorgssenteret.

8.3.3 Jentene på omsorgsenter

Det forekommer to ulike forståelser av jentene på omsorgssenter i omsorgsarbeidernes beskrivelser. Den første forståelsen er at jenter er en kilde til et mykere miljø ved at de er stille, rolige og gjør ulike hyggeting. Dette kan betraktes som den normative femininitet, som innebærer hvordan jentene bør oppføre seg. Når de ikke overholder dette, blir de betraktet som uromoment eller avvik. Den andre forståelsen er dermed at jentene kan være en kilde til bråk og konflikter ved å lage intriger, ta mye plass og være egenrådige. Jentenes atferd og handling er således med på å kategorisere og klassifisere kjønn og grenser for kjønn på omsorgssenter.

Når det kommer til forhandlinger om å sette og opprettholde grenser blir kjønn gjort til tolkningsramme av omsorgsarbeiderne. Grensene blir gjort til kjønn praksis ved at det knyttes kjønnsforskjeller (jenter og gutter) til blant annet ulike måter å håndtere grensesetting. Tor synes for eksempel at guttene har lettere for å akseptere grenser. Videre blir hvordan omsorgsarbeiderne posisjonerer seg i forhandlingene både muliggjørende og begrensende for jentenes forhandlingsrammer i samhandlingen.

En annen forhandling som får betydning for jentene er hvordan omsorgsarbeiderne markerer seg som forskjellig fra det motsatte kjønn ved å opprettholde tradisjonelle ”kjønnede” arbeidsoppgaver. Jentene innlæres dermed i disse ”kjønnede” arbeidsoppgavene. Arbeidsdelingen kan både være nødvendig for jentene slik at de kan integreres i hvordan nordmenn gjør ulike kjønnsroller gjeldende, samtidig som det kan være uheldig, fordi jentene blir påvirket til å følge bestemte kjønnsroller i stedet for å være seg selv.

Når det kommer til jentenes relasjoner med hverandre, beskriver omsorgsarbeiderne om hvordan det forhandles om relasjonenes utforming og om hvorvidt det i hele tatt skal være en relasjon. Beskrivelsene er ofte preget av konflikt og dramatikk. Når jentene, Aisha og Sheila, snakker om deres jenterelasjoner blir ikke konflikter nevnt. De er mer opptatt av de betydningsfulle og gode relasjonene de har med andre jenter. Jentene snakker videre om hvordan språk og etnisitet både muliggjør og begrenser for slike relasjoner. Guttene har også en plass i jentenes fortellinger, men det er jentene Aisha og Sheila trives best sammen med. Jentene oppretter dermed en implisitt grensemarkering, som vil si at de trives best med å være sammen med sitt eget kjønn.

Jentenes og omsorgsarbeiderne forståelser og forventninger bidrar til å skape og vedlikeholde kjønnete betydninger på omsorgssenter. Hva som oppfattes som kjønn har sammenheng med de rådende forstillingene om hva kjønn innebærer i samfunnet samtidig som også ulike erfaringer av kjønn spiller inn. Kjønnete betydninger gjøres derfor til noe bevegelig, og ikke til noe fast og tidløs.

8.4 Sluttord

I et samfunn som vårt der kjønn fungerer som et av de sentrale organiserende prinsippene, vil barn og voksnes erfaringer kontinuerlig ”kjønnes” ved at de møter ulike forventninger og reaksjoner på sine gjøre- og væremåter avhengig av om vedkommende er gutt eller jente, mann eller kvinne. Forstått på denne måten er ikke kjønn noe som tilegnes en gang for alle i småbarnsalderen. Kjønn gjøres relevant gjennom hele livsløpet. Denne oppgaven kan bidra til å forstå de enslige mindreårige asylsøkerjentene og deres omsorgspersoners forsøk på å skape mening og sammenheng i sine ”kjønnete” liv. Samtidig som oppgaven kan bidra til å synliggjøre de muligheter og forventninger enslige mindreårige asylsøkerjenter står overfor i Norge. Det er dermed et bidrag til å utvide vårt blikk på hvordan kjønn kan forstås på omsorgssenter som kontekst.

Litteraturliste

- Ambjörnsson, Fanny. 2004. *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm. Ordfront förlag.
- Andreassen, Karianne. 2003. *Er det formelle grunnlaget for å plassere enslige mindreårige asylsøkere i mottak, i strid med legalitetsprinsippet og Barnekonvensjonens artikkel 2 om ikke-diskriminering?* Spesialoppgave UiO, Juridisk fakultet
- Andenæs, Agnes. 1989. Identitet og sosial endring. Del 1. *Tidskrift for Norsk Psykologiforening*, 26, 603- 613.
- Andenæs, Agnes. 1991. *Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4- 5 åringer*. Nordisk psykologi, 43.
- Andenæs, Agnes. 2000. Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I Haavind, Hanne. (red.) *Kjønn og Fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal.
- Aronsson, Karin. 2001. Berättende och sanning. I Andersson, Gunvor og Karin Aronsson (red.), Sven Hesse, Anna Holander og Tommy Lundström. *Haverier i social barnavård. Fem fallstudier*. Stockholm: Gothia
- Aarset, Monica Five og Miriam Latif Sandbæk. 2009. *Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Rapport nr 07/2009
- Backe-Hansen, Elisabeth. *Barn* (Sist oppdatert: 01. september 2009). De nasjonale forskningsetiske komiteer. Tilgjengelig på:
<http://etikkom.no/no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Barn/> (lest, 10.04.10).
- Barth, Fredrik. 1994. *Manifestasjon og prosess*. Oversatt av Theo Barth. Oslo: Universitetsforlag.

- Berg, Berit og Kirsten Lauritsen. 2002. *Enslige flyktninger - kollektive utfordringer*. SINTEF Trondheim
- Berger, Peter og Thomas Luckmann. 2000. Oversatt av Frøydis Wiik. *Den samfunnsskapte virkelighet*. Fagbokforlaget
- Blakar, Rolf Mikkel. 1989. *Språk er makt*. Oslo: Pax.
- Bondevik, Hilde og Linda Rustad. 2006. Humanistisk kjønnsforskning. I Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.). *Kjønnsforskning en grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Bragason, Hildigunnur. 2008. *Etter flukten. En kvalitativ studie av hvordan enslige mindreårige asylsøkerjenter mestrer hverdagen sin i Norge*. Master i psykologi. Psykologisk institutt. Universitetet i Oslo
- Brah, Avtar. 2003. Diaspora, Border and Transnational Identities. *Feminist Postcolonial Theory*. R. Lewis and S. Mills. Edinburgh, Edinburgh University Press: 613- 634.
- Bruner, Jerome. 1990. *Acts of meaning*. Cambridge, MA. Harvard University Press
- Burr, Vivien. 1995. *An introduction to social constructionism*. London: Routledge
- Butler, Judith. 1990. *Gender trouble: Feminism and the Supervision of Identity*. New York and London: Routledge.
- Christensen, Pia og Alan Prout. 2005. Anthropological and Sociological Perspectives on the Study of Children. I Greene, Sheila og Hogan, Diane 2005. *“Researching children`s experience. Approaches and Methods”*. SAGE Publications.
- Davies, Bronway og Rom Harré. 1990. Positioning: The Discursive Production of Selves. I *Journal for the Theory of Social Behaviour*, vol. 20, no. 1. Oxford: Blackwell Publishers.

- Davies, Bronway. 1997. Constructing and deconstructing masculinities through critical literacy. *Gender and Education* nr 9 (1): 9- 30.
- Eide, Ketil. 2000. *Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger*. Høgskolen i Telemark.
- Eide, Ketil. 2005. *Tvetydige barn. Om barnemigranter i et historisk komparativt perspektiv*. Avhandling til dr. polit. – graden, Sosiologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Bergen
- Eide, Ketil og Tuva Broch. 2010. *Enslige mindreårige flyktninger. Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Regionsenter for barn og unges psykiske helse Helseregion Øst og Sør. (RBUP) 2010. Wittusen & Jensen.
- Engebrigtsen, Ada. 2002. *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn... Et transnasjonalt perspektiv på enslige, mindreårige asylsøkere*. NOVA 2002-rapport 7/02.
- Eriksen, Thomas Hylland. 1998. *Små steder- store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Universitetsforlaget.
- Fladstad, Torunn. 1993. *Mestring og mening. Unge vietnameseres historier om sine liv*. Institutt for sosialantropologi, IMER- Universitetet i Bergen
- Flatebø, Roar. 1990. *Norske kommuners møte med enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere*. Kommunaldepartementet
- Fog, Jette. 2004. *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- Foucault, Michel. 1995. *Seksualitetens historie I: Viljen til viten*. Gjøvik: Exil
- Frønes, Ivar. 2006. *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrendes betydning*. 3.utgave. Gyldendal Akademisk.

- Gilje, Nils og Harald Grime. 1993. *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gill, Veena. 1997. *Enslige mindreårige asyløkere og norsk bosettingspolitikk: en evaluering*. IMER/SEFOS Universitetet i Bergen.
- Griffiths, Vivienne. 1995. *Adolecent girls and their friends: A feminist ethnography*. Aldershot: Avebury.
- Grøtteland, Elisabeth. 2009. *Kontekstuelt moderskap – en studie om utforming av moderskap blant kvinner med etnisk minoritets bakgrunn*. Masteroppgave i sosialt arbeid. Høgskolen i Oslo, Avdeling for samfunnsfag.
- Gulbrandsen, Liv Mette. 1998. *I barns dagligliv: en kulturpsykologisk studie av jenter og gutters utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2002. Storbyjenter. I *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp*. Thorsen, K. og Toverud R. red., Oslo: Universitetsforlaget
- Gulbrandsen, Liv Mette. 2006. Kulturpsykologiske tilnærminger til barns utvikling. I Gulbrandsen, Liv Mette (red.). *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gullestad, Marianne. 1989. *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gulløv, Eva og Susanne Højlund. 2003. *Feltarbejde blant børn. Metodologi og etikk i etnografisk børneforskning*. København: Nordisk Forlag A/S
- Hauge, Mona Iren. 2002. *Kropp, klær og seksualitet. Konstruksjoner av kjønn blant jenter i 12- 14. årsalderen*. Hovedoppgave i psykologi. Norges teknisk- naturvitenskapelige universitet.

- Hennum, Nicole. 2002. *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. Doktoravhandling, Norges teknisk- naturvitenskaplige universitet.
- Hjelde, Karin Harsløf og Elin Stenerud. 1999. *Kultur, slekt og mestring. En evaluering av arbeidet med enslige mindreårige flyktninger i Oslo*. Oslo kommune, Barne- og familieetaten. Rapportserien nr. 1.
- Hjelde, Karin Harsløf. 2004. *Diversity, Liminality and Silence. Integrating Young Unaccompanied Refugees in Oslo*. Medisinsk fakultet, Universitet i Oslo, Avhandling Dr. Philos.
- Holter, Harriet. 1989. Teoriutvikling i norsk samfunnsvitenskapelig kvinneforskning. Muligheter og ambisjoner. *Nytt om kvinneforskning*, 1, 22- 27.
- Hushagen, Anne. 1997. Enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere - en studie av de unge og deres omsorgspersoner i kommunene. IMER/SEFOS Universitetet i Bergen
- Haavind, Hanne. 1982. Makt og kjærlighet i ekteskapet. I Runa Haukaa, Marit Hoel og Hanne Haavind (red.). *Kvinneforskning: Bidrag til samfunnsteori*. Oslo: Universitetsforlag
- Haavind, Hanne. 1987. *Liten og stor: mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, Hanne. 1992. Flukten fra eller erobringen av kroppen. *Nytt om kvinneforskning*, nr 1, 36- 47.
- Haavind, Hanne. 2000. På jakt etter kjønnede betydninger. I Hanne Haavind (red.). *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal
- Jacobsen, Christine M. 2002. *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Pax Forlag.

- Jareg, Kirsti og Zarin Pettersen. 2006. *Tolk og tolkebruker: to sider av samme sak*. Bergen: Fagbokforlaget.
- James, Allison og Alan Prout. 1990. *Constructing and Reconstructing Childhood. Theorising childhood*. London. The Falmer Press.
- Johannessen, Asbjørn og Tufte, Per Arne. 2002. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag as
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag Samfundslitteratur
- Kipperberg, Elise (red.) 1996. *Barn som asylsøkere. Elle, melle deg fortelle...* Universitetsforlaget
- Knudsen, John Christian. 1990. *De trodde jeg var fattig. Om asylsøkerbarn i Norge*. Micro Forlag
- Kristoffersen, Ove (red.) 1992. *Unge flyktninger i Norge. 50 års erfaring*. Kommuneforlaget
- Kvale, Steinar. 2006. *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oversatt av Tone M. Anderssen og Johan Rygge. Gyldendal Norsk Forlag AS. 1 utgave 1997, 9. opplag 2006.
- Leira, Arnlaug. 1992. Hankjønn, hunkjønn, intetkjønn? Forståelser av kjønn i norsk kvinnesosiologi. I Taksdal, Arnhild og Karin Widerberg (red.) *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Ad Notam Gyldendal AS.
- Lorentzen, Jørgen. 2006. Biologi. I Lorentzen, Jørgen og Wencke Mühleisen (red.). *Kjønnforskning en grunnbok*. Universitetsforlaget.
- Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100.
- Malterud, Kirsti. 1996. *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. Oslo: Tano Aschehoug.

- Melhuus, Marit, Ingrid Rudie og Jorun Solheim. 1992. Antropologien og kjønnet. I Taksdal, Arnhild og Widerberg, Karin. (red). *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Mishler, Elliot G. 1986. *Research interviewing. Context and narrative*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Narayan, Uma. 1997. *Contesting Cultures. Westernization, Respect for Cultures and Third-World Feminists. The Second Wave. A Reader in Feminist Theory*. L. NicholSEN. New York, Routledge.
- Nielsen, Harriet Bjerrum og Monica Rudberg. 1989. *Historien om jenter og gutter. Kjønnssosialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nielsen, Harriet Bjerrum. 2009. *Skoletid. Jenter og gutter fra 1. til 10. klasse*. Universitetsforlaget
- Noer, Anne Kristin. 2000. *"De norske" og "utlendingene". Samspill og selvkonstruksjoner blant 12-14 åringer*. Hovedfagsoppgave. Psykologi Institutt. Universitetet i Oslo.
- Oppedal, Britt, Laila Jensen og Karoline Seglem. 2008. *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. UngKul – rapport nr. 1. Folkehelseinstituttet.
- Prieur, Annick. 2004. *Balansekunstnere. Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax Forlag.
- Prout, Alan. 2008. Culture - nature and the construction of childhood. I K. Drotner and S. Livingstone (Eds.) *The international handbook of children, media and culture*. London: Sage.
- Røkke, Tor André. 2007. *Menn fødes ikke bare som menn de heller. En studie av enslige mindreårige flyktinggutter i møte med norsk likestillingskultur*. Masteroppgave. Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag.

- Sagatun, Solveig. 2008. *Kjønn i sosialt arbeid med ungdommer og foreldre*. Universitetsforlaget.
- Skjeie, Hege og Mari Teigen. 2003. *Menn imellom. Mannsdominans og likestillingspolitikk*. Oslo, Gyldendal Akademisk.
- Skjæveland, Heidi Heimlund. 2009. *Kjønnede eller individualiserte barn? Om kjønn og moderne kompetansekrav i ti foreldrepars fortellinger om barna sine*. Masteroppgave i sosiologi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Samfunnsvitenskapelig fakultet Universitetet i Oslo
- Solberg, Anne. 1994. *Negotiating childhood. Empirical investigations and textual representations of children's work and everyday life*. Stockholm: Nordic Institute for Studies in Urban and Regional Planning. Dissertation 12.
- Solberg, Atle. 1997. *Enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere: en kunnskapsstatus*. IMER/SEFOS Universitetet i Bergen
- Solheim, Jorun. 1990. Kjønn, språk og selvreferanse. I *Nytt om kvinneforskning*, 2, 38- 47.
- Sveaass & Hauff. 1999. 2. opplag. *Flukt og fremtid. Psykososialt arbeid og terapi med flyktninger*. Ad Notam Gyldendal. Oslo
- Søndergaard, Dorthe Marie. 1995. *Tegnet på kroppen. Køn: koder og konstruksjoner blant unge voksne i akademia*. Dr. philes- avhandling. Det samfunnsvitenskapelige fakultet Universitetet i Oslo.
- Taksdal Arnhild og Karin Widerberg. 1992. Kitt og dynamikk i samfunnsvitenskapenes kjønn. I Taksdal, Arnhild og Karin Widerberg (red.). *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Ad Notam Gyldendal.
- Thorne, Barrie. 1993. *Gender play. Girls and boys in school*. Buckingham: Open University Press.

- Thorsen, Kirsten. 1996. *Kjønn, livsløp og alderdom*. Doktoravhandling. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Bergen.
- Thorsen, Kirsten og Toverud, Ruth (red). 2002. *Kulturpsykologi. Bevegelser i livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget
- Tiller, Per Olav. 1984. Barns ytringsfrihet og bruk av barn som informanter. *Barn. Nytt fra forskning om barn i Norge*, 4, 26- 35.
- Tiller, Per Olav. 1988. Barn som sakkyndige informanter. Om forholdet mellom barns verden og den voksne intervjuer. I Jensen, Mogens Kjær (red.) *Interview med børn* (rapport 88: 9). København: Socialforskningsinstituttet.
- Toverud, Rut. 1998. *Barn, terapi og seksuelle overgrep. En studie av psykoterapeuters beretninger*. Tano Aschehoug.
- UDI. 1989. Bomodeller for enslige mindreårige flyktninger. I Eide, Ketil. 2000. *Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige mindreårige flyktninger*. Høgskolen i Telemark.
- UDI. 2008. *Tall og fakta 2008*.
http://www.udi.no/upload/Pub/Aasrapport/2008/UDI_Tall_og_fakta_web_rettet_versjon.pdf (lest 20.01.2010)
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 1987. *Barn saman: kvinner og menn forhandler*. Hovedoppgave i psykologi- Universitetet i Oslo.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. 2005. *Fosterfamilie som seinmoderne omsorgsarrangement. En kulturpsykologisk studie av fosterbarn og fosterforeldres fortellinger*. Universitetet i Oslo: Det samfunnsvitenskapelige fakultet.
- UNCHR. 1994. *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*.
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3470.html> (lest 01.03.2010)

- UNCHR. 2008. United Nations High Commissioner for Refugees, Genevee,
Statistical Yearbook 2007. Trends in displacement, protection and solutions.
<http://www.unhcr.ie/pdf/4981c4812.pdf> (lest 06.03.2010).
- West, Candace og Don Zimmerman. 1987. Doing gender. *Gender & Society* 1, 2.
- Widerberg, Karin. 1992. Teoretisk verktøykasse – angrepsmåter og metoder. I Taksdal, Arnhild og Widerberg, Karin. (red). *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Widerberg, Karin. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Otta: Universitetsforlaget
- Winther, Unni. 2001. *Identitetskapende arbeid blant 12-14 års gamle jenter. Mulige og umulige være- og fremstillingsmåter i aktuelle sosiale landskap*. Hovedoppgaven. Oslo: Psykologisk Institutt.
- Wold, Hinke. 2002. *Stemmer i diaspora: en komparativ studie av enslige mindreårige asylsøkere i Norge og Nederland*. HiO - hovedfagsrapport; 2002 nr.11 - Avdeling for lærerutdanningen, Høgskolen i Oslo

Vedlegg 1. Behandling av personvern

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Havald Hårfagre gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 7
Fax: +47-55 58 96 0
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 985 321 884

Emad Al-Rozzi
Avdeling for samfunnsfag
Høgskolen i Oslo
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 19.08.2009

Vår ref: 22383 / 2 / LT

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.08.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

22383

Care in Transition: Care as practiced, understood, and experienced by Professionals and by Children who reside in Care Centers for unaccompanied, minor Asylum Seekers
Høgskolen i Oslo, ved institusjonens overste leder
Emad Al-Rozzi

Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

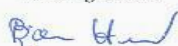
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 11.01.2013, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Lis Tenold

Kontaktperson: Lis Tenold tlf: 55 58 33 77
Vedlegg: Prosjektvurdering

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@iuh.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrie.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsd@svf.uib.no

UTVALG

Utvalget omfatter 14 ansatte på barneverntjenestens omsorgsentre for enslige mindreårig asylsøkere, 12-14 enslige mindreårige asylsøkere mellom 11-15 år samt ca. 10-15 andre informanter for eksempel verger, lærere, psykologer.

REKRUTTERING - FØRSTEGANGSKONTAKT

Rekruttering skjer gjennom BUF-etat hvor det velges ut to omsorgsentre. Lederne ved de to omsorgsentrene vil formidle kontakt til barn og profesjonsutøvere. Primært vil arabisktalende barn bli valgt, men andre barn er også aktuelle. Utvalget vil omfatte både jenter og gutter. Utvalg av barn vil skje i samarbeid med de ansatte på omsorgsentrene.

Forskerne tar kontakt ved ansatte, og ansatte ved barnevernkantorene vil orientere om prosjektet til barn og brukere og deretter sende ut informasjonsskriv.

METODE FOR DATAINNSAMLING

Opplysninger samles inn gjennom:

- Observasjon av hverdagslivet på omsorgsenteret. Observasjonene inkluderer også møter og samtaler som inngår i behandlingen av barnas saker.

- Kvalitative intervjuer med profesjonsutøvere på omsorgsentrene, verger og andre som har med barna å gjøre.

- Tre runder med kvalitative intervjuer med barna (når de kommer til Norge, midt i deres opphold på omsorgsentrene og i slutten av oppholdet på omsorgsentrene).

- Saksdokumenter dersom barn og verge gir samtykke til dette.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Det gis skriftlig informasjon og innhentes skriftlig samtykke fra ansatte og foresatte.

Personvernombudet legger til grunn at det kun benyttes lydopptak der det foreligger samtykke fra alle tilstedeværende.

Personvernombudet finner informasjonsskrivene tilfredsstillende.

DATAMATERIALET

Det samles inn og registreres opplysninger fra ansatte om: Alder, kjønn, fagbakgrunn, erfaringer fra barneverntjeneste og omsorgsentre, egne oppfatninger knyttet til barns deltakelse i barnevernets virksomhet, og deres erfaring med omsorg for enslige, mindreårig asylsøkere. Fra barna: Alder, kjønn, nasjonalitet, utdanning, religion, relevante forhold i hjemlandet, sosiale kontakter, helseforhold og økonomi, samt spørsmål om livskvalitet og dagligliv. Fra barna og ansatte: Detaljert beskrivelse av dagliglivets aktiviteter og relasjoner ved omsorgsentrene samt deres erfaringer med og forståelse av hverdagens omsorgspraksiser. Fra verger, lærere: Beskrivelser av deres oppgaver i forhold til barna, deres

erfaringer med denne typen virksomhet, deres vurderinger av barnas situasjon og behov og deres forslag til endringer.

Det registreres sensitive opplysninger om rasemessig eller etnisk bakgrunn, helseforhold og seksuelle forhold, jf. personopplysningsloven § 2 punkt 8 a), c) og d).

PROSJEKTMEDARBEIDERE

I tillegg til prosjektleder Emad Al-Rozzi, vil også professor Liv Mette Gulbrandsen, masterstudent Marita Østereng og Ingunn Legard ha tilgang til materialet.

PROSJEKTSLUTT

Det foreliggende prosjektet skal avsluttes 11.01.2013. Det vil være av interesse å følge opp barn/foresatte for undersøke hvordan et evt. fortsatt samarbeid med barneverntjenesten er utformet og for å intervju barn/foresatte på et seinere tidspunkt om deres erfaringer med det samarbeidet med barneverntjenesten som ble utviklet i prosjektperioden. Likeledes vil det kunne være av interesse å intervju de ansatte i barneverntjenesten, for eksempel 3-5 år etter prosjektavslutning for å danne seg et bilde av hva slags betydning deltakelse i aksjonsforskningsprosjektet har hatt for kontorenes og den enkeltes profesjonelle utvikling over tid.

Det innhentes samtykke til at opplysningene både for barn/foresatte og ansatte kan lagres ut 2016 slik at det er mulig å gjøre senere oppfølgingsstudier på individnivå. Dersom utvalget ikke har blitt kontaktet igjen innen utgangen av 2016 vil det innsamlede datamaterialet anonymiseres. Anonymisering innebærer at direkte og indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller omkodes (grovkategoriseres), lydopptak og koblingsnøkkel slettes.

Vedlegg 2. Informasjonsskriv og samtykkeerklæringer

Forespørsel om deltakelse i mastergradprosjekt som del av forskningsprosjektet

Omsorg i overgang: Omsorg som praktisert, forstått og opplevd av profesjonsutøver og av barna som bor i omsorgsentre for enslige, mindreårige asylsøkere

Til verger

Dette prosjektet er en kvalitativ studie som vil undersøke omsorgssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere i den perioden de er i et omsorgssenter i regi av barnevernet. Vi vil både utforske omsorgsorganisering og -utøvelse ved omsorgsentrene og personalets forståelser av og refleksjoner over egen omsorgspraksis, **og** vi vil utforske barnas erfaringer med dagliglivets omsorgspraksiser. Dessuten vil vi intervju andre voksne som har med barna å gjøre, bl.a. noen verger. Formålet med undersøkelsen er å undersøke hvordan omsorgen for barna allerede er organisert i dagliglivet ved omsorgsenteret og hvordan den kan videreutvikles.

Dermed kan prosjektet bidra til systematisk utvikling av nødvendig kompetanse i barnevernet. En viktig side ved denne kompetansen er nettopp samarbeidsformer mellom den enslige, mindreårige asylsøkeren og barnevernets profesjonsutøvere; samarbeidsformer som sikrer barnets rett til deltakelse i sin sosiale verden og gjør han/henne til en aktiv medarbeider i sin egen "sak", både som asylsøker og som barnevernsbarn. Siden dette er et nytt ansvars- og arbeidsområde for barnevernet i Norge, er det av stor faglig interesse å undersøke de forståelser og profesjonelle praksiser som er i ferd med å bli etablert.

For å kunne undersøke dette, vil vi observere på omsorgsenteret og gjennomføre intervjuer med personalet, med barna selv, men noen verger, lærere o.a. Verger og profesjonsutøvere som arbeider med barna vil bli intervjuet en gang, mens barna vil bli intervjuet tre ganger med noen ukers mellomrom. Vi vil også be verger og personalet ved omsorgsenteret om hjelp til å informere barna om undersøkelsen og eventuelt bidra til at vi får deres samtykke til å delta.

Mitt mastergradsprosjektet

Mastergradsprosjektet mitt vil ha fokus på hvordan unge jenter opplever og forstår det å være jente på et omsorgssenter, og profesjonsutøverenes erfaringer og forståelser rundt dette. Jeg er da særlig opptatt av jentenes og profesjonsutøverenes opplevelser av kjønn, barns deltakelse på omsorgssenter, jevnalder relasjoner og relasjoner mellom voksne og barn. Jeg ønsker derfor å intervju jenter og profesjonsutøvere fra et omsorgssenter for nettopp å få tak i deres opplevelse, forståelse og erfaring rundt dette.

Personvern

Både barn og voksne som deltar i prosjektet vil være sikret konfidensialitet. Ingen av deltakernes identitet vil komme fram i skriftlig eller muntlig formidling av prosjektet. Deltagelsen i prosjektet er selvsagt frivillig. For ordens skyld vil jeg nevne at det ikke gis økonomisk godtgjøring for deltakelsen.

Prosjektet avsluttes våren 2013. Masterprosjektet avsluttes våren 2010. Datamaterialet vil bli oppbevart med datasikring på PC og i låsbart skap. Data, for eksempel utskrift av intervjuer, vil bli arkivert med et nummer som igjen viser til en atskilt navne- og adresseliste. Ingen andre enn prosjektgruppen kan spore data tilbake til den personen det gjelder.

Dersom du gir oss tillatelse til det, vil vi oppbevare det anonymiserte datamaterialet (for eksempel utskrifter av intervjuer) og en liste med barnets navn slik at det kan være mulig for oss å ta kontakt igjen senere. Denne muligheten vil vi gjerne ha fram til 2016. Dersom barnet ikke er blitt kontaktet innen 2016, vil de innsamlede opplysningene fullstendig anonymiseres slik at ingen lenger har mulighet til å spore dem tilbake til vedkommende.

Forskerne har naturligvis taushetsplikt. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning. Det er mulig å trekke seg underveis og/eller be om å få informasjon slettet, uten at det vil få noen konsekvenser.

Prosjektansvarlig er professor Liv Mette Gulbrandsen og doktorgradsstipendiat Emad Al-Rozzi. To-tre masterstudenter vil også delta i undersøkelsen. Dette er en del prosjekt av forskningsprosjektet «Snakk med oss» - Profesjonsutøvelse og barns deltagelse, Høgskolen i Oslo. Prosjektet er finansiert av Norsk Forskningsråd og Høgskolen i Oslo.

Vi ber om ditt samtykke til å intervju barnet du er verge for. Vi ber også om at du informerer barnet om undersøkelsen. Dersom du som verge aksepterer barnets deltagelse i prosjektet, vil vi innhente samtykke fra barnet. Barnet vil også få informasjon om undersøkelsen fra medarbeiderne ved omsorgsenteret.

Vi ber om at du sender underskrevet samtykkeerklæring tilbake i løpet av en uke. Frankerte konvolutter er vedlagt.

Vi vil sette pris på om du kan delta i prosjektet, og håper dette vil være mulig for deg

Du finner mer informasjon om prosjektet på vår hjemmeside:

<http://www.hio.no/Enheter/Avdeling-for-samfunnsfag-SAM/Forskning-og-utvikling/Sosialforsk/Snakk-med-oss>

Du kan for øvrig ta kontakt med meg for nærmere opplysninger på følgende adresse og tlf nr: Marita Østereng, Adr: XXX Tlf: XXXX E-post: XXXX

Med vennlig hilsen
Marita Østereng

Samtykkeerklæring

Jeg er informert om prosjektet ” *Omsorg i overgang: Omsorg som praktisert, forstått og opplevd av profesjonsutøver og av barna som bor i omsorgsentre for enslige, mindreårige asylsøkere*” gjennom vedlagte informasjonsskriv.

/ -2009

.....
Underskrift

Du svarer ja når du setter et kryss i ruten før et utsagn.

- Jeg gir samtykke til at barnet jeg er verge for blir intervjuet.
- Jeg gir mitt samtykke til at barnets navn oppbevares av forskergruppen fram til 2016 og til at barnet kan kontaktes igjen i denne tidsperioden. Jeg er klar over at ”barnet” kan si nei til videre kontakt dersom hun/han blir kontaktet på et seinere tidspunkt.

Barnets navn: _____

Underskrift/verge: _____

Forespørsel om deltakelse i mastergradprosjekt som del av forskningsprosjektet

Omsorg i overgang: Omsorg som praktisert, forstått og opplevd av profesjonsutøver og av barna som bor i omsorgsentre for enslige, mindreårige asylsøkere

Til profesjonsutøvere på barnevernets omsorgsentre for enslige mindreårige asylsøkere

Dette prosjektet er en kvalitativ studie som vil undersøke omsorgssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere i den perioden de er i et omsorgssenter i regi av barnevernet. Vi vil både utforske omsorgsorganisering og -utøvelse ved omsorgsentrene og personalets forståelser av og refleksjoner over egen omsorgspraksis, **og** vi vil utforske barnas erfaringer med dagliglivets omsorgspraksiser. Formålet med undersøkelsen er å undersøke hvordan omsorgen for barna allerede er organisert i dagliglivet ved omsorgsenteret og hvordan den kan videreutvikles.

Dermed kan prosjektet bidra til systematisk utvikling av nødvendig kompetanse i barnevernet. En viktig side ved denne kompetansen er nettopp samarbeidsformer mellom den enslige, mindreårige asylsøkeren og barnevernets profesjonsutøvere; samarbeidsformer som sikrer barnets rett til deltakelse i sin sosiale verden og gjør han/henne til en aktiv medarbeider i sin egen "sak", både som asylsøker og som barnevernsbarn. Siden dette er et nytt ansvars- og arbeidsområde for barnevernet i Norge, er det av stor faglig interesse å undersøke de forståelsene og profesjonelle praksisene som er i ferd med å bli etablert.

For å kunne undersøke dette, vil vi observere på omsorgsenteret og gjennomføre intervjuer med personalet og med barna selv. Profesjonsutøvere som arbeider med barna vil bli intervjuet en gang, mens barna vil bli intervjuet tre ganger med noen ukers mellomrom. Vi vil også be personalet om hjelp til å informere barna om undersøkelsen og eventuelt bidra til at vi får deres samtykke til å delta. Videre vil vi intervjuer noen viktige informanter som verger, lærere og andre som er i kontakt med barna. Undersøkelsen vil altså medføre at vi snakker med barna om deres opplevelser i dagliglivet på omsorgsenteret.

Spesielt om mastergradsprosjektet

Mastergradsprosjektet vil ha fokus på hvordan unge jenter opplever og forstår det å være jente på et omsorgssenter, og omsorgsarbeidernes erfaringer og forståelser rundt dette. Jeg er da særlig opptatt av jentenes og omsorgsarbeidernes opplevelser av kjønn, barns deltakelse på omsorgssenter, jevnalder relasjoner og relasjoner mellom voksne og barn. Jeg ønsker derfor å få intervjuer jenter og omsorgsarbeidere fra et omsorgssenter for nettopp å få tak i deres opplevelse, forståelse og erfaring rundt dette.

Personvern

Både barn og voksne som deltar i prosjektet vil være sikret konfidensialitet. Ingen av deltakernes identitet vil komme fram i skriftlig eller muntlig formidling av prosjektet. Deltagelsen i prosjektet er selvsagt frivillig. For ordens skyld vil vi nevne at det ikke gis økonomisk godtgjøring for deltakelsen.

Prosjektet avsluttes våren 2013. Masterprosjektet avsluttes våren 2010. Datamaterialet vil bli oppbevart med datasikring på PC og i låsbart skap. Data, for eksempel utskrift av intervjuer, vil bli arkivert med et nummer som igjen viser til en atskilt navne- og adresseliste. Ingen andre enn prosjektgruppen kan spore data tilbake til den personen det gjelder.

Dersom du gir oss tillatelse til det, vil vi oppbevare det anonymiserte datamaterialet (for eksempel utskrifter av intervjuer) og en liste med riktige navn og adresser slik at det kan være mulig for oss å ta kontakt igjen senere. Denne muligheten vil vi gjerne ha fram til 2016.

Dersom du ikke er blitt kontaktet innen 2016, vil de innsamlede opplysningene fullstendig anonymiseres slik at ingen lenger har mulighet til å spore dem tilbake til deg.

Forskerne har naturligvis taushetsplikt. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning. Det er mulig å trekke seg underveis og/eller be om å få informasjon slettet.

Prosjektansvarlig er professor Liv Mette Gulbrandsen og doktorgradsstipendiat Emad Al-Rozzi. To-tre masterstudenter vil også delta i undersøkelsen. Dette er et delprosjekt under forskningsprosjektet «Snakk med oss" - Profesjonsutøvelse og barns deltagelse, Høgskolen i Oslo. Prosjektet er finansiert av Norsk Forskningsråd og Høgskolen i Oslo.

Dersom du kan tenke deg å bli intervjuet, ber vi at du sender underskrevet samtykkeerklæring tilbake i løpet av en uke. Frankerte konvolutter er vedlagt.

Vi vil sette pris på om du kan delta i prosjektet, og håper dette vil være mulig for deg.

Du finner mer informasjon om prosjektet på vår hjemmeside:

<http://www.hio.no/Enheter/Avdeling-for-samfunnsfag-SAM/Forskning-og-utvikling/Sosialforsk/Snakk-med-oss>

Du kan for øvrig ta kontakt med meg for nærmere opplysninger på følgende adresse og tlf nr:

Marita Østereng,

Adr: XXXXXX

Tlf: XXXXXX

E-post: XXXX

Med vennlig hilsen

Marita Østereng

Samtykkeerklæring

Jeg er informert om prosjektet ” *Omsorg i overgang: Omsorg som praktisert, forstått og opplevd av profesjonsutøvere og av barna som bor i omsorgsentre for enslige, mindreårige asylsøkere*” gjennom vedlagte informasjonsskriv og gir mitt samtykke til å bli intervjuet.

/ -2009

Underskrift

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Omsorg i overgang: Omsorg som praktisert, forstått og opplevd av profesjonsutøver og av barna som bor i omsorgsentre for enslige, mindreårige asylsøkere

De som arbeider ved X omsorgssenter har fortalt meg om forskningsprosjektet som foregår her. Jeg vil være med på det.

Navn: _____

Dato/Sted: _____

Underskrift: _____

Vedlegg 3. Intervjuguider

Intervjuguide for jentene

Intervjuene med jentene i denne undersøkelsen, vil ta utgangspunkt i et *livsformsintervju* der tid benyttes som organiserende prinsipp. I samtale med jentene vil intervjuer gå detaljert gjennom gårsdagens hendelser og utforske hvor det enkelte barnet oppholdt seg til enhver tid, hvem andre som var til stede/deltok, hva slags aktiviteter som foregikk, hva slags rammer for aktiviteter og relasjoner som ble gjort gjeldende, forhistoriene for aktuelle hendelser samt barnas opplevelser av og tanker om det som hendte.

Nedenfor følger en oversikt over temaer som vil bli berørt en eller flere ganger gjennom intervjurundet med jentene. Andre temaer kan bli inkludert etter hvert som intervjuet aktualiserer dem. Mulige betydninger av barnets (og andres) alder, kjønn, etnisitet, kulturelle bakgrunn og religiøse tilknytning vil bli utforsket i tilknytning til temaene under.

A) Bakgrunnsinformasjon

- Fornavn
- Alder
- Skole
- Hjemland
- Oppholdstid i Norge

B) Dagligliv: Steder, aktiviteter, relasjoner og opplevelser

- Kan du fortelle meg hva du gjorde i går?
 1. Morgen
 2. Frokost
 3. Skolen
 4. Etter skolen
 5. Kveld
 6. Før sengetid
 7. Søvn/natt
 8. Sosiale aktiviteter
 9. Opplæring/(språk)kurs

10. Sport og hobbyer

11. Måltider

C) Voksne og barn på omsorgssenteret

Hva vet barnet om hvem som arbeider ved omsorgssenteret (fornavn), hva slags arbeidsoppgaver de har, når de kommer og går, evt. hva slags profesjonsutdanning de har? Er det voksne barnet er spesielt knyttet til eller ikke liker, hvorfor? Opplever barnet at hun/han kan be om og få praktisk hjelp og/eller emosjonell støtte fra en eller flere ansatte? Opplever barnet at hun/han kan involvere de voksne i egne aktiviteter/prosjekter? Er det noen hun/han kan snakke fortrolig med? Hvordan oppfatter barnet de voksnes måter å forholde seg til barn på ved omsorgssenteret i forhold til barnets erfaringer med voksen-barn relasjoner i hjemlandet?

D) Jevnaldningsrelasjoner

Hvem er barnet ofte sammen med, hvordan ble de kjent, hva gjør de sammen, er det andre hun/han har lyst til å bli bedre kjent/være mer sammen med, har hun/han (hatt) kjæreste, er det flere barn fra eget hjemland ved senteret, er hun/han sammen med dem, hender det at hun/han blir uvenner/krangler med andre beboere, har hun/han slåss noen gang på omsorgssenteret/i Norge, har hun han/opplevd at andre har gjort det, er det noen andre barn hun/han er redd eller helst vil unngå, hjelper de voksne til med etablering av sosiale relasjoner mellom barna, kan barnet henvende seg til de ansatte for hjelp dersom hun/han føler seg truet eller er lei seg p.g.a konflikter med andre barn, er det mer de ansatte kan gjøre for å støtte positive relasjoner mellom barna?

Deltar jenter og gutter i felles aktiviteter (hvilke) ved omsorgssenteret, har de samme oppgaver, regler etc., er jenter og gutter venner på tvers av kjønn, er/har det vært konflikter mellom jenter og gutter, i tilfelle om hva og hvordan er evt. dette blitt løst, hvordan oppfatter barnet sine relasjoner til andre barn og voksne av samme og motsatt kjønn?

Er det tendenser til sosial organisering basert på barnas religiøse/etniske/nasjonale/språklige tilhørighet ved omsorgssenteret? Er det grupperinger som er mer dominerende enn andre, hvordan ordnes relasjoner mellom grupper og/eller mellom barn med ulik gruppetilhørighet? Hvordan forholder de voksne seg til slike grupperinger blant barna?

E) Sosial deltakelse og innflytelse

Hva slags aktiviteter liker du å holde på med, kan du fortelle om sist du gjorde..... , hvordan kom dette i gang, er det noe du kan gjøre for å starte med , hender det at det foregår ting du ikke har lyst til å delta i/ikke liker ved omsorgssenteret, hva kan du gjøre da, har du tatt initiativ til å forandre noe noen gang, hvordan gikk det, har dere (all)møter el. der barna kan ta opp ting, kan du be de/noen voksne om hjelp til forandre på forhold du er misfornøyd med eller for å etablere nye aktiviteter/rutiner/regler?

Hvordan er dette på skolen?

Hvordan får barnet kunnskap om saksbehandling i egen asylsak, hvem kan hun/han spørre/snakke med, hvem kan hjelpe han/henne, hva har hun/han gjort for å påvirke egen sak? Vergen, hva slags rolle spiller hun/han for barnet, kjenner barnet vergen, kan hun/han ta opp ting og få hjelp fra vergen?

F) Aktiviteter og relasjoner utenfor omsorgssenteret

- Har barnet slektninger i Norge, har hun/han kontakt med disse, når og hvordan?
- Har barnet kontakt med andre fra hjemlandet som er bosatt i Norge, når og hvordan?
- Deltar barnet i aktiviteter i omsorgssenterets nærmiljø, kjenner hun/han barn/voksne utenfor omsorgssenteret, når/hvordan er de blitt kjent, når/hvor/hvordan er de sammen?
- Er barnet blitt kjent med barn fra lokalmiljøet på skolen eller andre steder, har hun/han vært hjemme hos en eller flere av de ”bofaste”, hva tenker hun/han om forholdet til innfødte norske jenter og gutter?
- Er det voksne på skolen, i helsevesenet, fritidsaktiviteter som hun/han er blitt (godt) kjent med, hva innebærer det?
- Opprettholdes/hvordan opprettholdes barnets relasjoner til familie og venner i hjemlandet? Hvem kan hjelpe barnet med dette?

Intervjuguide: Omsorgsarbeiderne

Nedenfor følger en oversikt over temaer som vil bli berørt en eller flere ganger gjennom intervjurundet med omsorgsarbeiderne. Andre temaer kan bli inkludert etter hvert som intervjuet aktualiserer dem. Mulige betydninger av alder, kjønn, etnisitet, kulturelle bakgrunn og religiøse tilknytning vil bli utforsket i tilknytning til temaene under.

A) Bakgrunnsinformasjon

- Fornavn
- Alder
- Utdanning
- Arbeidserfaring
- Arbeidserfaring på omsorgsenteret
- Arbeidserfaring med barn, spesielt med enslige mindreårig asylsøkere
Hvem er barna på avdelingen?

B) Livsformsintervju

Den følgende delen av intervjuet vil ta utgangspunkt i livsformsintervjuet der dagliglivet blir svært konkret og detaljert utforsket, gjerne med utgangspunkt i dagen i går. Her vil vi undersøke hva slags aktiviteter informanten var involvert i, hvem andre - både barn og voksne - som deltok, hvor de var og hva som skjedde gjennom handlingssekvensen. De konkrete beskrivelsene vil bli supplert med innspill som har som formål å få fram informantens begrunnelser for og forståelser av hendelsene. Under følger en stikkordsliste med antatt sentrale begivenheter i løpet av dagen.

1. Morgen
2. Frokost
3. Etter skolen
4. Middag
5. Kveld
6. Kveldsmat
7. Før sengetid
8. Søvn/natt
9. Sosiale aktiviteter
10. Opplæring, lekser, språkkurs

11. Sport og hobbyer
12. Høytider/ festligheter/ bursdager
13. Andre ting?

C) Organisering og praksiser

- Turnusordninger
- Ansvarsfordeling
 1. Hva er ansvarsoppgavene på avd.?
 2. Hvordan fordeles ansvarsoppgavene?
 3. Hvem deltar i de ulike oppgavene og hvorfor?
 4. Har barna noe ansvar? Evt for hva? Noen som har eller tar mer ansvar enn andre? Hvorfor?
- Praktisk organisering av dagen og uka ved omsorgssenteret
 1. Hvordan planlegges dagen og uken?
 2. Hva må planlegges?
 3. Hvem er med planlegger?
 4. Hva er barnas roller i planleggingen?
 5. Hva tenker du er viktig i planleggingen?
 6. Hva tror du barna synes er viktig i forhold til planlegging?

D) Barnas sosiale deltakelse og medvirkning

- Hva slags aktiviteter har du erfart at barna liker? (Hvem deltar, hvor foregår aktivitetene, hvor ofte og hvor lenge) Har noen av jentene prøvd fotball før? Noen voksne prøvd å få med jentene? Hva hadde skjedd om en av jentene ville være med?
- Hvilke aktiviteter har du erfaring for at barna ikke liker? (Hvem, hvordan viser de at de ikke liker, hva skjer da, hva gjør personalet med dette, hvorfor)
- Hører du klager / kommentarer / ideer fra barna knyttet til dagliglivet på omsorgssenteret?
Hvis ja? Hva er det? Hvordan uttrykker de seg?
- Hvordan kan barna få informasjon om virksomheter ved omsorgssenteret og om egen sak?
- Hvordan (om i det hele tatt) blir barnas forslag / kommentarer / klager tatt hensyn til?
Eksempler?

- Hvordan vil du beskrive barns deltakelsesmuligheter i dagligdagse beslutningsprosesser?
- Hva er evt. hindringer?
- Hvordan kan det bli bedre?
- Hvordan og i hvilken grad tar barna initiativ når det gjelder livet på omsorgssenteret? Eksempler?
- Hvordan kan barn i større grad bli inkludert i beslutningsprosesser ved omsorgssenteret?
- Hvilke retningslinjer har dere for barnas deltakelse på omsorgssenteret?
- Bruker dere evt. retningslinjene?
- Vet barna om deres rett til deltakelse/innflytelse? Hva vet de? Hvem har fortalt dem om dette?
- Hva tenker du om omsorgssenterets arbeid rundt barns deltakelse/innflytelse?
- Ser du noen forskjeller mht barnas innflytelse i forhold til kjønn/ alder/ religion/ kultur?
- Hva tenker du om begrepet deltakelse?
- På hvilke måter mener du at barns deltakelse kan hjelpe dem å utvikle seg?

E) Forhandling av alder, kjønn, religiøs og kulturell bakgrunn

- Kan du beskrive planlegging / tilrettelegging av daglige aktiviteter på omsorgssenteret som tar hensyn til barnas og de voksnes kulturelle, religiøse, aldersmessige og kjønnsrelaterte bakgrunn? Eksempler?
- Hvordan blir disse aktivitetene utøvd?
- Har barna en spesiell preferanse i forhold til kjønn på personalet? Hva tenker du om dette?
- Hvordan tilrettelegges det for og praktiseres barna religiøse og kulturelle aktiviteter?
- Hvordan kan du takle det?
- Hva tenker du om begrepet kjønn og etnisitet?
- Har kjønn en sentral rolle/ tema på omsorgssenteret? Hvorfor/ hvorfor ikke tror du?
- Har etnisitet en sentral rolle/ tema på omsorgssenteret? Hvorfor/ hvorfor ikke?
- Ser du klare kjønnsroller på omsorgssenteret?
- Har du noen eksempler hvor kjønn blir sentralt eller tydeliggjort?

- Hvordan gis alder, kjønn, etnisitet, kulturell bakgrunn og religiøs tilhørighet betydning for organisering av aktiviteter, sosiale relasjoner og omsorgspraksiser ved omsorgssenteret? Eksempler og begrunnelser.
- Hvordan er dagen organisert for henholdsvis yngre og eldre barn?

F) Voksen – barn relasjoner

- Kan du gi meg eksempler / beskrivelse av barnas forhold til hverandre? Ifht kjønn, alder og etnisitet.
- Kan du beskrive ditt forhold til jenta på avdelingen?
- Hvorfor er det sånn?
- Hvordan tror du hun ser på deres forhold?
- Er dette forskjell fra andre forhold du har med andre barn? Evt hvorfor?
- Er noen relasjoner enklere, enn andre? Hvorfor?
- Hva er hindringer for relasjoner med barna? (for eksempel kjønn, etnisitet)
- Hvordan kan det bli bedre?
- Hvordan er ditt forhold til barna i forhold til de andre ansatte? Hvordan og hvorfor?
- Hvordan tror du relasjoner skal være organisert i en slik overgangsperiode som oppholdet på omsorgssenteret er for barna?
- Hvorfor denne måten?
- Hvordan kan du kommunisere med barna? Snakker dere et felles språk? Bruk av tolk?
- Hva tenker du rundt det å bruke tolk? Hindringer og ressurser knyttet til tolkbruk?
- Hvordan tror du det er for barna å bruke tolk?
- Hvordan arbeider de ansatte med å utvikle et felles ”språk” med barnet?

G) Fortid, nåtid og fremtid

- Hvordan bidrar omsorgssenteret til et godt liv for barna
 - Mens de er der
 - For fremtiden
- Hvordan markeres et barns inn- og utflytting i omsorgssenteret?
- Hvordan ivaretas barnas tidligere, evt traumatiske, opplevelser ved omsorgssenteret? Eksempler?
- Hvordan ivaretas generelt barnas minner og tidligere relasjoner fra hjemlandet og evt fra fluktfasen, i omsorgssenterets virksomhet?

- Hvordan forberedes barna for sitt framtidige liv i Norge eller evt i hjemlandet?
Aktuelle eks?
- Hvordan tenker du at virksomheten ved omsorgssenteret bør legges opp for å ivareta barnas tidligere (traumatiske) opplevelser?
- Ut fra dine erfaringer med omsorgsarbeid i omsorgssenter og i andre omsorgsarrangementer, hva tenker du omkring omsorg for enslige mindreårige asylsøkere?

H) Gode/ dårlige episoder med barna

- Kan du fortelle meg om gode/ dårlige episoder med barna? Hva hendte og hvem var med?
- Din rolle?
- Barnas roller?
- Har det vært lignende episodene før?
- Hva var det evt. som var annerledes?
- Hva tenkte du i situasjonen? Hva ble gjort i etterkant av episodene?
- Hva tror du barna tenkte i disse episodene? Og etter disse episodene?
- Er det noen som trenger/får mer veiledning enn andre i praktiske gjøremål?
- Er det noen av beboerne som tar mer ansvar enn andre?

Vedlegg 4. Taushetspliktskjema for tolk

Taushetsplikt vedrørende prosjektet: *”Omsorg i overgang: Omsorg som praktisert, forstått og opplevd av profesjonsutøver og av barna som bor i omsorgsentre for enslige, mindreårige asylsøkere”.*

Jeg er inneforstått med at jeg har taushetsplikt i forbindelse med intervjuet på X omsorgssenter. Jeg kan derfor ikke omtale eller gjøre intervjupersonen kjent for andre. Jeg kan heller ikke videreformidle det som blir sagt i dette intervjuet til andre.

Dato:

Navn:

Underskrift: